

Michaela Glöckler

DOTĪBAS UN AIZTURES

Praktiski norādījumi
audzināšanas un likteņa jautājumos

Mana skolasbiedra Klausā Dītera Krēmera († 1966) piemiņai.

Verlag Freies Geistesleben
1997

Saturs

Priekšvārds	3
1. Kur rodas dotības un aiztures? Vai: kāpēc brāļi un māsas ir tik dažādi	4
2. ES un viņa liktenis	7
3. Domāšana ceļ tiltu starp garu un matēriju	11
4. Kā “piedzimst” cilvēka četras būtības daļas	14
5. Būtiskās atšķirības starp dzīvnieku un cilvēku	16
6. Mana aizture ir daļa no manis	18
7. Būtības locekļu darbība viena otrai sekojošās Zemes dzīvēs	20
8. Četras būtības daļas kā dotību un aizturu nesējas	24
<i>Fiziskā ķermeņa dotības un maņu kopšanas nozīme 25 / Ēteriskā ķermeņa dotības un ritmiskā nozīme 28 / Astrālā ķermeņa dotības un interese par pasauli 30 / Es-organizācijas dotības un siltuma nozīme 31</i>	
9. Dotības un aiztures, ņemot vērā likteņa likumsakarības	33
10. Kāpēc es? – Motīvi par jēgas jautājumu	38
11. Aiztures un dotības mūsu nedrošajā sabiedrībā	44
12. Personības kodols dotībās un aizturēs	46
13. Aiztures un dotības sociālajā realitātē	48
14. Veicināšanas iespējas apdāvinātajiem un aizturēm	50
15. Viedokļi veicināšanai skolā un mājās	55
<i>Problēmas ar pārslodzi un nepietiekamu slodzi 55 / Papildināt to, kas trūkst 56 / “Pagriezt citu skrūvīti” 56 / Uztvert bērņā nopietni vēlāko pieaugušo 57 / Bet Štefan – kas tad nu atkal ir noticis! 57 / Tu vari to, ko tu gribi 57 / Mazo solīšu noslēpums 58 / Pievērst uzmanību latentajiem jautājumiem 59</i>	
16. Motīvi kopējam vecāku un audzinātāju skološanās ceļam	60
<i>Cilvēcība – kā iespējams īstenot šo ideālu? 61 / Skolas ikdienu un izglītošanās nepieciešamība 63 / Likteņa jautājumi skolas sakarībā 67</i>	
Literatūra	69

Priekšvārds

Kur ir cēloņi šķietami tik netaisnīgajam dotību un aizturu sadalījumam starp cilvēkiem? Kā vispār rodas dotības un aiztures? Kāda daļa tajā ir iedzimtībai, audzināšanai, sociālajai videi un vispirms attiecīgajam cilvēkam pašam? Kādas likteņa iespējamības pastāv? Kā var palīdzēt atkaliemiesošāns ideja, lai modinātu uzticēšanos liktenim un veicinātu dzīves drošību un cilvēku izpratni – arī ievērojot ciešanas, ko rada vissmagākās ķermeniskās vai dvēseliskās aiztures? Kas var notikt skolā un mājās, lai bērni gūtu ne tikai iespējami daudzveidīgu savu dotību izmantošanas iespēju, bet arī lai mācītos konstruktīvi apieties ar saviem šķēršļiem un aizturēm?

Šī grāmata pateicas par savu rašanos dažām lekcijām par šo tematiku un izdevēja, *Andreas Neider*, lūgumam papildināt šīs lekcijas un padarīt tās pieejamas lielākam vecāku un audzinātāju lokam. Es labprāt sekoju šim lūgumam, jo te ir runa par jautājumiem un problēmām, kas mūsdienās skar gandrīz katru un kuru izstrādāšanai ierosinoši viedokļi var nākt tieši no Rūdolfā Šteinera antropozofijas. Jo viens ir droši: ne jau spējas un trūkumi, kas piemīt kādam cilvēkam, nosaka viņa raksturu un panākumus dzīvē, bet gan daudz vairāk tas veids, kā viņš ir iemācījies apieties ar savām stiprajām un vājajām pusēm. Spējas uz pašaudzināšanu, spēja arvien vairāk pašam vadīt un virzīt savu izturēšanos – tas ir tas izšķirošais talants, ar kuru katrs var ne tikai noturēties dažādās dzīves jomās, bet arī patstāvīgi attīstīties tālāk.

Turpretī šīs spējas trūkums var pieaugoši tikt pārdzīvots kā smagākais kavēklis personiskajā un arī profesionālajā dzīvē. Un es ceru, ka uz šo apskatu pamata arī dialogs starp vecākiem un skolu gūs jaunas ierosmes.

Es pateicos tiem skolotājiem un vecākiem, kas ar saviem jautājumiem ierosināja šos iztīrījumus. Es esmu visur saglabājusi mutiskā tēlojuma veida raksturu, lai skaidri iezīmētu sakarību ar konkrēto jautājumu un sarunas situāciju.

Dornaha, 1997. gada Lieldienas

Michaela Glöckler

I. Kur rodas dotības un aiztures? Vai:

Kāpēc brāļi un māsas ir tik dažādi

Laikam gan vēl nekad nav stāvēts pretī tik daudzveidīgajām cilvēka dotībām un aizturēm ar tik daudziem neatliekamajiem jautājumiem kā šodien. Reliģiskajā kontekstā vēl joprojām ir spēkā, ka dotības un aiztures ir tieša izpausmes forma attiecībām starp Dievu un Viņa radījumu cilvēku. Kopš 19. gadsimta beigām un 20. gadsimta sākumā cilvēkus ietekmēja darvinistiskā iedzimtības teorija, no kuras izriet, ka līdzība ģimenē, raksturs, temperaments, dotības un aiztures ceļas no priekšteču ģenētiskā materiāla. 20. gadsimta beigās mēs ar modernās ģenētikas un uzvedības bioloģijas un psiholoģijas pētījumu rezultātiem stāvam jaunu uzskatu priekšā.

Šajā kopsakarībā es gribētu pieminēt attīstības psiholoģes *Judy Dunn* un uzvedības ģenētiķa *Robert Plomin* nopelniem bagāto pārskata darbu ar nosaukumu “*Kāpēc brāļi un māsas ir tik dažādi*”. Autori ir analizējuši attīstības psiholoģijas un uzvedības pēdējo desmitgadu būtiskākos pētījumu rezultātus, kā arī lielu skaitu ar to saistītas studijas un aptaujas, lai piekļūtu tuvāk atbildei. Pie tam viņi izdarīja pārsteidzošo atklājumu, ka līdzība, piemēram, augums, svars un dispozīcija uz slimībām tikai reti pārsniedz 50% vērtību; visbiežāk tā ir izteikti zemāka. Tā brāļu un māsu līdzība pēc acu attāluma, deguna augstuma un platuma un ausu augstuma ir aptuveni 30%. Apmēram 80% visu brāļu un māsu ir jūtami atšķirīga acu krāsa; 90% ir atšķirīga matu krāsa un struktūra. Dispozīcija uz tādām slimībām kā kuņģa čūla, paaugstināts asinsspiediens, krūts vēzis, diabēts, ekzēma bērniībā, astma un siena drudzis visur ir zem 20%. Šos rezultātus var labi izskaidrot ar modernās iedzimtības teorijas palīdzību. Jo, kā pierādīts, ir pārsteidzoši maz pazīmju, kuras noteiktu viens vienīgs gēns. Vairumā gadījumu vienai pazīmei ir nepieciešama dažādu gēnu kopdarbība. Tie pat var būt simptomi gēnu, no kuriem katrs sniedz savu nelielo devumu variabilitātei starp indivīdiem. Ģenētiskie efekti, kas tā rodas summējoties dažādo gēnu iedarbībām, tiek saukti par aditīvajiem efektiem. Tomēr pastāv arī ne-aditīvas iedarbības, kas rodas tā, ka ietekme, kāda ir gēniem, var mainīties atkarībā no to stāvokļa kopumā vai arī no vienkāršas to klātesamības, tā ka izpaužas jaunas, vēl nekad nebijušas pazīmes. *Dunn* un *Plomin* šajā kopsakarībā izmanto jēdzienu *epistasis*, ko jau 1907. gadā ieviesa ģenētiķis Viljams Bartesons, lai apzīmētu augstākas pakāpes gēnu kombināciju iedarbību uz dzīvnieku kažoku krāsu. Šis vārds nāk no grieķu valodas un nozīmē: pāri stāvošais, augstākstāvošais, uzraudzība, vadība, uzmanība. Iedzimtības teorijā tas tiek lietots, lai apzīmētu minētos ne-aditīvos ģenētiskos efektus, kas augsti komplicētajā dinamiskajā gēnu tīklā noved pie spontānām, neparedzamām, tātad pārsteidzoši parādošajām jaunām īpašībām. Ar šīm augstākstāvošajām ģenētiskajām iedarbībām *Dunn* un *Plomin* nu izskaidro, ka pat pirmās pakāpes radnieki viens otram ir *mazāk* nekā uz pusi tik līdzīgi kā vienas olšūnas dvīņi.

Tātad pēc šīm teorijām pēcnācēju *līdzība* balstās uz daudzu atsevišķu ģenētisko efektu aditīvu summēšanos. *Atšķirība* starp pēcnācējiem tomēr būtu *epistasis* sekas, kuras dēļ var rasties ne-aditīvas, tas ir, neparedzamas, pilnīgi jaunas īpašības. Tā – pēc *Dunn* un *Plomin* domām – “gadījuma veidā” aditīvi un epistatiski efekti sajaucas un ienes “veiksmi” un “neveiksmi” atsevišķas personības dotību un aizturu spektrā. Mums pie tam rodas jautājums: vai gadījums, veiksmē un neveiksmē ir adekvāti jēdzieni, lai aprakstītu principu, pēc kura notiek gēnu kombināciju ar to neskaitāmajiem aditīvajiem un epistatiskajiem efektiem izvēle, saplūstot olšūnai un spermatozoīdam? Kādā internacionālā gēnu tehnikas simpozijā Goteānumā kāds zinātnieks izšķirošo jautājumu formulēja tā: “Who plays the piano?” – Kas spēlē gēnu klavieres? Kurš zina to partitūru,

kurai ir jāizskan šim vienam cilvēkam? Arī mums tagad mūsu tēmas kontekstā ir jājautā: Kurš ir atbildīgs par mūsu dotību un aizturu rašanos? Kurš ir tas mākslinieks, kurš mūsu pašu ģenētisko klaviatūru izmanto vienkāršai melodijai vai arī simfonijai? Kurš noskaņo disonanses un konsonanses, harmoniju un sašķeltību mūsu dzīves sajūtā?

Līdzīgi komplicēti kā iedzimtības norises attēlojas atsevišķajā tik grūti definējamās vides faktoru ietekmes. Arī tās var savstarpēji pastiprināties vai pavājināties, tas ir, izlīdzināties. Tā kā pa šo laiku jau sen ir atzīts un izpētīts, ka vides ietekmes no savas puses savukārt arī var izmainīt augu, dzīvnieku un cilvēka ģenētisko materiālu, tad arī šeit rodas plašs lauks atsevišķajā neparedzamu un nepārskatāmu vides faktoru summēšanās, interakciju (mijiedarbību) un iespējamu kāpinājumu, pavājinājumu un izlīdzinājumu ietekmju to mijiedarbībā ar iedzimto mantojumu iespēju.

Taču ar to vēl nepietiek. Izšķirošā *Dunn* un *Plomin* grāmatas tēze līdz šim bija: brāļi un māsas ir līdzīgi tur, kur pastāv pārskatāmi aditīvas ģenētiskās un atbilstošas vides ietekmes; kur to nav, kur ir parādījušies jauni, neparedzami, epistatiski fenomeni, tur sekas ir atšķirība. Tomēr tagad iedzimtības un vides teoriju autori liek priekšā vēl vienu trešo jēdzienu: *individuālo attiecību* jēdzienu. Daudzu studiju analīze un sistemātiski pētījumi, arī daudzu rakstnieku biogrāfiju un bērnības tēlojumu pētījumi un salīdzinājums noveda pie pārsteidzošas atziņas: bērnu ar tā izturēšanos veido ne tikai iedzimtība un vide, bet gan tas uz savas noteiktās iedzimtās konstitūcijas pamata un ar tās palīdzību aktīvi un *galvenais - selektīvi* izskaidrojams ar savām vides ietekmēm. *Vides ietekmju stiprumu vai arī nenozīmīgumu atsevišķas individualitātes attīstībā – it īpaši sociālajā kopsakarībā – vienmēr izšķir tas, vai un kā veidojas individuālā attieksme.*

Brāļi un māsas būtu savā izturēšanās veidā daudz līdzīgāki, ja noteicošie faktori būtu tikai iedzimtība un vide. Bet realitāte rāda, ka brāļi un māsas ir tik atšķirīgi arī tādēļ, ka viņi viens ar otru un ar vecākiem izveido augstākā mērā individuālas attiecības un līdz ar to arī tiek individuāli izveidoti. Šīs attiecības ar vieniem un tiem pašiem vecākiem var tik radikāli atšķirties, ka kāds no malas, kurš par to dzird, var nonākt tikai pie uzskata, ka runa ir par dažādiem cilvēkiem. To pašu māti viens bērns var izjust kā sirsniņu un sargājošu, bet cits kā nepacietīgu un bailes iedzenošu.¹ Ko tik labi zina katrs bērnu ārsts un pamatskolas skolotājs ar vairāku gadu darba pieredzi kā māti ar vairākiem bērniem – cik ārkārtīgi atšķirīgi izrādās bērni, pat ja ir ārēji-ķermeniska līdzība, jau no paša sākuma savā attīstības dinamikā – tas atklājas arī daudzajos literārajos piemēros, ko saviem pētījumiem ir izvērtējuši *Dunn* un *Plomin*. Padomājiet vien kaut vai par Marka Tvena autobiogrāfiju, kurā viņš raksturo sevi un savu divus gadus jaunāko brāli Henriju: *Manai mātei vienmēr bija ļoti daudz raižu ar mani. Bet es domāju, ka viņa to izbaudīja. Viņai nekad nebija raižu ar manu divus gadus jaunāko brāli Henriju, un es pieņemu, ka viņa vienmēr esošais krietnums, godīgums un paklausība būtu kļuvuši viņai par nastu, ja es ar visa tā pretstatu nebūtu radījis atvieglojumu un pārmaiņas ... Es nekad nepiedzīvoju, ka Henrijs pret mani vai pret citiem būtu izturējies ļauni. Bet tas, ka viņš vienmēr darīja pareizo, man nāca par ļaunu. Tas bija viņa uzdevums, ziņot par maniem grēkiem, kad tas bija nepieciešams, un viņš šo uzdevumu uztvēra ļoti nopietni.*² Neatkarīgi no tā, ka vecākiem šķistu, ka būtiskajā viņi ar bērniem apietas vienādi, vai kādi būtu uzskati par priekšrocībām un to noraidīšanu, bērni ziņo ļoti precīzi, kā viņi izjūt vai ir izjutuši vecāku izturēšanos, un

¹ Skat. Judy Dunn un Robert Plomin grāmatā “*Kāpēc brāļi un māsas ir tik dažādi*”, Štutgarte, 1966, intervijas ar bērniem, no 85. lpp.

² Marks Tvens: *Kopotie raksti* 5 sējumos, Minhene 1985, 5. sējums, 53. lpp.

šīs uztveres bieži ļoti atšķiras vienam to pašu vecāku bērnam no otra, vai arī attiecīgajiem vecākiem – tās ir pilnīgi individuālas.

Šīs lasīšanas vērtās grāmatas rezultāts ir: brāļi un māsas, neskatoties uz līdzīgajiem ģenētiskajiem priekšnosacījumiem un līdzīgām apkārtējās vides ietekmēm, tomēr ir ļoti atšķirīgi, jo galu galā ar savu paša interesi, ar savām uztveres spējām, ar savu specifisko taisnīguma izjūtu un savām iespējām novērtēt rīcības veidus un pieņemt tos vai noraidīt, *viņi paši rūpējas par savu dažādību, jo viņi ir tie, kas nosaka, kādā mērā cilvēki un vide atstās uz viņiem iespaidu vai nē*. Kaut arī *Dunn* un *Plomin* par individualitātes, tas ir, bērna personības jēdzienu nediskutē ne atsevišķi, ne arī apraksta to kā kādu dvēseliski-garīgu realitāti, tā tomēr tiek ieviesta kā izšķirošā, vides ietekmes selektīvi nosakošā iedarbība. Vai te nebūtu atļauts pajautāt, vai tā nav bērna personība pati, kas ir atbildīga par iedzimtā mantojuma izvēli (selekciju) un pārmaiņām (mutācijām)? Lai varētu apstrādāt šo jautājumu, ir nepieciešama cilvēka izpratne, kas kopsakarību starp garu, dvēseli un ķermeni apraksta tā, lai dvēsele un gars nebūtu tikai sekas molekulāru norišu pārādībām galvas smadzenēs, bet gan tā, ka tiem ir autonoma eksistence un tos var pārdzīvot neatkarīgi no miesas.³ Rūdolfa Šteinera antropozofijā ir atbilstošs garazinātnisks apraksts, kas konstruktīvi papildina cilvēku dabaszinātniskos uzskatus; tas tiks likts sekojošo iztirzājumu pamatā. No šī garazinātniskā apskata izriet, kā cilvēks pats ir tas, kurš jau pirms koncepcijas – vēl esot garīgajā pasaulē – interesējas par noteiktiem vecākiem un tad arī izšķiroši līdzdarbojas piemērota iedzimtā mantojuma “izvēlē”.⁴ Līdz ar to bērns ceļas ne tikai no Dieva un saviem vecākiem, bet arī – lai cik dīvaini tas neskanētu – pats no sevis. *Viņš* ir tas mākslinieks, kas spēlē ģēnu klaviatūru. *Viņš* iedzīvojas savā vidē tā, kā tas ir atbilstoši viņa likteņa gaitai un tam, ko viņš ir apņēmis iemācīties savā šajā Zemes dzīvē.

Pirms mēs tālāk sekojam jautājumam par dotībām un aizturēm, pievērsīsimies vispirms jautājumam par cilvēka individualitāti, par cilvēka “Es”.

2. ES un viņa liktenis

Pie mazā vārdiņa “Es” īpatnībām pieder tas, ka katrs cilvēks, kurš ir pamodies pašapziņai, šo vārdu piemēro pats sev, apzīmējot ar to pats sevi. Tā tas no vienas puses kļūst par vispersoniskāko, ar ko cilvēkam iekšēji jāapietas; no otras puses tas saista viņu ar visiem pārējiem cilvēkiem, tas ir, ar visu cilvēci, jo katrs atsevišķais cilvēks taču arī to piemēro sev. Klāt nāk, ka šo vārdu iemācās citādāk kā visus pārējos vārdus, kas tiek apgūti pirmajos dzīves gados. Kaut gan mazais bērns nemitīgi dzird, kā cilvēki par sevi saka “es”, tomēr viņš vispirms sevi sauc – sekojot atdarināšanai – tā, kā dzird sevi saucam no apkārtējiem un runā par sevi trešajā personā: “Pēterim ir” vai “Kristīne arī ies”. Tad tas ir īpašs moments – visbiežāk otrajā, trešajā dzīves gadā – kad pēkšņi tiek lietots vārds Es, bieži saistībā ar kādu īpašu notikumu, īpašu prieku vai īpašām izbailēm. Pēkšņi bērns zina: *Tas esmu ES*. Pirmo reizi viņš pārdzīvo pašapzinātu identitāti. No šī acumirkļa tad “Es”-izjūta stiepjas kā sarkans pašapziņas pavediens cauri visai dzīves iespaidu bagātībai un atmiņām.

Bet pie šī vārda īpatnībām pieder arī tas, ka tā saturs ir grūti uztverams; jo ar to ir saistīts viens no grūtākajiem jautājumiem: Kas es īsti esmu? Prieks, ar kādu trīsgadīgs bērns par sevi saka “es”, un lepnā nostāšanās, kad viņš skaļi pasludina: Es negribu! – bērniības gaitā zaudē savu mirdzumu un atdod vietu pieaugošai nedrošībai, kas kulminē pubertātē

³ GA 13

⁴ Salīdziniet ar Max Hoffmeister: *Inkarnācijas pārjutekliskā sagatavošana*, Dornaha, 1991

un tieši šajos gados padara jauniešus tik viegli ievainojamus. Viņš nezina, kas viņš ir, viņš negrib būt tāds, kāds viņš ir, un galīgi jau ne tāds, kādu viņu gribētu redzēt apkārtējie. Viņš grib kļūt viņš pats, būt citāds, savs – bet kā? Un tad sākas visu dzīvi ilgstošie sava patiesā Es meklējumi. Bet arī arvien stiprāk sākas tā pārdzīvošana, kas tu neesi vai vismaz negribētu būt. Cilvēks atklāj savas dzīves ēnas puses visos tajos darbos, vārdos, domās, kas ir bijuši tādi, ka viņš par tiem kaunas, tas ir, labprāt gribētu no tā distancēties. “Nu kāpēc es pateicu šo aizskarošo piezīmi?” – “Īstenībā tam taču nebija nekāda pamata. Un tagad tas rada tādu krīzi un nodarbina mani visu nedēļas nogali – kāds stulbums!” “Es īsti nebiju savā ādā” – tā varbūt pēc tam saka pats sev par šo notikumu; bet tas ir noticis un paliek saistīts ar manu Es, ar manu personību, jo neviens cits kā es pats biju tas, kas izrunāja šo aizskarošo teikumu. Tā Es piemīt spējas nostāties pretī sev pašam, uzmanīt pašam sevi un spriest pašam par sevi. Tas var uztvert, virzīt, noteikt, ko grib sajust kā sev piederīgu un no kā gribētu distancēties.

Kas domā, kad es domāju par sevi? Vēlākais ar šo jautājumu atstāj kāds ļoti konkrēts likteņa jēdziens: rodas apjausma, ka katra, pat sīka darbība, katra sajūta, katra doma var izraisīt kaut ko, kas vairs nav atsaucams, jo tas jau ir noticis. Doma tika nodomāta, sajūta ieguva vietu dvēselē, rīcība ir izdarīta. Kas – ja es distancējos – ir par to atbildīgs? Vai tas nonāk pasaules vēstures atkritumu izgāztuvē? Kurš nolemj, kas ar to notiek? Vai arī tas ir kaut kas tāds, ar ko tas, kas to ir izdarījis, paliek saistīts? Lai cik biedējoša šī doma arī nebūtu – tā tomēr ir arī lieliska. Jo tā nozīmē, ka es esmu saistīts ne tikai ar to, ar ko es varu identificēties, ko es atzīstu par paša gribētu un izdarītu, bet gan arī ar to, kur es izjūtu sevi kā nebrīvu, vāju, ne kā sevi pašu, esošu emociju vai maldu varā. Visi notikumi un darbi turpina iedarboties kā mani; tie no manis ir nākuši un tiem ir savas konsekvences attiecībā uz mani un citiem dzīves tālākajā gaitā. Jā, paša gribēto, atbalstīto un arī negribēto, neatbalstīto darbu tālākiedarbība ilgst arī pēc manas nāves. Kā manu darbu sekas dzīvo tālāk citos – manos draugos vai ienaidniekos? Vai mana profesionālā darbība ir atstājusi pēdas sociālajā dzīvē, kas varbūt pārdzīvos paaudzes? Vai ir kāda iespēja uzņemties atbildību arī tur, kur es, varbūt to nenojaušot, esmu bijis vainīgs? Vai es tiešām drīkstu atzīt visu, kas pasaulē ir saistīts ar manu patību un tās iedarbībām? Vai tieši manas dzīves ēnas puses nav tā daļa, kas dod pamudinājumu īpaši būtiskiem mācīšanās procesiem, līdz ar to izraisot jaunu spēju, tas ir, dotību rašanos?

Šāds apskats var likt apzināties, ka ir divas Es pieredzes. Pirmā rodas ikdienas dzīves gaismas un ēnu esamībā, otra ar to, ka es varu nostāties pretī šai gaismas un ēnu esamībai un pārdzīvot sevi relatīvi neatkarīgi no tās. Rūdolfs Šteiners pat diezgan bieži runā par to – piemēram, savā grāmatā *Kā iegūt atziņas no augstākajām pasaulēm?* – ka var iemācīties nostāties pretī pats sev kā svešiniekam un tik objektīvi, tik mierīgi un no ārpuses uztvert un izzināt sevi, kā uztver un izzina kādu citu cilvēku.

Kurš šajā veidā sāk pārdomāt par cilvēka Es un tā likteni, tas agrāk vai vēlāk nonāk kādā kritiskā punktā: viņš pārdzīvo paša eksistences un vārda Es lietošanas šībrīža raksturu. Viņš piedzīvo savu identitāti kā vēl nenoslēgtu, vēl it kā atvērtu nākotnei. Viņš sajūt, ka tikai sāk saprast, kas viņš īstenībā ir, un nepārtraukti pamana faktu, ka ir attīstībā. Viņš skatās atpakaļ pagātnē, no kuras nāk, un uz priekšu nākotnē, kurā ieies. Viņš piedzīvo, kā tagadni nosaka mērķi, kurus viņš sprauž savai attīstībai, ideāli, kurus viņš tiecas īstenot. Jā, viņam var ienākt prātā domas, kādas Solženicins savā grāmatā *Elles pirmajā lokā* liek izrunāt gleznotājam, kurš savam pārsteigtajam apmeklētājam rāda gleznu, kurā tas redz ceriņkrāsas svētā Grāla pili, rietošās saules zelta mirdzumā. Pie tam gleznotājs viņam saka, ka katrā cilvēkā neapzināti dus viņa attīstības mērķa, viņa pilnības tēls, un nozīmīgos dzīves mirkļos tas pēkšņi var parādīties iekšējo acu priekšā. Tā gāja Parcifālam, kad viņš pilnīgi negaidīti pirmo reizi ieraudzīja svētā Grāla

ceriņkrāsas pili un tajā pašā acumirkļī zināja, ka tā bija tā, ko viņš vienmēr bija meklējis. Tāpat kā aina par to, kas mēs reiz varam kļūt sekojot savai attīstībai, var tikt atklāta paša sirdī kā ideāls tēls ar visām cerībām, visu pašāvēību un drošību, tāpat mēs paliekam saistīti ar mūsu pagātnes gaismām un ēnām, kamēr visu to, ko mēs nevarējam izdarīt tā, kā mēs īstenībā to būtu gribējuši, nebūsim izzinājuši, iemācījušies un sakārtojuši. Bet šādas izjūtas stāvot pretī sev pašam nes sev līdzī arī skaidrību, ka mēs kā cilvēki dzīvojam ne tikai vienu reizi⁶ vien, bet gan atgriezamiem tik bieži, kamēr mērķis ir sasniegts – un ne tikai tas: atgriezamiem tikmēr, kamēr visa cilvēce kā veselums ir sasniegusi savas attīstības mērķi, mērķi, kurā katrs var palīdzēt katram. Uz to var norādīt šis mazais vārdiņš Es. Jo, ja katrs saka sev Es – tad šajā cilvēka Es-dabā dzīvo arī kaut kas no tā, kam tieši katrs cilvēks arī saka Es. Bet tad ir jābūt arī reālam “cilvēces-Es” – visiem cilvēkiem kopēja Es-ība. Tas pieder pie vācu valodas īpatnībām, ka Jēzus Kristus iniciāļi ir J.CH. (ICH – es, vāc.). VIŅŠ saka par sevi, ka viņš gribētu būt katrā cilvēkā, ja tas to grib un uzņem Viņu sevī, tas ir, apzinās Viņa klātbūtni sevī. VIŅŠ ir būtne, kas identificējas ar cilvēci kā veselumu tā, kā atsevišķs cilvēks to var darīt pats ar sevi un savu likteni.

Mēs šodien dzīvojam laikā, kad dabaszinātnes un gara izziņa vēl tālejoši stāv viena otrai pretī bez savstarpējas izpratnes, pēdējā laikā parādījušās šķelšanās starp ticību un zināšanām pieaugšanas nozīmē. Tomēr pa šo laiku kultūras attīstība ir virzījusies tādā veidā, ka tas pieaugoši kļūst par tautas veselības jautājumu, vai šī šķelšanās var tikt pārvarēta vai nē. Jo kā gan var kā cilvēks saglabāt veselīgu pašapziņu, ja darbīgā cilvēka Es kā reālas garīgas būtnes pieredzes vietā stājas abstrakta persona, kuras eksistence beidzas līdz ar nāvi, jo tās personiskā apziņa taču esot tikai molekulāru neurofizioloģisku procesu rezultāts? Un kā var tikt saglabāta cilvēka cieņa, ja nopietnas likteņa pieredzes vietā stājas vārdi gadījums, veiksmē vai neveiksmē?

Ņemot vērā šo šķelšanos starp “drošām zināšanām” un “patvaļīgu, nedrošu ticību” paceļas jautājums, kāpēc ir tik grūti mūsos pašos un mūsu apkārtējā pasaulē atrast tiltu starp matēriju un garu. Tā saucamās drošās zināšanas balstās tikai un vienīgi maņu pieredzē un to apstrādājošā domāšanā; turpretī ticība ir vērsta uz dvēseliski-garīgā pasauli, kas ir slēpta maņām un materiāli nav uzrādāma. Starp abām šodien šķiet esam dziļš bezdibenis, un nespēja pārņemt tam tiltu izrādās lielākais šķērslis cilvēka attīstībai. Jau tagad paša eksistences kā tukšuma un bezjēdzīguma pārdzīvošana noved neskaitāmus cilvēkus pie slimībām, atkarības no narkotikām vai pašnāvības. Turpretī jau pārdomāšana vien par jautājumu, kāpēc ir tik grūti atrast tiltu starp materiālo un garīgo esamību, ved izšķirošu soli tuvāk cilvēka eksistences jēgai un līdz ar to paša identitātei.

Padarīsim to uzskatāmu ar kādu domu eksperimentu: iztēlojieties, ka vissmagākos jautājumus, pēdējos eksistences jautājumus, kā par Dievu, augstāko hierarhiju būtņēm un vispār par garīgā realitāti un matērijas dabu kāds cilvēks varētu izklāstīt tik nešaubīgi, ka katrai pretrunai būtu jāizzūd. Būtu atrasts izšķirošais eksperiments – gars kā neatkarīgs no matērijas un tomēr matēriju pārvaldoša realitāte būtu neapgāzami pierādīts. Kādas tam būtu sekas? Ko tas mums visiem nozīmētu? Tas nozīmētu ne vairāk un ne mazāk, ka jebkurām šaubām par gara esamību būtu jāizzūd. Bet līdz ar to cilvēkam arī būtu atņemta iespēja iet ceļu pašam uz sevi un uz pasaules būtību *brīvi*. Ar ārējiem līdzekļiem būtu piespiedu kārtā pierādīts tas, ko īstenībā tomēr – brīvprātīgi – gribētu atrast un par to izšķirties katrs pats priekš sevis. Tas pieder pie lielākajiem cilvēka izziņas brīnumiem, ka šis izšķirošais jautājums par pašizziņu un cilvēka patieso

⁶ Emil Bock: *Atkārtotas Zemes dzīves*. Štutgarte, 1997

dabu pēdējā konsekvencē var tikt atbildēts tikai ar katra atsevišķā cilvēka paša darbu. Neviens to nevar izdarīt cita vietā. Mēs gan varam viens otram palīdzēt ceļa meklējumos. Bet pēdējo drošību tomēr ir jāpieredz katram priekš sevis pašam. Kristians Morgenšterns to ir trāpīgi raksturojis vienā savā dzejolī:

Die zur Wahrheit wandern, wandern allein, keiner kann dem andern Wegbruder sein.	Kas ceļo uz patiesību, ceļo vienatnē, neviens nevar otram ceļabiedrs būt.
Eina Spanne gehn wir, scheint es, im Chor ... bis zulezt sich, sehn wir, jeder verlor.	Kādu brīdi ejam mēs, šķiet, ka korī ... kamēr beigās redzam visus pazaudētus.
Selbst der Liebste ringet irgenwo fern; doch wer`s ganz vollbringet, siegt sich zum Stern,	Pat vismīļākais cīnās kaut kur tālumā; tomēr, kurš to piepilda, uzvar līdz pat zvaigznēm,
schafft, sein selbst Durchchrister, Neugottesgrund – und ihn grüsst Geschwister Ewiger Bund.	spēj, sevī ielaižot Kristu, jaunu Dieva pamatu radīt – un viņu sveic brāļu mūžīgais pulks.

Ja tas tā nebūtu, tad mums cilvēkiem trūktu svarīgākais mūsu eksistences pamatbalsts, proti, patstāvība un brīvības apziņa. Tāpat kā vārdu Es katrs cilvēks var attiecināt tikai pats uz sevi un tomēr tas pilnīgi objektīvi ir spēkā jebkuram citam cilvēkam, tāpat pastāv daudz kas, ko var uzrādīt skološanās ceļos un palīdzībās gara izzīņai un kas pilnīgi objektīvi jau kopš vissenākajiem laikiem pieder katras reliģijas kultūras bagātībām un katrai pēc patiesības meklējošai filozofijai, bet kas paliek nepietiekami, ja katrs pats to nedomā un caur paša pieredzi nenonāk pie meklētā mērķa.

Tāpat pievērsīsimies nedaudz tuvāk cilvēka domāšanai.

3. Domāšana ceļ tiltu starp garu un matēriju

Ir fakti, kas ir tik pašsaprotami, ka tos nemaz nepamana. Tādiem pieder fenomens, ka katra likumsakarība dabā un cilvēkā ir pieejama domāšanai, jā, ka nav nevienas domas, kam neatbilstu kāda likumība, kaut kāda realitāte pasaulē. Jo pat maldīgas vai aplamas domas kaut ko izraisa pasaules kopsakarībā. Viss, kas darbojas dabā un cilvēkā, galu galā ir attēlojams domu, tas ir, likumsakarību formā, kuras savukārt savstarpēji atkal var aprakstīt kā likumu kopsakarības. Piemēram, šādas likumu kopsakarības parāda cietā, šķidrā, gāzveidīgā un siltuma, termodinamikas, darbības lauks. Atbilstoši ir arī liela likumu kopsakarība, kas minerālās pasaules esamības formas pamatā atšķir no augu, dzīvnieku un cilvēku pasaules.

Minerālo dabu mēs redzam pārvaldītu no cietvielu fizikas un mehānikas likumiem. Katram ķermenim ir pašam savs individuāls smaguma centrs, tas aizņem noteiktu vietu telpā, un tas var stāties pilnīgi noteiktā mijiedarbībā ar citiem ķermeņiem atkarībā no materiāla īpašībām. Tādas parādības kā dzīvība, dvēseliskas izpausmes vai domu darbība nav novērojamas. Un tomēr ir skaidri redzams, ka šo minerālo pasauli caurvij ārkārtīga inteliģence. Tā sniedzas no fizikālajiem un ķīmiskajiem dabas likumiem līdz pat tikai mūsu gadsimtā atklātajām likumsakarībām, kas ir novedušas pie atombumbas,

moderno ieroču un informācijas sistēmu būves un ir ne jau pēdējā vietā pamats visai kompjūteru teknikai un mikroelektronikai. Minerālās pasaules atsevišķajiem elementiem un vielām to mijiedarbības veidā piemīt gandrīz neaptverama inteliģence, un mēs esam tikai sākumā, lai tiešām izprastu šo minerālo pasauli un izmantotu to augu, dzīvnieku un cilvēka labā.

Augi var apieties ar augsnes minerālajām vielām ļoti specifiskā veidā, taču principā pakļaujas pavisam citām likumsakarībām nekā minerāli. Tās ir dzīvības likumsakarības, kurām nav piemērojams tieši tas, kas ir raksturīgs minerālajai pasaulei: spēja izolēties, pastāvēt atsevišķi un sabrukt. Dzīvība izceļas ar to, ka viss ir mijiedarbībā un kopsakarībā ar pārējo. Tas attiecas ne tikai uz auga orgānu sistēmām, kas sniedzas no saknes, caur atvases / stublāja / lapas sistēmu, līdz pat ziedu, augļu un sēkļu veidošanai, bet gan ir spēkā arī auga dzīvības izpausmēm, kā tās izpaužas dabā. Ja augs nebūtu spējīgs vēja un laika apstākļu, un debess ķermeņu, it īpaši, saules iedarbības uztvert un apstrādāt tieši tikpat intensīvi, kā tas to dara ar augsnes minerālajām vielām, tad dzīvība nebūtu iespējama. Tas vārda patiesākajā nozīmē rada kopsakarību starp debesīm un Zemi; jo tas ar 150 miljonus kilometrus tālu no Zemes esošās Saules gaismas palīdzību ar fotosintēzi savās lapās veido vielas, kas ir pamats visiem tālākajiem enerģijas un substanču procesiem auga organismā. Tā jau augā reizē darbojas divas dažādas likumu sistēmas: viena fiziski-minerālā, ar kuras palīdzību augs parādās jutekliski un var īstenot sevi kā individuālu auga veidojumu, un viena – dzīvība un tās likumus nesošā, kas ir iesaistīta lielajās kosmiskajās kopsakarībās. Agrākajos dabas uzskatos fiziski-minerālā likumus sauca par zemes likumiem un dzīvības – par kosmiskajiem. Jo auga dzīvībai ir nepieciešamas darbīgas attiecības ar mūs aptverošo kosmosu, it īpaši attiecībā uz Sauli un uz tās noteikto ritmisko kārtību ar dienu, nakti un gadalaikiem.⁹

Dzīvniekiem kā jauna, tālāka likumu kopsakarība parādās iekšējā dvēseliskā dzīve un ārējā spēja kustēties. Bet kur saskaras ārējais un iekšējais, tur rodas sajūta, jūtas, apziņa. Tās ir likumsakarības, ko mēs vislabāk varam aptveroši apzīmēt ar vārdu “iekšējais” vai “dvēsele”. Ar šo dvēseliskā likumsakarīgumu kļūst iespējams zemes un kosmosa likumu aptverošo gudrību apzināti pārdzīvot, tas ir, izjust individuālā būtībā kā “iekšēju dzīvi”. Tas notiek ar maņu uztveru, kurās sastopas ārējie un iekšējie procesi, starpniecību.

Cilvēkā kā jauna likumu kopsakarība parādās jau minētā paša apzinātās domāšanas parādība. Līdz ar to viņa dvēseles dzīve kļūst paša apzināta, domas nesoša. Šīs likumu kopsakarības pastāvēšana, kas brīvi nodod viņa rīcībā jebkuru domu kārtību, principā atšķir viņu no jebkura dzīvnieka.

Cilvēka domāšanai ir pieejami jebkuri likumi, kas kā noteicošas likumsakarības ir lietu un dabas būtņu pamatā. Piemēram, brīvās krišanas likums parādās katrā ķermenī, kurš krīt – tas pārvalda to, ir tajā “iekšā”, darbojas tajā. Bet dabas valstībās, minerālos, augos, dzīvniekos un cilvēkos darbīgā gudrība tomēr tikai cilvēkā var parādīties abstraktā, brīvi izmantojamā formā. Dabā “domāšana” pilnīgi saplūst likumsakarīgi notiekošajās parādībās. Turpretī cilvēkā tā izsniedzas ārā no dabas, tai esot pieejamai abstraktā formā un ne tikai pilnīgi saplūstot ar ķermenisko iedarbību.

John Eccles savā grāmatā *Wie das Selbst sein Gehirn steuert (Kā Es vada savas smadzenes)* ir izstrādājis, kā augstā mērā tikai ar virzītas uzmanības spēku, ko Es pievērš lietām un norisēm savas apzinātās domāšanas dēļ, smadzenes tiek ierosinātas

⁹ Klaus-Peter Endres / Wolfgang Schad: *Biologie des Mondes – Mondperiodik und Lebensrhythmen*. Stuttgart und Leipzig 1997.

darbībai.¹⁰ Visu dzīvi paliekošais smadzeņu plastiskums, tas ir, iespēja nepārtraukti izmainīt smadzenes to smalkajā struktūrā līdz pat visdziļākajam vecumam un vienmēr atkal veidot un izmantot jaunas tīklojuma struktūras, ir sekas šai tikai cilvēkam piemītošajai domāšanas organizācijai un domāšanas vadītājiem un kontrolētajiem mācīšanās procesiem un rīcības gaitai. Īpašais cilvēciskajā domāšanas organizācijā pastāv tād no vienas puses tajā, ka tā satur sevī visu dabas gudrību un tā ir pieejama apzinātai dvēseles darbībai: likumi, pēc kuriem veidojas un sabrūk minerāli, pēc kuriem dzīvība sasaista Zemi un Kosmosu, pēc kuriem norisinās ārējo iespaidu padarīšana par iekšējo. Bet no otras puses cilvēks var šo gudrību izmantot abstraktā, tas ir, no “iekšābūšanas” dabas norisēs atbrīvotā formā kā domāšanu.

Tā apskatīta, domāšana tiešām izrādās par tiltu pāri straumei, kas atdala tīri garīgo no dabiskajām, maņām uztveramajām lietām. Jo domas, kas caurauž visu materiālo esamību kā tai piemītošā likumsakarība, var arī atraisīti no tās cilvēciskajā domāšanā parādīties kā tīri garīga darbība. Tā domāšana parādās kā matēriju pārvaldoša gudrība un vienlaikus kā cilvēka garīgā dzīve, ar ko tas var izzināt dabu un pats sevi. Tā ir attaisnojami vārdu *gars* šaurākā nozīmē izmantot no dabas parādībās esošās darbības atraisītam cilvēka garam. Bet tāpat ir arī pamatoti plašākā nozīmē runāt par garu dabā. Līdz ar to ir brīvs ceļš domāšanā redzēt pārjuteklisku – tieši tikai domāšanā pašā pieejamu – garīgu realitāti. Domas kā bildes un likumu formulas parādās kā saskares orgāni ar pārjutekliskām būtņēm un norisēm, kuras domāšanā ir iespējams attēlot tāpat, kā tas ir iespējams jutekliski-dotajam. Ja pārdomās par domāšanu mēs apzināmies, ka domāšanā mēs varam pamest juteklisko pasauli un uztvert ziņas no divām pusēm – no jutekliskās un no garīgi reālās puses – tad mēs arī izjūtam domāšanas darbību kā tiltu starp divām pasaulēm. Domāšana gan pati jau ir pārjutekliskas dabas, taču caurauž un kārtu dabas likumu formā arī visu jutekliski doto esamību. Ja domāšana tiek izjusta tā savā garīgajā dabā, tad var arī doties pa meditatīviem ceļiem, pa kuriem kļūst iespējams aptvert domāšanai piemītošo tīri garīgo esamību. Te virzienu var norādīt ideja par Es. Jo tajā mēs izjūtam precīzi, cik “plāna” iesākumā ir kailā Es ideja un cik reāla un būtiska tā kļūst mums, jo konkrētāk mēs mācāmies paši sevi domāt un pieredzēt kā garīgu būtni.

Tālākajā tagad būtu jāturpina apskatīt dažādās dabas valstības, kā tās te tika aprakstītas, un proti, formā, kā tās piedalās kā tā saucamie būtības locekļi cilvēka organisma uzbūvē.

4. Kā “piedzimst” cilvēka četras būtības daļas

Rūdolf Šteiners iepriekšējā nodaļā pārrunātajām četrām fiziskā, dzīvā, dvēseliskā un garīgajā likumu kopsakarībām, ciktāl tās parādās cilvēka dabā, deva nosaukumu “cilvēka būtības locekļi”. Viņš šiem būtības locekļiem izmanto arī izteicienu “organisms”, respektīvi, “miesa” vai “ķermenis”, jo šīs četras likumu kopsakarības minerālā, augā, dzīvniekā un cilvēkā katru reizi pastāv individualizētā formā un līdz ar to arī ir individuāli organizētas un formētas. Tā *fiziskais organisms* klausā likumiem, kas valda arī fizikāli-minerālajā pasaulē. Turpretī viņa *ēteriskais organisms* aptver dzīvības likumsakarības, kā tās pastāv augu valstī. *Astrālais organisms* satur dzīvnieku pasaulē valdošos kustības un apziņas likumus. Turpretī cilvēka *Es-organizācija* izspiež dabas likumus no to dabas noteiktajām saistībām; Tā tā atbrīvo garu no dabas un līdz ar to padara iespējamu domu brīvo spēli Es pakļautībā.¹¹

¹⁰ John Eccles: *Wie das Selbst sein Gehirn steuert*. Minhene 1996.

¹¹ Skaidri jāatšķir Es no Es-organizācijas, salīdziniet ar 7., 42. un 68. lpp. teikto.

Jau 1907. gadā Rūdolfs Šteiners savā grāmatā *Bērna audzināšana no garazinātnes viedokļa*¹² norādīja uz to, ka šie būtības locekļi neattīstās cilvēkā vienlaikus. Tādēļ viņš runā par četrām tā saucamajām “piedzimšanām”. Ar izteicienu “piedzimšana” tiek paskaidrots, ka te notiek kaut kā tāda parādīšanās un kļūšana patstāvīgam, kas pirms tam vēl neemancipēti darbojās visā cilvēka organisma dzīves kopsakarībā kopumā. Kad piedzimst bērna *fiziskais ķermenis* un nabas saite ir nosieta, tad tas pastāv pats par sevi un tam ir jāmacās patstāvīgi uzturēt sevi. Pie tam iestājas visstiprāk ar fizisko vidi saistīto orgānu funkciju – maņu orgānu un gremošanas sistēmas – intensīvs pielāgošanās un attīstības process.

Kad sestajā līdz astotajā dzīves gadā nobriest otro zobu emaljas kronīši, tad norisinās *ēteriskā ķermeņa dzimšana*, tas ir, to spēku, kas ir noteikuši augšanu un dažādo orgānu sistēmu formēšanos līdz pat paliekošajiem zobiem.¹³ Tāpat kā fizisko spēku atbrīvošanās no mātes organisma padara spējīgu fizisko ķermeni ar maņu instrumentu palīdzību individuāli komunicēt ar fizisko vidi, tā tagad brīvi kļūstošie ēteriskie spēki parādās kā sev pieslēgta domāšanas darbība un padara iespējamās patvaļīgi izsaucamas atmiņas un iekšējo komunikāciju ar apkārtējo pasauli (skolas briedums).

Līdz ar sekundāro dzimumpazīmju parādīšanos sāk gatavoties *astrālā ķermeņa dzimšana*; tā notiek starp 12. un 16. dzīves gadu, un to raksturo iepriekš ar ķermeni vēl stipri saistītās un no tā atkarīgās jūtu dzīves emancipēšanās. Jūtu un sajūtu dzīve tagad arvien vairāk pieslejas domāšanai un kļūst patstāvīga. Līdz ar to jaunieši var pavisam citādā veidā atkāpties paši savā dvēseles pasaulē, nekā tas ir iespējams bērniem ar viņu vēl stipri pie fiziskā ķermeņa un ēteriskā ķermeņa saistīto astrālo ķermeni.

Starp 18 un 24 gadiem, kad fiziskais organisms ir pilnīgi izaudzis, kā pēdējā piedzimst *Es-organizācija*. Līdz ar to tīri garīgie – no ķermeņa atbrīvotie – gribas spēki kļūst brīvi paša radošai domāšanas darbībai. Es-organizācija, ar kuru domāšanā var tikt integrētas visas pārējās no miesas brīvas kļuvušās likumu kopsakarības, ir – tāpat kā cilvēka-Es pats – gribasveidīgas, tas ir, ar nolūka, nodoma dabu. Tā Es-organizācijas piedzimšana jaunajam pieaugušajam nozīmē ieiešanu gribas brieduma izjūšanā un atbildībā pašam par sevi un par citiem.

Tā cilvēks par savu *domāšanu* pateicas no ķermeņa brīviem kļūstošajiem ēteriskajiem spēkiem un likumiem, par savu *jušanu* - brīviem kļūstošajiem astrālajiem spēkiem un likumiem, un par savu brīvās *gribas iespēju* – Es-organizācijas likumiem, kas atraisās no ķermeņa. Pie tam tas ir domāšanas dabā, ka tai ir pieejamas *visas* likumsakarības – tāpat kā jušanai ir iespējams sajūst un padarīt par iekšēju visu garīgo un juteklisko, un gribai – kļūt garīgi un fiziski darbīgai. Tātad, sekojot tam, “*miesa, ķermenis*” būtu ar matēriju saistītās likumsakarības, “*gars*” – no matērijas pilnīgi atraisītās likumības, turpretī “*dvēsele*” būtu vieta, kur sastopas abas, garīgajam individualizējoties caur miesu un šim individuālajam kļūstot sev pašam apzinātam.

5. Būtiskās atšķirības starp dzīvnieku un cilvēku

Principiālā atšķirība starp cilvēku un dzīvnieku kā sekas darvinistiskajai evolūcijas teorijai pēdējos simts gados ir arvien vairāk izdzisusi. Tādēļ ir svarīgi šo atšķirību aptvert no jauna, ja cilvēku grib saprast kā cilvēku un nevis kā dzīvnieku. Dzīvniekam gan ir iespējams individuāli dvēseliski izpausties – nav divu suņu, kas būtu pilnīgi vienādi attiecībā uz viņu izturēšanos, kaut arī tie piederētu vienam metienam – bet tomēr nav iespējams nevienam pašam sunim neuzvesties kā regulāram sunim.

¹² GA 34, arī Stefan Leber: *Die Menschenkunde der Waldorfpädagogik*. Stuttgart 1994.

¹³ Armin J. Husemann: *Der Zahnwechsel des Kindes*. Stuttgart 1996.

Dzīvnieku attīstībā trūkst attīstības faktora, kas būtu uzdots ar atklātību, risku, neizdošanos, padošanos, nullpunktu, identitātes krīzi un visu tipiski cilvēcisko pašmeklēšanas problemātiku. Varbūt mēs tādēļ tik labprāt mūsdienās noliekam cilvēku uz vienas pakāpes ar dzīvnieku, ka slepenībā mēs apskaužam viņus par to nešaubīgo identitāti un par vienmēr sugai atbilstošo izturēšanos. Gudrības pilnās minerālās pasaules likumsakarības, dzīvības kopsakarības un spēja uz iekšēji dvēselisko dzīvniekā gan arī izpaužas katrā atsevišķā indivīdā individuāli, tomēr vienmēr ar zināmu pilnību un pašsaprotamību. Bērniību, jaunību un pieaugušā laiku regulē instinkti un to arī var dabas doti izdzīvot. Un tieši tas cilvēkam nav iespējams.

Jau no tā vien var tikt tieši nolasīts, kā cilvēkā ir jāiesniedzas pāri dzīvniekam ejošai, pilnīgi citai likumsakarībai, kuras dēļ cilvēks ir spiests pats saņemt rokās atbildību par savu attīstību un neatstāt to saviem ķermeniskajiem instinktiem.¹⁴ Cilvēcisko attīstību raksturo vislielākā iespējamā atklātība un ievainojamība. Jo viss, uz ko tālejoši var paļauties dzīvnieks – ka izvēlēsies pareizo barību, ka ēdīs ne par daudz, ne par maz, ka atbilstoši sugai vairosies, ka ir sakārtota viņa miega un nomoda dzīve, ka sociālā izturēšanās atbilst tam, ko no viņa sagaida – tas viss cilvēkam nav dabas dots, bet gan viņam to visas dzīves laikā ir ne tikai jāsasniedz, bet arī jāveido tālāk, jākultivē un “jācilvēcisko”. Cik gan daudzi ārsta apmeklējumi atkristu, ja nebūtu nekādu ēšanas, miega un (seksuālo) attiecību problēmu! Jau tādi vienkārši apsvērumi padara skaidru to, cik revolucionāra, cik dramatiska un būtiska ir atšķirība starp cilvēku un dzīvnieku. Kad dzīvniekam iestājas dzimumbriedums, viņa sugai atbilstošā izturēšanās jau ir nodrošināta, un viņš dzīvo individuāli un sociāli noregulētās sliedēs. Turpretī cilvēkam dzimumbriedumu raksturo tas, ka visi tik labi domātie audzinošie pūliņi no agrākajiem gadiem šķiet neauglīgi. Spēkā stājas paša, negaidītais – patiesi revolucionāra norise.

Bet ar šo pašam piemītošo, negaidīto, ar šo attīstības atklātību saistīts ir arī viss tas, kas dod iemeslu īpašām dotībām un aizturēm. Mācīties dzīvot un apieties ar dotībām un aizturēm nozīme ir tikai cilvēkam, bet ne viņam dvēseliski radniecīgajiem dzīvniekiem. Tā piemēram, jau no akmens laikmeta ir atrasti bērnu ar ūdensgalvām skeleti un no tā secināts, ka rūpes par bērniem ar defektiem ir tik senas, cik cilvēki spēja tās uztvert un kopt. Dzīvnieks ar defektiem brīvā savvaļā tiek ļoti drīz ekoloģiskās sistēmas “pārstrādāts”, tas tiek apēsts, viņam nevar tikt palīdzēts. Tā notiek rūpēšanās arī par to, lai defekti nevarētu iedzimt tālāk. Ko gan dzīvnieks arī varētu iegūt cīnoties ar kādu defektu? Tā kā viņam trūkst pašapziņas un līdz ar to arī personiskā attieksme, viņš ar to galīgi nekā nevarētu iesākt. Tās būtu bezjēdzīgas ciešanas. Dzīvniekam tas nav dots – caur ciešanām un sāpēm gūt pieredzi, kas vestu viņu tālāk attīstībā. Jo viņš savā attīstībā jau ir dabas noteiktā pilnībā un nevar to kāpināt vēl tālāk ar personisku piepūli. Tieši tas cilvēkam ir principā citādi. Viņam ciešanas un sāpes ir izaicinājums, ko viņam ir jāpatur apziņā visas savas attīstības laikā un ar ko viņš var gūt pieredzi un mācīties iemantot uzskatus, ko nevar iemantot nekādā citā veidā. Tāpēc arī notiek tā, ka cilvēki katram gadsimtam dod citu iezīmi. Kur agrāk augšup slējās katedrāles, kur tika būvētas pilis, tur šodien kā stikla pilis paceļas apdrošināšanas un banku ēkas. Civilizācija maina savu seju, jo mēs, cilvēki, attīstām vienmēr jaunas, kaut arī vienpusīgas spējas un intereses. Tā, piemēram, šodienas spējas uz materiālo dzīvi ir saistītas ar kādu vispārēju “aizturi” spējā uztvert garīgās attiecības un spriest par tām.

6. Mana aizture ir daļa no manis

¹⁴ Friedrich A. Kipp: *Die Evolution des Menschen im Hinblick auf seine lange Jugendzeit*. Stuttgart 1991. Kā arī Wolfgang Schad: *Säugetiere und Mensch*. Stuttgart 1971.

Dabā garīgais – ja tas netiek traucēts ar cilvēku iejaukšanos – parādās darbīgs gudrības pilnajā savstarpējā ekoloģisko kopsakarību saskaņotībā. Slimība un aizture te parādās tikai malā kā gaistošas parādības, jo slimi augi drīz iet bojā, tāpat kā novājināti un cietuši dzīvnieki. Pretstatā tam cilvēkam ir iespēja ar slimībām un aizturēm atkarībā no apstākļiem dzīvot un apieties gadu desmitiem ilgi. Taču ne tikai tas. Viņam kā izšķirošs faktors vēl pievienojas tas, kas augiem un dzīvniekiem neeksistē: iekšēji slimību cēloņi. Augi un dzīvnieki saslimst, ja ārējie dzīves apstākļi vairs neatbilst viņu sugai un kad kaut kādā formā parādās vairs nekompensējami trūkumi, kas attiecas uz barību un klimatu. Slimību cēloņi dzīvniekiem un augiem vienmēr nāk no ārienes. Cilvēkiem pie šīm kaitīgajām ietekmēm no ārienes kā izšķiroši, specifiski cilvēciski slimību cēloņi vēl pievienojas tie, kas nāk no iekšienes. Spēki, kas parādās cilvēkā kā brīvas, dvēseliski-garīgas darbības iespējas, taču ceļas no vispārējām kopsakarībām, kas veido un uztur ķermeni. Dzīvniekā atbilstošie spēki atklājas kā ar ķermeni saistīta instinktīva gudrība un sugai atbilstoša sociālā izturēšanās. Maldī un ļaunprātīga šo spēku izmantošana ir izslēgta, tiem, saskaņā ar neapzinātu regulāciju, pakļaujoties dabas likumībām. Cilvēkā tas ir citādi. Te mums ir jau minētais lielais instinktu deficīts, dabas dotās gudrības trūkums, kam ir jātiek aizstātam ar aktīvu mācīšanās procesu ar no miesas brīvajiem dvēseles un garīgajiem spēkiem. Tādēļ no vienas puses ķermenim trūkst regulējošie un stiprinošie spēki – tie tā vietā ir dvēseles un garīgās dzīves rīcībā – no otras puses tam ir iespēja tieši šos no miesas emancipētos spēkus izmantot nepareizi un ar to sarīkot postījumus pašam sevī un citos. Te ir domātas ne tikai kaitējumu iespējas, kas ir saistītas ar nepareizu uzturu, pārāk maz miega, neveselīgu dzīves veidu un nepietiekamu higiēnu, bet gan galvenokārt tās kaitējumu iespējas, kas rodas nepatiesas domāšanas, destruktīvas jūtu dzīves un aplami virzītu gribas darbību dēļ. Kļūt nobriedušam šo dvēseles un garīgo spēku brīvai lietošanai ir garš attīstības ceļš. Ar to saistītie mācīšanās procesi vienmēr ir pakļauti traucējumiem ar to, ka cilvēks vispirms garīgi, tad dvēseliski un galu galā arī dzīvē un miesā var “maldīties”. Tajā ir dziļa jēga. Jo kad viņš beigās pārdzīvo slimības un aiztures formā organiskus kļuvušos maldus, tad ar to viņš var sevi attīstīt tālāk. Kaut kas mierinošs ir arī domā, ka kļūdas un maldus pats var kā tādus izjust un līdz ar to arī var radīt priekšnosacījumus patstāvīgai sakārtošanai un pārveidošanai. Tieši tajā apiešanās ar dotībām un aizturēm spēlē lielu lomu. Lai šajā vietā jau tūdaļ iepriekš pateiktu: *Tas būtu vienpusīgi, no šeit pasniegtā izdarīt slēdzienu, it kā te tikai ar jaunu pamatojumu atkal uznirtu senā mācība, ka slimība nākot no grēkiem un nepareizas izturēšanās. Daudz būtiskāk ir atvasināt no šīm kopsakarībām jautājumu: No kurienes tad īsti rodas dotības? No kurienes rodas iedzimtas spējas, ģenialitāte? Vai tas nevarētu tieši būt rezultāts kādā agrākā Zemes dzīvē piedzīvotām aizturēm un slimībām?*

Mēs šodien dzīvojam laikā, kad cilvēki arvien vairāk sajūt, kā viņiem pašiem ir jāpārņem atbildību par savu veselību un savu attīstību. Par to rūpējas ne tikai veidoties sākušais veselības un sociālās sistēmas sabrukums, bet gan arī, ka cilvēks arvien stiprāk izjūt sevi nostādītu pašu sevī, un, ņemot vērā daudzās sekas, ko izraisa cilvēka rīcība dabā, apkārtējā vidē un saimnieciskajā un sociālajā dzīvē, atzīst, ka galu galā tie esam mēs paši, no kā mēs un apkārtējā vide ir atkarīgi. Mūsu darbu sekas arvien vairāk tuvojas mums un atsevišķais cilvēks to pārdzīvo daudz stiprāk, nekā tas bija vēl pirms četrdesmit, piecdesmit gadiem. Un tā nākotnei būs izšķirīgi, lai pēc iespējas daudzi cilvēki apzinātos savu atbildību un tad ar šiem uzskatiem enerģiski strādātu pie kulturālo attiecību cilvēciskošanas. Kaut arī vēl nekad uz Zemes nav dzīvojuši tik daudzi cilvēki kā tagad, tad tomēr no otras puses var teikt, ka cilvēcības deficīts vēl nekad nav parādījies tik spēcīgi kā mūsu gadsimtā ar saviem bezgalīgajiem kariem, grautiņiem un ar epidēmiskajiem neapmierinātības, depresijas un izmisuma stāvokļiem.

Un tā nav nekāds brīnums, ka daudzi cilvēki šo faktu dēļ jūtas kā pie sliekšņa, pie kura viņi pārdzīvo sevi kā uzpurinātus no miega sevis paša izzināšanai, un sajūt arī zināmas ilgas apzināties savu līdzatbildību visā.

7. Būtības locekļu darbība¹⁵

viena otrai sekojošās Zemes dzīvēs

Dabas valstību apskats rāda, ka nākošā augstākā dabas likumība caurauž un pārvalda nākošo zemāko. Tā piemēram minerālās substances kāda auga organismā pakļaujas dzīvības likumībām un seko atkal savai pašu neorganiski-fiziskajai likumsakarību kopsakarībai tikai tad, kad augs novīst un atmirst. Atbilstoši arī būtības locekļi cilvēkā iedarbojas viens uz otru tā, ka nākošā augstākā būtības locekļa funkcijas tālejoši pārvalda nākošā zemākā funkcijas.

Ar savas *Es-organizācijas* palīdzību cilvēks var vērst savus nodomus, respektīvi, gribas gatavību uz visu, ar ko viņš sastopas uz Zemes domu vai maņu iespaidu formā. Tā padara iespējamu tīru atjautu, pilnīgu objektivitāti pret pasaules lietām un cilvēka-Es klātbūtni savā ķermeniskajā un dvēseliski-garīgajā eksistencē. Šajā būtības daļā mēs vienmēr esam “stāvokļa kungi”, jo tas ir atkarīgs no mums, kam mēs pievēršam savu uzmanību, kā liekam lietā savu gribu un tam atbilstoši rīkojamies domāšanā un darbībā.

Jau mazāk kā stāvokļa noteicējus mēs izjūtam sevi *astrālajā organismā* ar tā viļņojošo jūtu pasauli, tā iekārēm un vēlmēm, visām tām sajūtām, ko mēs apsveicam un atbalstām, bet arī ar visiem sliktajiem noskaņojumiem un blokādēm, par kurām mēs dusmojamies un ar ko bieži, neskatoties uz lielām pūlēm, maz vai vispār netiekam galā. Un tomēr mēs vienmēr atkal varam piedzīvot, kādu ietekmi uz astrālo ķermeni var gūt Es, ja mēs to *gribam*. Tā gadiem ilgs īgnums kāda cita cilvēka apvainojuma dēļ var tikt atrisināts un izbeigts ar vienu sitienu, ja viens no tajā iesaistītajiem izcīnās līdz lēmumam lūgt otram piedošanu. Dvēseliski aizvainojumi, kas, atkarībā no apstākļiem, varbūt ir pastāvējuši gadu desmitiem ilgi, tā var tikt pārsteidzošā veidā atcelti, un sekas ir dvēseles dzīves atspirgšana un atslābums. Pēkšņi viss izdodas vieglāk, sajūtas ir gaišākas, starojošākas, un visa dzīves sajūta var kļūt citāda.

Bet kā ir ar *ēterisko organismu*? Arī tas lielā mērā ir atkarīgs no tā, kā dzīvē tiek noslogots tam pāri stāvošais būtības loceklis, astrālais ķermenis. Katrs, kurš kaut vai nedaudz novēro pats sevi, zina precīzi, cik ļoti emocijas un noteiktas pamatsajūtas ierobežo vai arī var veicināt dzīves funkcijas. Kurš gan nezina graužošos noskaņojumus, kas naktī neļauj gulēt: kremtošas šaubas un ar to saistītais jūtu sasprindzinājums, raizes un ar tām saistītās bezspēcības sajūtas. It īpaši tās ir tādas emocijas kā skaudība un greizsirdība, kas aprij dzīves spēkus. Ja mēs sev jautājam, kādas sajūtas ierosina ēstgribu, atsvaidzina elpošanu, atbalsta asinsriti un sirdsdarbību, tad it īpaši tās ir prieks un sirsnība, un zināms daudzums apmierinātības un miera.

Organisma atjaunošanās norisēm, sakārtotai saistīto orgānu kopdarbībai ar to funkcijām un mijiedarbībām to cikliskai norisei 24-stundu ritmā ir nepieciešama jūtu dzīve, kurā spēcīgi spriegumi vienmēr atkal var tikt izlīdzināti un jūtu un dažādo emociju iešana augšā un lejā vienmēr atkal var tikt novesta līdz pilnīgam mieram.

¹⁵ Rūdolfš Šteiners attiecībā uz būtības locekļiem izteicienu “ķermenis” jeb “miesa” bieži lieto sinonīmi kā “organisms” vai “organizācija”. Ar šiem vārdiem vienmēr tiek norādīts uz darbīgo, izveidoto likumu kopsakarību, kas tieši ir sevī kopsakarīga, “organizēta”.

Savukārt *fiziskā ķermeņa* veselība ir atkarīga no tā, ka tas ar ēteriskā ķermeņa spēkiem tiek noturēts savu vielu plūstošā līdzsvarā un ka labi ieradumi un higiēniskas pārmaiņas dzīvē to priekšlaicīgi nenolieto un neļauj rasties bojājumiem.

Kas šajā ziņā nodarbojas ar pašizziņu un pašaudzināšanu, tas gan pamana, ka katrā acumirkļī var veicinoši ietekmēt savu būtības daļu salikumu, bet ka tas atkarībā no apstākļiem nemaz nav viegli, jā, ka būtības locekļi izrāda pārsteidzošu pretestību. Tā dažkārt tas var ilgt piecpadsmit vai pat līdz divdesmit gadu, kamēr izdodas astrālo ķermeni atradināt no sliekmes uz nepacietību un būšanas nemitīgi būt nedaudz uzkurinātam. Arī tas var prasīt lielas pūles, lai izmainītu kaut vai mazus ieradumus un iemācītu cikliski strādājošajam ēteriskajam ķermenim ar tā uzticamajiem ieraduma veida atkārtojumiem mazas izmaiņas. Dažreiz tas neizdodas pat veselas Zemes dzīves laikā, kaut arī varbūt tu esi cīnījies katru dienu vai vienmēr atkal ilgāku laiku.

Vai šādas pūles tad ir bijušas veltīgas? No kurienes nāk šie bieži tik spēcīgie būtības locekļu kavēkļi un pretestība? Kāpēc ir tā, ka vienam vajag tikai nedaudz, lai kaut ko mainītu savā dabā, un citam tā paša mērķa sasniegšanai ir nepieciešams daudz lielāks laiks un spēku pielietojums? Kā vispār ir iespējams ar pašaudzināšanas procesiem, izejot no Es, iejaukties šajā būtības locekļu struktūrā un tomēr izjust, kā šiem būtības locekļiem ir zināma konfigurācija un noslēgtība, kurā principā šajā dzīvē nav viegli kaut kas izmaināms? To īpaši skaidri var redzēt fiziskajā ķermenī. Pirkstu nospiedumi paliek visu dzīvi tie paši, arī augums un konstitūcija un tomēr ir daudz detaļu, kas dzīves gaitā var izmainīties. Sejas izteiksme, mīmika, visa stāja skaidri atspoguļo, kādu darbu Es pa apkārtceļu caur astrālo ķermeni un ēterisko ķermeni var paveikt ar fizisko ķermeni, tā ka vienmēr atkal no citiem cilvēkiem, kas nav ilgāku laiku redzēti, var dzirdēt: tu gan esi izmainījies!

Lai saprastu šos fenomenus, apskatam ir jātiek paplašinātam no šīs vienas Zemes dzīves uz iepriekšējām un sekojošajām. Pie tam mēs uzduramies pavisam centrāliem personiskā likteņa veidošanās elementiem, par ko ir jātiek runāts, ja dotības un aiztures negrib uzskatīt tikai par gadījumu vai aklu likteni, bet gan grib mācīties tās pārdzīvot kā kaut ko, pie kā rašanās tu pats esi piedalījies un par kuru lietošanu, respektīvi, iedarbībā sociālajā pats arī nes atbildību. Tas tomēr ir iespējams tikai tad, ja pamatā liek domu par atkaliemiesošanos un likteņa veidošanos, kas turpinās cauri daudzām Zemes dzīvēm. Un tas nemaz nav grūti. Jā, šī kopsakarība kļūst labi saprotama, tikko sāk pārdomāt par savu un citu cilvēku attīstību. Jo kā gan būtu iespējama attīstība uz pilnu cilvēciskumu, ja dzīvo tikai vienu reizi? Pat tik izcili attīstīti cilvēki kā Gēte, Lessings, Frīdrihs Lielais, Vilhelms Bušs vai Francs Werfels¹⁶ ļoti labi zināja, ka par savām spējām viņiem ir jāpateicas ilgākai pagātnei, nekā ir bijusi šīs Zemes dzīves bērnība un jaunība. Un viņi arī varēja skaidri aprakstīt, kas viņiem vēl trūka pilnai cilvēka esamībai un ko atmaksājas izstrādāt turpmākajās Zemes dzīvēs.

Jautājums par vienas Zemes dzīves jēgu kļūst vēl krasāks, ja tā jau bērnībā smagas slimības vai negadījuma dēļ atkal beidzas vai ja to iezīmē visu mūžu paliekošs vissmagākais sakropļojums. Vai arī, ja dzīve jaunībā, briedumā vai vecumā beidzas ar izmisumu un tiek pilnīgi pazaudēta paša identitāte. Tāpat kā vienas Zemes dzīves laikā ir iespējams piedzīvot neveiksmi un sākt no jauna, tāpat arī vairāku Zemes dzīvju gaitā. Viena dzīve pilnīgi var palikt neveiksmes zīmē un līdz ar to – kad tā ir pārstrādāta pēcnāves dzīvē¹⁷ – var būt dots pilnīgi jauns atbalsta punkts attīstības pavediena jaunai

¹⁶ Emil Bock: *Wiederholte Erdenleben*. Stuttgart, 1997.

¹⁷ Rūdolfa Šteinera būtiskāko pētījumu rezultātu apkopojums Martin Burkhardt grāmatā: *Die Erlebnisse nach dem Tod*. Dornach 1996.

uztveršanai sekojošajās Zemes dzīvēs. Jo mazāks ir izgriezums, ko mēs novērojam kādas attīstības norisē, jo bezjēdzīgāks tas var šķist novērotājam. Jo lielākas ir kopsakarības, kurā parādās ieaustas detaļas, jo skaidrāk parādās jēga.

Atkārtoto Zemes dzīvju gaitā cilvēks parādās ne tikai katru reizi jaunā fiziskā veidolā, kā vīrietis vai sieviete, ar atšķirīgu ādas krāsu un dažādos Zemes rajonos. Arī viņa ēteriskais organisms atbilstoši ir citādi konfigurēts katrā Zemes dzīvē, tāpat arī viņa astrālais ķermenis un Es-organizācija. Tomēr ar to saistītie pārveidojumi un izmaiņas ir tādi, ka cilvēks pats piedalās to sagatavošanā uz savu darbu un pārdzīvojumu pamata. Protams, ka šī pārveidošanās no vienas Zemes dzīves uz sekojošo pēc nāves garīgajā pasaulē notiek kopsadarbībā ar cilvēkiem, ar kuriem ir kopā dzīvots un strādāts uz Zemes, bet it īpaši arī ar hierarhiju orientējošu līdzcilvēku.¹⁸ Kas Jaunajā Derībā tiek apzīmēts kā “tiesa”, nav vienreizējs process zemes dienu beigās, bet gan notikums, kas mazākā mērogā notiek starp katru nāvi un jaunu piedzimšanu. Tas palīdz mums redzēt pareizajā gaismā mūsu uz Zemes aizvadītās dienas un no tām nolasīt, ko sekojošā dzīvē mēs to izlīdzināšanai varam darīt, respektīvi, mums ir jādara. Atbilstoši tad izveidojas dzīves apstākļi. Kas neapzināti notiek katru nakti,¹⁹ tas tad katru reizi starp nāvi un jaunu piedzimšanu norisinās arī pēcnāves pamodušamies gara apziņā. Pēc katras nakts mēs no rīta pamostamies atsvaidzināti ar savu Es, gatavi jaunam sākumam. Bieži arī naktī mēs esam “kaut ko labāku izdomājuši”, jūtamies uz-“cēlušies” un šo to redzam ar citām acīm. Iepriekšējās dienas grūtības ir it kā nogrimušas vienu slāni dziļāk un vairs tik stipri mūs nedomā.

Kā naktī, tā arī pēcnāves dzīvē nākošais augstākais būtības loceklis iestrādā dienas pārdzīvojumus, attiecīgi visas Zemes dzīves pārdzīvojumus, ar augstāko hierarhiju palīdzību kā nospiedumu nākošajā zemākajā būtības loceklī. Līdz ar to tad nākošajā rītā, attiecīgi jaunas Zemes dzīves sākumā, šo būtības loekli atkal var iespaidot dienas un tagadnes notikumi. Turpretī pagātnes notikumi pāriet neapzinātajos organisma dzīvības procesos, kur tie tad vai vēl šajā, vai arī nākošajā Zemes dzīvē var formēties par aizturēm vai dotībām. Veidam, kā cilvēks pārdzīvo un apstrādā Zemes dzīvi savā Es, ir tieša iedarbība uz viņa astrālā ķermeņa pārdzīvojumu spējām un uz to, kā dvēselē sadarbojas domāšana, jūtas un griba. Līdz ar to tiek radīti priekšnosacījumi tam, ka pēcnāves dzīvē nākošās dzīves *astrālais ķermenis* tiks sagatavots tā, ka saturēs dvēseliskajā kā pamatdinamiku, pamatsaskaņotību, elastīgumu vai neelastīgumu to, kas ir radies ar to veidu, kā cilvēks pēdējā dzīvē ir dvēseliski pārstrādājis, vai attiecīgi nav pārstrādājis, savus Es-pārdzīvojumus.

Atbilstoši ir ar *ēterisko ķermeni*. Tā konfigurācija un funkciju dinamika ir atkarīga no tā, ar kādām domām, sajūtām un motivāciju astrālais ķermenis kā dvēseles dzīves un apziņas nesējs ir iegājis nakti pēc nakts garīgajā pasaulē, attiecīgi pēcnāves dzīvē, un kādā mērā nākošajā rītā – vai nākošās Zemes dzīves sākumā – var atsvaidzināt ēterisko ķermeni uz izstrādātā pamata. Tam ir sekas, vai ir varēts ar mīlestību atvērties pret norisēm apkārtējā, vai arī līdzjūtība ir bijusi liegta. Tas viss nosaka ēteriskā ķermeņa konfigurāciju nākošajā dzīvē. Bet no šīs konfigurācijas ir atkarīgs, kā tad attiecībā uz slimībām un veselību sekojošajā Zemes dzīvē pastāvēs *fiziskais ķermenis*. Te izpaužas tas, vai ēteriskais ķermenis tika kopts ar labiem ieradumiem vai arī tā spēkiem tika

¹⁸ Ar “hierarhijām” tiek apzīmēta pārjuteklisko būtību rangu kārtība. Tā sniedzas no eņģeļiem, tālāk erceņģeļiem, arhajiem, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes līdz pat Thronen, Ķerubiem un Serafiniem, kas tieši var skatīt Dievu. Šīs būtnes ar dažādiem vārdiem ir zināmas visās lielajās reliģijās un tiek pieminētas arī Jaunajā Derībā, piemēram, kā “debespulku draudze” (Lūkas 2,13).

¹⁹ Nakts nozīmē te diemžēl nevar tuvāk iedziļināties. Norādām uz Stefan Leber grāmatu: *Der Schlaf und seine Bedeutung*. Stuttgart 1996; kā arī Sigismund von Heynitz, *Wachen und Schlafen*. Paderborn 1996.

uzbrukts ar sliktiem ieradumiem. Kurš tāpat šodien nedaudz analizē savu būtības locekļu veidojumu un jautā sev, ar kādām jūtām, noskaņojumiem, vēlmēm un nosliecēm ir aizņemts viņa astrālais ķermenis – tas var nedaudz nojaust, ko viņš ir pārdzīvojis un izcietis savā Es iepriekšējā Zemes dzīvē. Cilvēks, kuram ir izdevies visu savu Zemes dzīvi palikt uzticīgam pašam sev un pozitīvi pārstrādāt dzīves notikumus, un justies kā piederīgam sev, atkalatdzims ar jūtīgu un elastīgu astrālo ķermeni, kas viegli pakļausies Es valdīšanai. Viņu nepiemeklēs dažādi noskaņojumi un viņš necietīs no savas jūtu dzīves.

Atbilstoši šodienas *fiziskajā ķermenī* nospiežas tas, ko ēteriskais ķermenis ir piedzīvojis iepriekšējā Zemes dzīvē, un tajā savukārt tas, kas nodarbināja astrālo ķermeni iepriekšējā dzīvē. *Ievērojot šo likumsakarību, ka nākošajā zemākajā būtības locekļi tiek uzņemti un integrēti neapzinātā ķermeņa dzīvē nākošā augstākā darba rezultāti, kļūst arī saprotams, kāpēc tikai ierobežoti ir jēga meklēt ceļoņus slimībām un aizturēt tikai šajā vienā Zemes dzīvē, respektīvi, tikai konstitūcijā, iedzimtībā un vidē.* To patiesais pamats ir sen pagājušās Zemes dzīvēs, jā, kas attiecas uz fizisko ķermeni, tad tas sniedzas atpakaļ ceturtajā pagājušajā Zemes dzīvē.²⁰ Tā var gadīties, ka šajā ceturtajā iepriekšējā Zemes dzīvē Es nav varējis tikt galā ar kādu likteņa triecienu, kas tad nākošajā dzīvē ir parādījies astrālajā ķermenī kā jūtu komplekss vai neatrisināms dvēseles noskaņojums. Ja tagad neizdodas ar astrālā ķermeņa darbu šo jūtu kompleksu vai problemātisko dvēseles noskaņojumu izdzēst nākošajā dzīvē, tad šī nepadarītā darba rezultāts parādās nākamajā sekojošajā Zemes dzīvē ēteriskajā līmenī kā funkcionāla dispozicija uz slimībām. Ja tagad ar to netiek strādāts ar labiem ieradumiem un veselīgām audzināšanas ietekmēm, lai novērstu šos funkcionālos traucējumus, tad tie galu galā ceturtajā Zemes dzīvē parādās kā manifestējoša fiziska slimība vai iedzimta slimība. Lai cik biedējošs šāds apskats no pirmā acu uzmetiena arī nešķistu, tas tomēr arī parāda, cik daudz ir iespēju ar kopšanu, audzināšanu un pašaudzināšanu iejaukties šajā komplicētajā būtības locekļu iedarbībā vienam uz otru. Tas tomēr lielā mērā ir atkarīgs no mums pašiem, cik daudz nepārstrādāta un neatrisināta būtības locekļos tiek ienest līdzī naktī un cauri nāvei.

²⁰ Rūdolfs Šteiners GA95, GA99, kā arī Klaus Dumke: “Die Krankheit – Schicksal und Wandlung” grāmatā *Krebsbehandlung in der anthroposophischen Medizin*, izd. Michaela Glöckler un Jürgen Schürholz, Stuttgart 1996.

8. Četras būtības daļas kā dotību un aizturu nesējas

Cilvēka Es pateicas par daudzajām iespējām parādīties un īstenoties miesiskajā, dvēseliskajā un garīgajā līmenī saviem būtības locekļiem. Rūdolfs Šteiners attēlo cilvēka miesu, dvēseli un garu kā Es darbības laukus kā rezultātu dažādajiem šo būtības locekļu sadarbības veidiem:

Miesā fiziskais ķermenis, ēteriskais ķermenis, astrālais ķermenis un Es-organizācija visu dzīvi strādā cieši kopā. Vielmaiņas darbībā tie ir pilnīgi nodevušies visu orgānu vieliskās uzbūves nemitīgai atjaunošanai un uzturēšanai. Locekļu sistēmā, kas pilnībā balstās vielmaiņā, viens ar otru ir saistīti fiziskais ķermenis, ēteriskais ķermenis un astrālais ķermenis, kamēr Es-organizācija var daļēji no tās atraisīties, kas kustībām piešķir to personisko starojumu. Ķermeniskas slimības ir sekas vairs nepietiekamai būtības locekļu kopdarbībai.

Dvēseliskā darbība kļūst iespējama tādēļ, ka ritmiskajā sistēmā Es-organizācija un astrālais ķermenis ir tikai vaļīgi saistīti ar fizisko un ēterisko ķermeni.²¹ Astrālais ķermenis ar ieelpu un sirds kontrakcijām ritmiski ienirst fiziskajā un ēteriskajā organismā un atkal atraisās no tiem izelpā un sirds diastolē. Jušanā Es izjūt sevi brīvu no miesas savā Es-organizācijā, elpošanā saistītu ar astrālo ķermeni un pārdzīvojot šīs darbīgās attiecības starp iekšējo un ārējo. Astrālā ķermeņa pārmaiņus darbība starp ieniršanu un atkal-atrašanās ir pamats gan ritmiskās sistēmas darbam, gan jušanas dvēseliskajai darbībai.

Garīgajā darbībā Es, astrālais ķermenis un ēteriskais ķermenis ir brīvi no miesas darbīgi domāšanā. Par centrālās nervu sistēmas un maņu funkcijām atbildīgā ēteriskā ķermeņa daļa cauru dienu lielākoties ir brīvi no miesas domāšanas darbības rīcībā. Naktī tad ēteriskais ķermenis kā viens vesels atkal reģenerējoši ienirst fiziskajā miesā, it īpaši visas dienas laikā nepietiekami aprūpētajā nervu – maņu sistēmā. Turpretī Es un astrālais ķermenis pilnīgi atraisās no nervu – maņu sistēmas un komunicē – parasti neapzināti – ar garīgās pasaules būtnēm.²²

Tātad Es darbības pamats miesiskajai darbībai vielmaiņas – locekļu sistēma, dvēseliskajai darbībai – ritmiskā sistēma, un garīgajai darbībai – nervu–maņu sistēma.

Līdz ar to var kļūt skaidrs, kāpēc konsekventai kustību veicināšanai, it īpaši pirmsskolas laikā, ir tik eminenta nozīme (salīdziniet arī ar 14. nod. teikto). Jo caur kustībām ir iespējams vēl tieši ietekmēt būtības locekļu kopdarbību miesā un strādāt ar šajā jomā sakņojošos aizturu pārvarēšanu. Agra veicināšana – it īpaši izmantojot eiritmiju un sensoro integrāciju – var, katru dienu pielietojot, ļoti daudzus gadījumos var novest pie pārsteidzošas uzlabošanās un palīdzēt Es inkarnēties savā ķermenī.

Atbilstoši Es inkarnācija ritmiskajā sistēmā var tikt veicināta ar to, ka ar regulāru māksliniecisku, it īpaši muzikālu vingrināšanos tiek ierosināta dvēseliskā darbība. Šādā veidā dvēseliski-garīgais un miesiskais veidojums var harmoniski sasaistīties viens ar otru, respektīvi, noskaņoties viens uz otru. Īpaši šajā vietā jānorāda uz valodas konsekventas kopšanas nozīmi. Ar to Es diferencētākā veidā inkarnējas elpošanā un no turienes veselīgi iedarbojas uz vielmaiņas norisēm.

²¹ Rudolf Steiner: *Von Seelenrätsel*. GA 21, Dornach 1983.

²² Rudolf Steiner: *Geisteswissenschaftliche Gesichtspunkte zur Therapie*. 1921. gada 12. aprīļa lekcija, GA 313, Dornach 1984.

Jaunākās dziedināšanas metodes, kā balstītās komunikācijas metode autiskiem bērniem, mūsdienās ir skaidri parādījušas, cik možs un rosīgs ir arī bērniem ar smagu invaliditāti – pat ja tas nevar adekvāti izpausties caur četriem būtības locekļiem. Un tā ir izšķiroši dot bērna garam barību, kaut arī šķistu, ka bērns savas invaliditātes dēļ taču nevarot neko saprast. Tas ir pamatojums, kāpēc antropozofiskajās dziednieciskās pedagoģijas iestādēs tiek pasniegtas augsta līmeņa, tēliem un stāstiem bagātas mācības, tiek iestudēti muzikāla un dramatiska veida mākslas darbi, ar pārsteidzošu invalīdu līdzdalību, un it īpaši liela vērtība tiek piešķirta reliģiskās dzīves kopšanai, piemēram, ar regulāru piedalīšanos svētdienas kalpojumos vai – atkarībā no reliģiskās piederības – citos dievkalpojumos. Te bērna gars var ienirt tieši, ja pieaugušajiem, kas to ar bērniem dara, ir tā apziņa, ka notiekošajam pamatā ir realitāte. Ja šādi reliģiski ieradumi un kalpojumi tiktu izpildīti tikai ārēji, konvencionāli, tad tur nebūtu nekā reāla, ko bērns varētu uztvert.

Balstītā komunikācija ar kompjūtera palīdzību²³ pa šo laiku ir devusi pierādījumu šādas rīcības pareizībai. Bērni invalīdi ar to vēlāk var pateikt, ko viņi ir dzirdējuši, piemēram, reliģijas nodarbībās. Viņi varēja vēl arī atcerēties, kā skolotājs pie tam ir uz viņiem skatījies un kādā veidā viņi ir jutušies uztverti nopietni vai arī nē.

Šo īso iztirzājumu ietvaros diemžēl nav iespējams iedziļināties dažādo slimību ainās, kas rodas no tā, ka Es nevar netraucēti cauraust būtības daļas. Attiecībā uz to es gribētu norādīt uz dažiem fundamentāliem medicīniskiem un dziednieciskās pedagoģijas darbiem²⁴, it īpaši uz Rūdolfā Šteinera *Dziednieciskās pedagoģijas kursu*²⁵, kurā tiek aprakstītas būtiskas aiztures un to dziedināšana. Rūdolfā Šteinera angāžements bija aiztures, ciktāl tas iespējams, *dziedināt*. Viņš skatīja savā priekšā Es attiecības ar būtības locekļiem un nenogurstoši deva norādījumus, ka šīs attiecības varētu tikt atbalstītas un veicinātas. Viņš minēja arī viedokļus būtības locekļu ārstēšanai ar medikamentiem, kas ir raduši ievērtību antropozofiskajā dziednieciskajā pedagoģijā.

Sekojošajā tiks norādīts uz būtiskām dotībām, kuru nesēji ir būtības locekļi.

Fiziskā ķermeņa dotības un maņu kopšanas nozīme

Fiziskais ķermenis savu orgānu formā, funkcijās un plastiskumā ir pamats jebkuru cilvēka dotību izpausmei. Tā lielums, spēku attīstība, maņu orgānu maņu uztveru kvalitāte – tas viss nosaka noteiktu veikumu iespēju robežas vai arī mērogu noteiktai attīstībai. Kurš piedzimst ar absolūto dzirdi, tas vienkārši ir predisponēts muzikālām dotībām, un kam ir spēcīga muskuļu uzbūve, tas ir apdāvināts fiziska spēka attīstīšanai vai augstiem sasniegumiem sportā. Bet ir arī vesela rinda slēptu kvalitāšu, par ko mēs pateicamies savam fiziskajam ķermenim, visupirms par mūsu egoitātes izjušanu, par mūsu individuālo personību. Tikai tādēļ, ka mēs esam darbīgi no apkārtējās vides norobežotā ķermenī, mēs varam nonākt pie mūsu savdabības pārdzīvojumā. Jo jau ēteriskā jomā, kam vairs nav nekādas telpas struktūras, bet gan piemīt cikliski strādājoša

²³ Birger Sellin: *Ich will kein Inmich mehr sein*. Köln 1993.

²⁴ Friedrich Husemann / Otto Wolf: *Das Bild des Menschen als Grundlage der Heilkunst*. 3 sēj. Stuttgart 1991-1993. – Walter Holtzapfel: *Seelenpflege-bedürftige Kinder. Zur Heilpädagogik Rudolf Steiners*. 2 sēj. Dornach 1986-1990. – Rudolf Treichler: *Der Schizophrene Prozess*. Stuttgart 1981; un *Vom Wesen der Epilepsie*. Stuttgart 1991. – Thomas J. Weihs: *Das entwicklungsgestörtes Kind*. Stuttgart 1995. – Hans Müller-Weidemann: *Mitte der Kindheit*. Stuttgart 1994. – Karl König: *Der Mongolismus*. Stuttgart 1980. – Dieter Schulz: *Frühförderung in der Heilpädagogik*. Stuttgart 1991.

²⁵ GA 317

laika struktūra, norobežošanās un līdz ar to savdabības un patstāvības pārdzīvojumus jau vairs nav dots tādā veidā kā fiziskajā. Tādēļ tik izcila nozīme ir fiziskās miesas integritātes kopšanai, it īpaši audzināšanā pirmsskolas laikā. Nepieļaujama iejaukšanās bērna ķermenī, vai tas būtu pārspīlēta maiguma, vardarbības vai seksuālas izmantošanas formā, vienmēr ir centrāli uzbrukumi bērna personības un patības izjūtai un iedēsta šajā fiziskajā miesā caur tā daudzveidīgi savā starpā sasaistītajiem maņu orgāniem paliekošus aizvainojumus, respektīvi, traucējumus pašizjūtā un uz to balstītajā pašcienā. Sajūta būt kungam paša mājās ir bāze veselīgai pašsajūtai fiziskajā ķermenī.

Tālākais ir skaidra priekšstatīšanās spēja, kas ir saistīta ar fiziskā smadzeņu veidojuma nevainojamību. Cik patiesi ir tas, ka domu sēdeklis ir ēteriskajā organismā, tikpat patiesi un pašsaprotami ir arī tas, ka tikai ar smadzeņu orgāna un tam pieslēgtā maņu aparāta palīdzību tās ļaunas reflektēties priekšstatu formā. Tādēļ maņu funkciju kopšanai, kustību spēlēm un ķermeniskai izveicībai ir tik principiāla nozīme smadzeņu veidošanās atbalstīšanai un līdz ar to arī veselīgai priekšstatu dzīvei. Kā jau minēts (3. nod.), fiziskais ķermenis veidojas ne tikai uz iedzimtības un vides pamata, bet gan arī ar intereses un uzmanības spēku, ar kādu bērns pievēršas savai apkārtējai pasaulei un veido attiecības ar noteiktiem cilvēkiem, tos atdarinot un līdz ar to dodot savam ķermenim jēgpilnu darbību. Bet katra ķermeniskas darbības forma vienlaikus stimulē arī fizioloģiskās norises un līdz ar to orgānu veidošanos augšanas vecumā. Kas netiek vingrināts, tas paliek neattīstīts, kas tiek aplam stimulēts, tas izveido nesakārtotus iedīgļus. Tā patiešām pie fiziskās miesas visļauņākajiem kaitējumiem pieder vispārējā kustību nabadzība, tehniskās rotaļlietas, kas rosina bērnu tikai uz nedaudzām paša kustībām un tā vietā padara viņu par rafinēti kustošos mantiņu kontrolieri, un ne jau pēdējā vietā ir televizora skatīšanās. Laikam gan nav nevienas drošāk iedarbojošamies maņu nepareizas stimulēšanas, kā ar ekrāna palīdzību. Neviena krāsa nesaskan ar realitāti. Neviena proporcija, neviena izmēru attiecība neatbilst normāliem maņu novērojumiem, kur visas maņas – acis, ausis, garša, oža un tā tālāk – saskaņojas viena ar otru un ar savu kopdarbību dod noteikta maņu iespaيدا totalitāti. Pat acīm nav iespējas vingrināties telpiskajā redzē, jo visas bildes parādās divdimensionāli plaknē. Pat acu muskuļiem nav nekādas iespējas aktīvi piemēroties maņu iespaidam, tām, kā tas notiek parasti skatoties, kustoties apkārt priekšmetam vai līdzī priekšmetam. Skatoties televizoru šī aktivitāte acīm tiek atņemta: bilde uz ekrāna kustas, acs ir nekustīga un stingri vērsta uz ekrānu. Šo efektu izmanto acu klīnikās, kad pēc acs muskuļu operācijām acis vajag patiešām padarīt pilnīgi nekustīgas. Tad nav neviena cita labāka līdzekļa, kā dažas stundas skatīties televīziju. Jo pat miegā acu āboli regulāros intervālos kustas aiz slēgtajiem plakstiņiem.

Kurš gribētu aptverošā veidā veicināt cilvēka Es inkarnēšanos fiziskajā ķermenī, tas izrādās spiests – kaut arī tas mūsdienās izkrīt no iemīļoto kultūras ieradumu rāmjiem – pilnīgi izraidīt televizoru un tehniskās rotaļlietas it īpaši no pirmsskolas vecuma un atvēlēt bērnam izskaidrošanos ar tādu apkārtējo pasauli, kāda tā ir īstenībā. Skolā kā sekas aplamai audzināšanai šajā jomā parādās, it īpaši tādā formā, kā vāja atdarināšanas spēja, neizveidota kustību organizācija, traucējumi maņu funkciju kopdarbībā, deficīti valodas attīstībā, un it īpaši nespējā intencionāli, tas ir, ar vērstu uzmanību klausīties. Jo pie ekrāna nepārtraukti uzņem vairāk informācijas, nekā var pārstrādāt, un arī nemācās dot atpakaļ to, kas ir dzirdēts un redzēts. Pie tam televizors pārāk bieži tiek reducēts vienkārši par trokšņa kulisēm, vienlaikus nodarbojoties ar kaut ko pavisam citu. Tā tad arī skolotājs skolā bieži tiek uztverts vairāk kā troksnis aizkulisēs, nekā kā cilvēks, ar kuru satiekas ar interesi un uzmanību. Tomēr visļauņākais televīzijas

kaitējums vēlākajai dzīvei ir paša domāšanas neaktivitāte. Smadzenes ir pieradušas pie pasīvās informācijas uzņemšanas. Netika taču mācīts aktīvi jautāt, diskutēt, pašam veidot ainu par kādu lietu. Radošo iespēju nepietiekamība, bet it īpaši aktivitātes un gribas patstāvīgi domāt nepietiekamība ir sekas. Ir ticis audzināts skatītāju sabiedrībai, kas gan inteligenti reģistrē, bet nevar attīstīt savas idejas, kā būtu atrisināmas problēmas vai kā atrodama izeja no noteiktas situācijas. Un tā no daudziem panākumiem bagātiem cilvēkiem vēlākajā dzīvē var dzirdēt, ar kādu pateicību viņi atskatās uz savu beztelevizora vai maztelevizoro bērnību. Kas jebkurā sportiskā treniņā ir ikdienas pieredze, proti, ka tikai caur aktivitāti fiziskais ķermenis var veidoties savās funkcijās, tas ir spēkā arī smalkākajām iekšējām norisē ķermenī. Jo jaunāks ir fiziskais ķermenis, jo vairāk tas ir veidojams, ietekmējams un jo vairāk arī ievainojams. Tikai pieaugot vecumam tas var likt pretī kaitīgajām ietekmēm vairāk pretestības spēka.

Noslēgumā vēl ir dots pārskats pār divpadsmit antropozofiskajā cilvēkmācībā aprakstītajām maņu funkcijām un sajūtām, ko tās dod cilvēkam.²⁷

Tauste ir starpnieks paša izjušanai uz ķermeņa robežas ar pieskaršanos, drošības sajūtai caur ķermeņa kontaktu, uzticēšanos eksistencei.

Dzīvības maņa ir starpnieks labsajūtas un harmonijas izjūtai un sajūtai par to, vai norises paša ķermenī, bet arī tās, kas tiek uztvertas apkārtnē, ir saskaņā vai nē.

Savu kustību maņa ir starpnieks paša kustību uztverei; kā sekas no brīvas kustību pārvaldīšanas izriet brīvības un pašsavaldīšanās izjūta.

Līdzsvara maņa ir starpnieks izjūtai par stāvokli telpā, patreizējo līdzsvara stāvokli un ar to saistītajai spējai arī sajūst līdzsvara punktu, kas ved pie iekšēja miera izjūtas. Vēlākajām spējām vingrināties saglabāt iekšēju mieru, dvēselisku līdzsvaru tajā ir sajūtas pamats.

Oža ir starpnieks saistībai ar smaržvielām, to pavada spēcīga simpātija vai antipātija.

Garša ir starpnieks salda, skāba, sāļa, rūgta kvalitātēm un, kopā ar ožu, diferencētām garšas kompozīcijām, ko pavada spēcīga simpātijas vai antipātijas izjūta.

Redze ir starpnieks gaismas un krāsu sajušanai.

Siltuma maņa ir starpnieks siltuma un aukstuma sajušanai.

Dzirde ir starpnieks skaņu pārdzīvošanai un paver dvēseliskās iekšējās telpas izjušanu.

Vārdu maņa ir starpnieks tēla un fizionomijas izjušanai, līdz pat kāda vārda skaņas veidojuma un nozīmes aptveršanai. Piemēram, "ljubov" izsaka par mīlestības būtību kaut ko citu nekā "amour", "amore" vai "love".

Domu maņa ir starpnieks tiešai kādas domas, respektīvi, domu kopsakarības jēgas aptveršanai.

Es-maņa ir starpnieks cita Es būtības uztveršanai. Tā paver cita cilvēka garīgās spēku konfigurācijas uztveri un viņa rakstura izjušanu.

Maņu attīstība un ķermeņa pieredze saucas Karl König fundamentālā grāmata, ko viņš ir uzrakstījis no savas terapeitiskās pieredzes, esot ārstam dziednieciskajā pedagogijā.²⁸

²⁷ GA 45 un GA 293, 1919. gada 29. augusta lekcijā, kā arī izsmelši grāmatā Wolfgang Goebel / Michaela Glöckler: *Kindersprechstunde*. Stuttgart 1995. Uzskatāms divpadsmit maņu attēlojums ir dots Albert Soesman: *Die zwölf Sinne – Tore der Seele*. Stuttgart 1996.

²⁸ Karl König: *Sinnesentwicklung und Leiberfahrung*. Stuttgart 1997.

Augstā mērā no maņu lietošanas, it īpaši pirmajos dzīves gados, ir atkarīgs, vai ķermeniskā pieredze, uz ko bērns tiek mudināts, izveidojas tā, ka viņš var ar šo ķermeni instinktīvi rīkoties un apzināties pats sevi tajā.

Es izjūt pats sevi pasaulē caur maņu pieredzēm. Taustē, dzīvības maņā, savu kustību maņā un līdzsvara maņā tas pirmām kārtām ir pievērsies savam paša ķermenim un tā attiecībām ar pasauli. Pārdzīvojumu kvalitātes pašpieredzei ir: uzticēšanās, harmonija, brīvības sajūta, iekšējs miers. Ožā, garšā, redzē un siltuma maņā tas primāri pieredz sevi kā dvēselisku būtni, apdāvinātu, uztverošu pasaules polaritātes un to izlīdzinājumu: gaismu, tumsu un krāsas, siltumu, aukstumu un maigumu, pretīgas un patīkamas garšas un smaržas ar visām niansēm.

Un beidzot dzirdē, vārdu maņā, domu maņā un Es-maņā Es izjūt sevi kā darbīgu garīgu būtni, kas spēj mijiedarboties ar cilvēku un lietu iekšējā atklāsmēm skaņā, vārdā, domā un būtības veidojumā.

Ja maņu audzināšana tiek atstāta novārtā, ja pasaulei, cilvēkiem un ikdienas situācijām netiek pievērstas mīlestības pilna uzmanība un sapratne, tad tiek likti aizmetņi smagām aizturēm sevis un pasaules pieredzēšanai, kas jau skolas laikā var novest pie neieinteresētības un mācību traucējumiem un ir ne jau pēdējā vietā no svarīgajiem iemesliem, kāpēc tā pieaug narkotiku lietošana mūsu laikā. Jo pārdzīvojumu trūkums un ar to saistītais pašizziņas trūkums, kas dēļ neizveidotām vai aplam izveidotām maņu funkcijām kļūst nepanesams Es, tad meklē aizvietojošu apmierinājumu narkotiku radītajā pārdzīvojumu intensitātē.

Tā fiziskais ķermenis Es dod pamatu pašuztverei, ēteriskajam ķermenim pamatu refleksijai uz spējai priekšstatīties, astrālajam ķermenim pamatu sajūtu dzīvei, kā tā kā maņu sajūtas pieslēdzas katrai maņu uztverei, un tas pats ir garantis viduspunkta izjušanai Es-pieredzei fiziskajā, jo katram ķermenim ir pašam savs smaguma centrs, un līdz ar to tas dod Es iespēju izjust pašam sevi centrā un pārējos blakus sev, respektīvi, pasauli ap sevi.

Ēteriskā ķermeņa dotības

un rītmiskā nozīme

Ēteriskā ķermeņa darbība ir sevī iedalīta. Kā neapzināta, miesu veidojoša darbība tas izrādās iedzimtības, augšanas un reģenerācijas spēku, vairošanās nesējs un arī nodrošina saskaņotību dzīvības funkcijām, kuras mēs saucam arī par “vitalitāti” un “spēju uz pašdziedināšanos”, kad visas funkcijas ir savstarpēji labi saskaņotas un harmonē. Līdztekus tam tas ir apzinātās domu dzīves nesējs (salīdz. ar 4. nod.). Ar to tas dod Es iespēju zināt pašam par sevi un līdz ar to arī attīstīt atmiņu, saistot domas pašam no sevis ar pārdzīvojumiem un pieredzēm.

Atmiņas vājums ir gribas vājums domu dzīvē. Tas var tikt pozitīvi ietekmēts ar uzmanības vingrinājumiem – ar bērnu cik iespējams intensīvi vienmēr atkal apskatot noteiktas lietas to atrašanās vietā un tad, pirms tās uzmeklē no jauna, atsaucot atmiņā šīs vietas izskatu visos sīkumos. Ēteriskais ķermenis pašuztveri fiziskajā var kāpināt līdz pašpārdzīvojumam, kā arī būt tīrā domu darbā par starpnieku pašizziņai, pie kam, tā kā domu organisms ir atraisīts no fiziskās miesas, tas arī dod iespēju Es-am kā domājošai būtni nepievērsties tikai sev un nepārdzīvot vairs tikai sevi kā pasaules centru, bet gan nolikt savu interešu centrā arī kaut ko citu. Līdz ar to tas arī veido pamatu pašai izziņai, ko Es var izstrādāt izziņas ceļā. Astrālais ķermenis saņem ar dzīvību

uzturošo un domas pastarpinošo ēteriskā ķermeņa darbību iespēju būt starpniekam ķermeniskās un garīgās pašsaglabāšanās sajūtai. Arī tam, kas ir pazīstams kā pašsaglabāšanās dziņa, saknes ir ēteriskā dziņu dabā. (Ar dziņu te ir domāts tas, kas ir kopējs dzīvības spēkiem augam, kas rada savas lapas, ziedus un augļus, atšķirībā no iekārēm, kas ir raksturīgas dzīvniekam un kas ir saistītas ar astrālo ķermeni. Savukārt fiziskajā ķermenī ir iedestīta instinktu dzīve.²⁹)

Ēteriskā ķermeņa darbu it īpaši atbalsta *labi ieradumi* (regulāri ēšanas un gulēšanas laiki, maiņa starp darbu un spēli) un vispār viss, kas ir saistīts ar ritmu un regularitāti, jo tas atbilst ēteriskā laika organizācijai. Tam pieder arī regulārā vingrināšanās mākslinieciskajā (mūzikas instruments, dziedāšana, eiritmija, gleznošana un tamlīdzīgi) un reliģisko ieradumu kopšana (lūgšana, vakara atskats uz dienu, vingrināšanās pateicības, svētsvinīga noskaņojuma, godbijības, apmierinātības, miermīlības kvalitātes). Arī *veseluma* pārdzīvošana, kā skaistās ainavās, skulptūrās, mūzikā stiprina ēteriskā ķermeņa dzīvības kopsakarības. Tomēr īpaši svarīgs ir sociāls *patiesīguma* klimats. Jo rūpīgi savstarpēji saskaņoto dzīvības funkciju darbība, kur jebkura noskriešana no sliedēm var tūdaļ nozīmēt “maldus”, respektīvi, funkcionālu slimību, tam arī savā no miesas emancipētajā darbības veidā kā domu organismam ir nepieciešama nemitīga domu saskaņas kopšana, integritāte, īsi, cīņa par saprotamību un patiesīgumu. Melīgums, aizdomīgums un šaubas plosa ēteriskos spēkus, jo pazudina dzīvības kopsakarīgumu un funkciju saskaņotību. Un proti, šī kaitīgā iedarbība notiek miega laikā naktī, kad ēteriskā ķermeņa domu darbība atpūšas un tas atkal kā nedalīts veselums pievēršas fiziskās miesas reģenerējošajai veidošanai. Šajā laikā kaitējums, ko ir pieredzējis domāšanai kalpojošais ēteriskais ķermenis, var tieši pāriet uz fizisko ķermeni. Un tā nākošajā rītā atspirdzinājumā vienlaikus iejaucas viegla saslimšana. Ja tad destruktīvas ietekmes turpinās gadiem ilgi, tad tas vēl šajā Zemes dzīvē var novest pie slimības izveidošanās, vai arī, ja ēteriskā ķermeņa rīcībā šajā dzīvē vēl ir daudz brīvu spēku, tas nonāk pie slimību dispozīcijām nākošajā Zemes dzīvē.

Pieaugušajam ēterisko spēku kopšanai lielu palīdzību var sniegt darbs ar tā saucamajiem mēnešu tikumiem.³⁰ Tos vingrinās katru vienu mēnesi un tas veicina pārveidošanās procesus attiecībā uz jauniem ieradumiem un patiesīguma, mīlestības un augstsirdības noskaņu. Rūdolf Šteiners iesaka šos mēnešu tikumus kopt regulāri un sekot, kā kā šīs vingrināšanās rezultāts attiecīgais tikums padziļinās, bet arī pārveidojas un ved pie jauna otra tikuma, kas tagad pilnīgi ir paša darba pie pirmā rezultāts. Tas tā uzreiz var skanēt nedaudz komplicēti. Tomēr tas ir saistīts ar mūsu komplicēto cilvēka dabu, it īpaši ar Es dabu. Jo pirmie nosauktie tikumi (te tie ir kreisajā pusē) it kā ir ielikti mūsu cilvēciskajā konstitūcijā kopsakarībā ar “cilvēka radīšanu”. Katrs cilvēks var atklāt sevī šo tikumu aizmetņus un sākt ar vingrināšanos. Otrais nosauktais tikums (te tas ir kreisajā pusē) tomēr nav kā spontānas dotības katram, bet gan rodas tikai darbā ar pirmo nosaukto tikumu. Un ievēribas cienīgais ir tas, ka tas attīstās tikai tad, ja pirmo nosaukto tikumu ne tikai vingrinās, lai dzīvē būtu vairāk panākumu un “rakstura”, bet gan ja to vingrinās tikuma paša dēļ, aiz mīlestības pret to un tapšanai par cilvēku vispār. Šie tikumi ir:

Aprīlis	Pazemīgums, godbijība	kļūst par ziedošanās spēku.
Maijs	(Iekšējs) līdzsvars	kļūst par progresu.

²⁹ Rudolf Steiner: lekcija 1919. g. 25. augustā: *Vispārējā cilvēkmācība kā pedagoģijas pamats*. GA 293

³⁰ Rudolf Steiner: *Anweisungen für eine esoterische Schulung*. GA 245, GA 267

Jūnijs	Izturība (spēks izturēt, nelokāmība)	kļūst par uzticību.
Jūlijs	Pašaizliedzība	kļūst par katarsi.
Augusts	Līdzcietība	kļūst par brīvību.
Septembris	Pieklājība	kļūst par sirds taktu.
Oktobris	Apmierinātība	kļūst par nosvērtību.
Novembris	Pacietība	kļūst par izpratni.
Decembris	Domu kontrole (valodas kontrole, mēles savaldīšana, “pievaldi savu mēli”)	kļūst par patiesīguma sajūtu.
Janvāris	Drosme	kļūst par atsvabināšanās spēku.
Februāris	Diskrēcija (klusuciešana)	kļūst par meditācijas spēku.
Marts	Augstsirdība	kļūst par mīlestību.

Astrālā ķermeņa dotības un interese par pasauli

Astrālais ķermenis dod fiziskajam ķermenim spēju kustēties, kas cilvēkam ir kopēja ar dzīvniekiem. Ēteriskajā tas izveido dziņas kā pamatu tieksmju un vēlmju dabai. Un, atraisoties no fiziskā un ēteriskā ķermeņa un kļūstot brīvam tīri dvēseliskai darbībai, tas izdzīvo kā dvēseles jūtu dzīve. Tas izraisa to, ka cilvēkam var kļūt apzinātas maņu uztveres un domu dzīve; līdz ar to tas vienlaikus ir pamats spriešanas spējai. Astrālo ķermeni kopj un atbalsta interese un atvērtība pasaulei un cilvēkiem. Nekas cits nenovājina astrālo ķermeni vairāk, kā bezjēdzīga neatlaidīga gremdēšanās pašam sevī, neauglīga “blenšana savā nabā” vai ieradums kritizēt citus; tam sekas ir, ka nekas vairs “neiet”, ka iestājas stagnācija un pašfiksēšanās, tā vietā, lai notiktu pārveidošanās. Arī apstāšanās pie nožēlas jūtām un sirdsapziņas pārmetumiem paralizē tā rosīgumu. Bet, ja sirdsapziņas pārmetumi noved pie tā, lai norādītu cilvēkam uz kļūdām un vajībām, tad tie ir vērtīgi. Tomēr, kad tie ir paveikuši savu šajā nozīmē, tad tos būtu jāpadzen no dvēseles un to vietā jāliek pūles nākošo reizi izdarīt labāk.

Turpretī labvēlība un pašāvēlība ir spēki, kas uztur astrālo ķermeni elastīgu, ierosina un palīdz konstruktīvi apieties ar simpātijām un antipātijām, tas ir, ar astrālajā viļņojošo jūtu dzīvi. Ja to ne tikai izdzīvo, bet gan uztver kā signālus, kas var tev kaut ko pateikt par tevi pašu un citiem cilvēkiem, tad tas palīdz tikt tālāk. Tomēr izšķiroši ir, lai jūtu dzīvi cauraustu domas, tātad, lai tā saņemtu skaidru “pieslēgumu” domājošajai izziņai un mācītos atraisīties no savas bērnišķīgās pieķeršanās miesai un ar to saistītajai gribai. Jo vairāk tas izdodas, jo mazāk cilvēku apdraud iespēja neapvaldīti pakļauties emocijām vai ļaut aizraut sevi dziņām pakļautai darbībai. Cik attaisnojami tas ir mazam bērnam, ka tas tieši un spontāni seko savām dziņām, iekārēm un tieksmēm un ka tas tikai ar pieaugušo paraugu tiek audzināts un formēts caur atdarināšanas spēju, tikpat neattaisnojami ir šāda ļaušanās pieaugušā vecumā. Jo orientējošais atdarināšanas spēks jau sen ir izzudis un to ir jāaizstāj paša gribas brīvai lietošanai. Ja jūtu dzīve paliek cieši saistīta ar miesu un ja audzināšanas procesa gaitā neizdodas to pieslēgt domāšanai, kas mostas un kļūst arvien patstāvīgāka, tad ir radīti konstitucionāli priekšnosacījumi kļūt par instinktu sekotāju. Tad cilvēks ir savu emociju varā; viņam ir jāseko tām, kaut arī saprāts runātu tam pretī un gribētu atturēt.

Pieaugušā pašaudzināšanai tā saucamie blakus vingrinājumi – domu, rīcības un jūtu kontrole, pozitīvitāte un objektivitāte, kā arī to kopdarbība ir fundamentāla palīdzība, lai koptu astrālo ķermeni un pakļautu to Es pārvaldīšanai.³¹

Es-organizācijas dotības

un siltuma nozīme

Es-organizācija fiziskajā ķermenī darbojas tādā veidā, ka tā savstarpēji saskaņo visas pārējās likumu kopsakarības to iedarbībās tā, ka rezultātā var parādīties šī noteiktā personība. Tātad tās galvenais uzdevums ir integrācija un apkopošana. Fiziskajā tā dod pamatu kopējam veidojumam pēc formas, lieluma un proporcijām. Tajā Es-organizācija izmanto siltuma procesus. Tāpat kā fiziskās likumsakarības iedarbojas caur cietā agregātstāvokli, kā ēteriskās – caur šķidrā likumsakarībām un kā astrālās caur gaisveidīgā likumsakarībām, tā Es-organizācija var tieši izpausties caur siltuma likumsakarībām. Galu galā tas ir atkarīgs no organisma *siltuma stāvokļa*, kādā formā pastāv kāda substance un cik ātri, respektīvi, lēni tā sasaistās ar citām substancēm. Tā Es-organizācijas darbu var pazīt pēc siltuma iedarbībām. Bet tas interesantā veidā cilvēkā nekad nenotiek tikai fiziski; vienmēr parādās arī dvēselisks un garīgs siltums. Un otrādi – kāda dvēseliski – garīgajā “uzliesmojusi” aizraušanās sasilda mūs līdz pat ķermeniskam pārdzīvojumam. Maņu pasaulē siltumam ir tilta funkcija starp fizisko un garīgo, kas ir salīdzināma ar domāšanas tilta funkciju starp matēriju un garu (sal. ar 3. nod.). Tas var parādīties gan fiziskā, gan arī dvēseliski – garīgā formā un tomēr vienmēr tas ir un paliek siltums. Ja tagad šo siltuma būtību individuāli pārvalda Es-organizācija, tad tas dod garīgi – fiziskajai būtību kopsakarībai tās personisko raksturu.

Es-organizācijai un tajā iespīdošajam cilvēka – Es nav labāka spēcinoša līdzekļa kā noturīgu cilvēcisko attiecību kopšana. Dvēseliski – garīgajā siltumā, kas rodas starp cilvēkiem, katrs atsevišķais izjūt apliecinājumu sev un jūtas vēlams. Skološanās līdzekļi te ir dzīves ideāli: interese par otra likteni, viņa stipro pušu atzīšana, vājību akceptēšana, ticība viņa turpmākai attīstībai uz labo (sal. ar 12. un 16. nod.). Es, mūžīgais būtības kodols, pilnībā dzīvo kontinuitātē (nepārtrauktībā). Tas iet cauri daudzām Zemes dzīvēm un arvien vairāk sāk apzināties pats sevi; tas ir cēlies no mūžsenas pagātnes un soļo tālāk uz mirdzošu attīstības mērķi. Tā Es-organizāciju var atbalstīt viss, kas dzīvē un cilvēku attiecībās parādās kā uzticamība, kontinuitāte, panesamība, noturība, izturība, un tā tālāk. Draudzības, kurās saistošais ir kopēji mērķi vai darba uzdevumi, pierādās kā īpaši spēka avoti priekš Es; tāpat arī cilvēciskās tapšanas kodolideālu kopšana: patiesīgums, spēja mīlēt, brīvība sev un citiem (sal. ar 16. nod.).

Šīs nedaudzās norādes var arī ļaut saprast, kāpēc laikā, kad cilvēku attiecības ir pakļautas tik spēcīgiem pārbaudījumiem un bieži sašķīst ne-sapratnē un savstarpējā nepanesamībā, arī Es-funkcijām un ar to saistītajai pašapziņai un pašvērtības sajūtai ir jāpieredz pavājināšanos.

9. Dotības un aiztures, ņemot vērā likteņa likumsakarības

³¹ Rudolf Steiner: *Geheimwissenschaft im Umriss*, GA 13; un: *Kā sasniegt augstāko pasaulu atziņas?* GA 10

Atstāstīsim šajā vietā sava veida tabulārā pārskatā būtiskākos Rūdolfā Šteinera pētījumu rezultātus par likteņa jautājumiem, kas ir izrādījušies ceļu norādoši praktiskā dzīves jautājumu un krīžu risināšanā. Rūdolfš Šteiners ir ieteicis pārbaudīt viņa pētījumu rezultātus ar ikdienas dzīves pieredzi. Kas to dara, tas izjūt to modinošo un apgaismojošo iedarbību, kas nāk no šiem pētījumu rezultātiem dzīves jautājumu noskaidrošanā. Arī pielietojot tos iesākumā tikai kā darba hipotēzes, kļūst iespējami jauni jautājumi un ieskati. Tieši apejoties ar dotībām un aizturēm tas izrādās palīdzoši un nepieciešami. Tas var sniegt savu devumu, lai no jauna sasniegtu tagadnē tik grūti izcīnāmo uzticēšanos liktenim.

Rūdolfā Šteinera izpētītās likteņa (karmas) likumsakarības – kā tās te ir sakopotas – ar nodomu nav saliktas kādā noteiktā kārtībā. Lai katra likteņa kopsakarība tiek ņemta pati par sevi un pārdomāta. Pie tam noteikti daudz kas sākumā būs jautājums, izsauks izbrīnu. Citas lietas – atkarībā no lasītāja līdzšinējās pieredzes – šķitīs arī tieši saprotamas vai pavadīs turpmāk kā jautājums. Tas var kļūt par pamudinājumu pašam aktīvi nodarboties ar Rūdolfā Šteinera karmas pētījumu pamatiem. Iesākumam būtu ieteicama nodaļa “Reinkarnācija un karma” no *Teozofijas*, kā arī lekciju sējums *Karmas atklāsmes*.³²

Liktenīgais notikums	Sekas tagadējai biogrāfijai vai vēlākai Zemes dzīvei
Vardarbīga nāve	Ar to Es-apziņa pēc nāves piedzīvo nozīmīgu stiprināšanos, un pēcnāves dzīve var tikt pārdzīvota daudz apzinātāk, nekā tas būtu bijis iespējams bez vardarbīgās nāves radītajām sāpēm.
Pāragra nāve	Spēku un dzīves motivācijas pārpilnība nākošajā dzīvē.
Nāve lielā vecumā	Zemei atdod fizisko ķermeni, kurš ir uzņēmis ļoti daudz Es darba. Tā pārveidotajai miesas substancei uz Zemes organismu ir tāda pati iedarbība kā raugam uz mīklu.
Skaudība, arī maskēta skaudība, kas izdzīvo tieksmē kritizēt	Vēlākā dzīvē dvēselisks vājums, nepatstāvība un nosliece arvien biežāk meklēt padomu pie citiem; konstitucionāls vājums nākošajā dzīvē.
Nosliece uz melīgumu	izraisa vēlākajā dzīvē, ka citiem cilvēkiem vairs nevar skatīties tieši acīs. Nākošajā dzīvē ir grūti izveidot labas attiecības ar savu apkārtni. Cieš no tā, ka netiek saprasts. (Ja šo fenomenu novēro bērniem, tad ir ļoti svarīgi, būt pret viņiem pavisam īpaši patiesīgiem un pūlēties izveidot tiešas, atklātas attiecības. Tā šo līdzī atnesto šķērsli atkarībā no apstākļiem var pārveidot jau bērnībā un to nav jāpaņem līdzī vēlākajā dzīvē.)

³² Rūdolfš Šteiners: *Teozofija*, GA 9, *Die Offenbarungen des Karma*. GA 120, *Esoterische Betrachtungen karmischer Zusammenhänge*. GA 235 – 240, u.c.

	Dispozīcija, ka orgānu funkcijas ir mazāk savstarpēji saskaņotas.
Labvēlība	Jūtas vesels, izstaro dvēseles siltumu, visu izdodas paveikt vieglāk un labāk.
Apmierinātība	Labāk dzīst ievainojumi. Cilvēkam kļūst vieglāk atrast dzīves samēru. Viņš atstāj harmonizējošu iedarbību uz savu apkārtni.
Kurš pirmsskolas vecumā no brīvas gribas ir drīkstējis atdarināt jēgpilnas darbības un nav bijis pakļauts uzspiestiem uzvešanās noteikumiem,	tas līdz pat dziļam vecumam var vieglāk saglabāt veselību un svaigumu, un viņam vienmēr atkal būs iekšējs spēks uzsākt kaut ko jaunu.
Ja pirmsskolas vecumā tiek kavēts sekot savām iekšējām vajadzībām darbībā un atdarināšanā,	tad dvēsele dzīves laikā vieglāk iztukšojas, un priekšplānā agrāk parādās vecuma ķermeniskās kaites.
Kurš skolas vecumā pirms pubertātes ir drīkstējis uzlūkot personības kā iemīļotas autoritātes, kurš ir izjutis bijību pret dabu kā brīnumu, kurš ir iemācījies lūgt godbijīgā noskaņojumā,	tam vēlākajā dzīvē piemīt pašsaprotama autoritāte un tas var palīdzēt jau ar savu klātbūtni vien, pat svētīgi iedarboties uz kolektīvu. Viņam ir dotības iegūt personiskas attiecības ar patiesību.
Likteņa triecienu pirmajā dzīves pusē	bieži izraisa otrajā dzīves pusē, ka cilvēks ir daudz čaklāks, rosīgāks un apzinātāks savā dzīvē, nekā tas būtu bez šī liktenīgā trieciena.
Rīkošanās no mīlestības	izraisa to, ka nākošajā dzīvē gūst daudz prieka un siltuma. Tas dod dzīvei spārnus. Aiznākošajā dzīvē sekas ir spējas vieglāk saprast cilvēku un pasauli. Ir brīva un atklāta apjēga par pasauli.
Ja izdodas astrālajā ķermenī no agrākās dzīves līdz atnestās karmiskās simpātijas un antipātijas atdalīt no tā, ko mēs šajā dzīvē uztveram un tieši pārdzīvojam no cilvēka uz cilvēku,	tad kļūst viegli izveidot ar cilvēkiem apums pozitīvas attiecības. Jo bieži no pagājušās dzīves līdzatnestās simpātijas un antipātijas kā aizspriedumi aizmiglo mūsu skatu uz citu priekšrocībām un spējām.
Rīkošanās tikai aiz pienākuma	izraisa nākošajā dzīvē zināmu vienaldzību pret dzīvi. Cieš arī no citu cilvēku vienaldzības. Aiznākošajā dzīvē – ja ar šo vienaldzību nav ticis strādāts – sekas ir dzīve bez orientācijas un mokošs stāvoklis, ka neko īstu nevar ar sevi pasākt.
Rīkošanās aiz nauda vai kritikas, kas ir cēlusies no nauda – kaut arī tas	noved nākošajā dzīvē pie grūtībām varēt mācīties no dzīves, un pie ārējas izcelsmes nepatikas. Viegli sajūtas kā cietējs un nosliecas uzskatīt, ka viss tevi sāpīgi aizskar, nepamanīt lietās un norisēs pozitīvo. Aiznākošajā dzīvē

bieži netiek pamanīts, jo uzskata kritiku par pamatotu ³³ -,	sliksme uz garīgu trulumu pret pasauli, uz muļķīgu būtību.
Interese par maņu pasauli	iedēsta nākošajai dzīvei bagātu dvēseles dzīvi, aiznākošajai dzīvei veselīgu ķermeņa uzbūvi.
Prieks par glezniecību	Simpātiska sejas izteiksme.
Nav nekādas intereses par debesu norisēm, it īpaši par zvaigznēm	Saistaudu vājums, ļengana ķermeņa uzbūve
Nav nekādas intereses par mūziku	Astma, nosliece uz plaušu slimībām
Slimības un ar to saistīto sāpju pārdzīvošana	rada dziņu atgūt agrākajā dzīvē nokavēto, kaut arī šajā dzīvē tas vairs nebūtu iespējams. To paņem līdzī kā spēcīgu impulsu nākošajā dzīvē. Tur tas tad parādās kā spējas atgūt nokavēto, tas ir, atkarībā no apstākļiem kā nozīmīgas dotības.
Jaunības draudzības	Nākošajā dzīvē tikšanās vēlākā vecumā, atkarībā no apstākļiem, dziļa draudzība otrajā dzīves pusē vai vecumā.
Egoisma noteikta draudzība	Draudzības sabrukums, bieži jau šajā dzīvē.
Pāragra kādas draudzības zaudēšana	Griba padziļināt šīs attiecības nākošajā dzīvē
Veids, kā mēs domājam, jūtam un gribam dzīvē	nosaka nākošajā dzīvē mūsu ārējo likteni, to, kas nāk pie mums kā domas, attiecības un rīcība.
Spējas, talanti, aiztures un dotības vienā Zemes dzīvē	nākošajā dzīvē mēs ienesam savā fiziski-ēteriskajā organizācijā, un tur tas izraisa mūsu iekšējo likteni, resp., mūsu slimību un veselības dispozīciju (sal. ar 7. nod.).
Pozitīva pieredze dzīvē	veicina mūsu darbu pasaulē un pasaulei.
Ļauni pārdzīvojumi un pieredze šajā dzīvē	veicina mūsu darbu pašiem ar sevi, it kā parāda mums mūs pašus, konfrontē mūs pašus ar sevi.
Patiesas domas par kādu cilvēku	spēcina viņa dzīvības spēkus, veicina un atdzīvina viņu.
Mīlestības trūkums	kaitē otra astrālajam ķermenim.
Vecā, pilnīgi neizšķīdināta astrālā ķermeņa atlikumi no iepriekšējās dzīves	var noteiktos liktenīgos apstākļos kā viltots, neattaisnots “sliedšņa sargs” ļaunos sapņos un vīzijās aplidot un mocīt Es kā kāds otrais Es. Šis sargs arī var viegli atdalīties no tagadējā būtības locekļu veidojuma un tad parādīties kā dubultnieks.
Kurš uzņem savā domāšanā un jūtās likteņa likumsakarības un pūlas dzīvot pēc tā,	tas iegūst spēku un drošību tagadējai dzīvei.

³³ Rūdolfs Šteiners šajā kopsakarībā ir piezīmējis, ka reiz varētu pievērst uzmanību tam, cik daudz vairāk dzīvē tiek ienīsts nekā mīlēts, cik daudz vieglāk ir runāt par negatīvo nekā par pozitīvo.

Kurš ir gatavs nest savu pagātņi,	tam ir rokas brīvas nākotnei. Viņš vairs nezaudē laiku un spēku, lai prātuļotu par pagājušā jēgu un nejēgu.
Interese par citiem cilvēkiem un sapratne	nosliece uz veselīgu dvēseles dzīvi nākošajā dzīvē.
interese par radišanu, mākslu, norisēm pasaulē	Nosliece uz veselīgu ķermeņa uzbūvi nākošajā dzīvē.
Egoistiska mantkārība	Dispozīcija uz infekcijas slimībām nākošajā dzīvē.
Kurš bieži ir bijis jābūt vienam un kurš ir bijis spiests palikt šaurā lokā un attīstīt maz intereses par pārējiem,	tas iedēsta tendenci nākošajā dzīvē kļūt par melanholiķi.
Kurš ir daudz pārdzīvojis, tālu ceļojis, varējis saistīties ar cilvēkiem, arī piedzīvojis cietsirdīgu apiešanos ar sevi un ir to izturējis,	iegūst dispozīciju uz holērisku temperamentu.
Patīkama, viegla dzīve, kurā daudz ir redzēts un apskatīts	disponē uz flegmātisku un sangvinisku temperamentu.
Dzīves pieredze	ved šajā, bieži arī tikai nākošajā dzīvē, pie patiesām zināšanām.
Ieradums rīkoties egoistiski	disponē nākošajā dzīvē uz agru novecošanu.
mīlestības pilna, līdzjūtīga rīcība	ļauj nākošajā dzīvē ilgi palikt jaunam un spīgtam.
ķermenisku slimību izciešana	ved uz fizisku skaistumu nākošajā dzīvē.
Infekcijas slimību izciešana	dzīve pārsvarā skaistā apkārtņē nākošajā Zemes dzīvē.

Marija Šteinere savā priekšvārdā Rūdolfā Šteinerā grāmatas *Karmas atklāsmes* izdevumam 1932. gadā raksta:

“Kā lai cilvēks saņem, lai atkal sajustu un apjēgtu pats savu vērtību, kas viņu paceļ pāri akciju sabiedrību despotismam, tehniskām konstrukcijām, mašīnu varai? Tikai tā, ka ir saistīts ar mūžības vērtībām, kur redz sevi iekļautu likumsakarīgi darbīgo cēloņu un seku kopsakarību dzīvajā ķēdē un to cikliskajā, uzplūstošajā un aizplūstošajā gaitā. Un tas ir karmas likums. Tajā cilvēks var atrast un apjēgt sevi, veidoties un pārveidoties.

Ar entelehijas izsniegšanos pāri laika noteikto parādīšanās formu robežām nepieciešamība pēc pašu gribēta pārbaudījuma, likteņa smaguma brīvi izvēlētiem darbiem, ciešanas un sāpes kļūst par izziņas ceļu, kas ved mūs pretī pilnībai. Tie ir mūsu Es pamodināšanas etapi. Tikai tie mums atver vārtus no mūsu fiziskā mājokļa pagraba uz brīvību, uz morālo impulsu pasauli un atbildību.

Ar to bruņoti mēs augstākā, garīgā nozīmē darbosimies pasaule, kurā brūk vecās vērtības. Jo tad mūsu rokās ir ilgstošais, kas dara mūs brīvus un stiprus, tas nostiprina grīļīgo pamatu zem mūsu kājām.”

Šodien reinkarnācijas un karmas jēdzieni jau atkal ir plaši izplatīti arī rietumu cilvēcē. Pieaug literatūra ar ziņojumiem par pieredzēm un virkne psihoterapeitisku metožu, kas ietver sevī agrāko dzīvju atsaukšanu.³⁴ Jo nepieciešamāk šķiet norādīt uz Rūdolfā Šteinera aptverošajiem pētījumiem par atkaliemiesošanos, jo tie var palīdzēt ienest uzticamu orientāciju arvien grūtāk pārskatāmajā iespējamo pārdzīvojumu un ieskatu pārpilnībā šajā jomā.

10. Kāpēc es? – Motīvi par jēgas jautājumu

Bērnu ārsta pieņemšanas stundās vienmēr atkal jāsastopas ar jautājumu: kāpēc manam bērnam ir tā jācieš, kāpēc tas ir noticis ar manu bērnu? Bet arī pieaugušais, kuru ir piemeklējusi slimība – bieži kā zibens no skaidrām debesīm – jautā: kāpēc tas ir noticis ar mani un kāpēc tieši tagad? Daudz retāk vecāki, kam ir īpaši apdāvināts bērns, uzdod atbilstošu jautājumu; īpašas spējas vispār tiek pieņemtas kā kaut kas pašsaprotams, vai arī tiek uzskatītas par “dabas dāvanu”.

Atbilde uz jautājumu par slimību un īpašu spēju izcelšanos un jēgu paveras tad, ja mēs apskatām dzīvi tādā nozīmē, ko mēs varētu izdarīt ar attiecīgo dotību palīdzību, vai arī kas kā slimības sekas ir noticis ar mums pašiem vai cilvēkiem ap mums. Jau tika pieminēts, kas tas pieder pie cilvēka dabas īpatnībām –no ciešanām, sāpēm un slimības gūt pieredzi, kas cilvēkam palīdz virzīties tālāk viņa attīstībā. Un tā izšķirošais un auglīgais jautājums, apejoties ar šādiem likteņa faktiem, vienmēr ir šis: *Ko es varēju vai ko es varu mācīties? Kā tas ietekmē manu tālāko attīstību?*

Jau nevainīgas infekcijas slimības, piemēram, vienkāršas iesnas, šādā ziņā atklāj jēgu; jo tās palīdz imūnsistēmai atkal reiz aktivēties un vingrināties, un kad tās ir pagājušas, tā ir kļuvusi stiprāka. Tādēļ tas ir pilnīgi jēgpilni, ka tieši pirmajos dzīves gados, kad imūnsistēma vēl tikai veidojas un ķermenim ir jāmacās aizsargāties pret slimību izraisītājiem, parādās daudzas akūtas infekcijas ar paaugstinātu temperatūru. Arī ar relatīvi nevainīgām psihosomatiskām saslimšanām jaunieša un pirmajos pieaugušā gados uz jautājumu par to jēgu nav grūti atbildēt. Miega traucējumi, ēstgribas trūkums, kuņģa un galvas sāpes – visas šīs funkcionālās kaites norāda uz to, ka Es vēl nav iemācījies problēmas un rūpes dvēseliski apstrādāt tā, lai ar to netiktu traucēts ēteriskais ķermenis un kā sekas tam arī fiziskais ķermenis tā funkcijās. Ieskats šajās kopsakarībās saistībā ar atbilstošiem iekšējā miera vai baiļu noņemšanas vingrinājumiem liek šādām parādībām drīz pazust. Galu galā arī jautājums par slimību jēgu nav grūti atbildams, kad runa ir par tādām hroniskām slimībām pēdējā dzīves trešdaļā, kas nav tik smagas, lai izteikti traucētu cilvēkam profesijā vai ikdienā. Jo katram, kam ir slimība, par kuru viņš zina, ka tā viņu tagad pavadīs līdz pat dzīves beigām – kā tas vienmēr ir ar hroniskām slimībām – tam būs jājautā, kāpēc viņš jau tagad tik skaidri tiek konfrontēts ar ķermeņa iznīcīgumu. Ar to viņš kļūs stiprāks un viņam daudz eksistenciālākā veidā būs jāuzdod sev jautājumu par dzīves beigām un ķermeņa sabrukšanu nāvē, nekā tam, ko līdz pat dziļam vecumam iepriecina stabila veselība. Attiecībā uz hroniskajām slimībām vecumā cilvēkiem rodas jautājums, kā gan turpinās dzīve un garīgā eksistence pēc nāves. *Trīs nosauktās slimību grupas – nekaitīgas akūtas infekcijas, vieglas*

³⁴ Piemēram, Yonassan Gershom: *Beyond the Ashes – Cases of Reincarnation from the Holocaust*. A. R. E. Press, Virginia, USA 1992., u.c.

psihosomatiskas slimības un panesamas hroniskas slimības vecumā – tikai skaidri parāda, kā cilvēks savai ķermeniskajai, dvēseliskajai un garīgajai attīstībai te var mācīties kaut ko, kas tālākajai dzīvei ir palīdzoši un svarīgi.

Daudz grūtāk ir atbildēt uz jautājumu attiecībā uz smagu iedzimtu aizturu, nedziedināmu vai ļoti sāpes sagādājošu saslimšanu jēgu, vai arī attiecībā par sakropļojošu negadījumu ar smagām sekām jēgu tālākai dzīvei. Apejoties ar šādiem likteņa triecieniem, kas no pirmā acu uzmetiena šķiet bezjēdzīgi un izsauc sarūgtinājumu un izmisumu, izšķiroši ir, vai vispirms vispār var iemācīties jautāt virzienā, no kura var nākt atbildes, kas palīdz. Šajos noderīgu jautājumu un iespējamo atbilžu virziena meklējumos izšķirīgu palīdzību var sniegt dažādu slimību aprakstu apskati evaņģēlijos. Nedaudz paskaidrosim to.

Kurš lasa slimību aprakstus Mateja, Marka, Lūkas un Jāņa evaņģēlijos, tas principā var atrast trīs dažādus slimības vēsturu tipus, vai nu tīrā formā, vai arī savstarpēji saistītus. Šiem slimības aprakstu tipiem tomēr nav nekāda sakara ar slimību, par kuru attiecīgā brīdī ir runa. Drīzāk tas attiecas tikai un vienīgi uz ārstēšanas, respektīvi, dziedināšanas veidu. Pie tam liktenīgie apstākļi paši, kuros parādās slimība, ir tie, kas dod pamatu attiecīgajā brīdī noteiktajam ārstēšanas veidam.

Pirmajā slimības aprakstu tipā runa ir par pavisam personiskiem liktenīgiem apstākļiem. Kā piemēru minēsim tikšanos ar aklo no Jērikas: *“Un tie nāk uz Jēriku; un viņam ar saviem mācekļiem un daudz ļaudīm no Jērikas izejot, Timeja dēls Bartimejs, kāds akls nabags, sēdēja ceļmalā. Un izdzirdis, ka tas esot Jēzus no Nacaretas, viņš sāka saukt un sacīt: “Jēzu, tu Dāvida dēls, apžēlojies par mani!” Un Jēzus apstājies sacīja: “Ataiciniet viņu.” Un tie aicināja aklo, tam sacīdami: “Turi drošu prātu, celies, viņš tevi aicina.” Un savu mēteli nometis, tas cēlās un nāca pie Jēzus. Un Jēzus griezās pie tā un sacīja: “Ko tu gribi, lai es tev daru?” Bet aklais uz viņu sacīja: “Rabuni, ka es varētu redzēt.” Un Jēzus tam sacīja: “Ej, tava ticība tev palīdzējusi.” Un tūdaļ tas kļuva redzīgs un pa ceļu viņam sekoja.”³⁵*

Šajā slimības aprakstā tiek nosaukts slimā vārds, notiek individuāla tikšanās, sava veida “ārsta – pacienta – saruna”. Tiek arī aprakstīts, kā slimajam būtu jāizturas un kā pēc tam izturas izdziedinātais: “... un pa ceļu viņam sekoja.” Šis slimības apraksta tips visvairāk līdzinās tiem, ko mēs galvenokārt mūsdienās ievērojam: runa ir par individuālu medicīnisku konsultāciju. Un šajā individuālajā līmenī arī tiek pārdzīvota jēga dziedināšanai, ko – evaņģēlijos vienmēr – pavada iekšēja pamodināšana, respektīvi, uzvešana uz pareizā ceļa, atgriešana.

Turpretī maz mūsdienās tiek ņemti vērā slimību vēstures, kur centrā ir nevis slimais pats, bet gan cilvēki ap viņu ir tie, par kuriem ir runa un kas saistībā ar dziedināšanu pārdzīvo iekšēju pārveidošanos. Te kā piemēru minēsim “virsnieku no Kapernaumas”: *“Kad nu viņš savus vārdus ļaudīm bija pabeidzis, tad viņš iegāja Kapernaumā. Tur kāda virsnieka kalps, kas tam bija mīļš, gulēja slims uz miršanu. Dabūjis dzirdēt par Jēzu, tas nosūtīja pie viņa jūdu vecajos un viņu lūdza, lai nāktu viņa kalpu dziedināt. Un pie Jēzus nogājuši, tie viņu mīļi lūdza, sacīdami: “Viņš ir vērts, ka tu viņu paklausī, jo viņš mīl mūsu tautu un mums ir uzcēlis šo sinagogu.” Un Jēzus gāja tiem līdz; bet kad viņš vairs nebija tālu no tā nama, tad virsnieks sūtīja draugus pie viņa un lika viņam sacīt: “Kungs, nepūlies, jo es neesmu cienīgs, ka tu nāci zem mana jumta. Tāpēc arī es pats neesmu turējis sevi par cienīgu nākt pie tevis; bet saki tik vienu vārdu, tad*

³⁵ Marka evaņģēlijs 10, 46 – 52 (kas Emīla Bocka tulkojumā nedaudz atšķiras no teksta Bībeles latviešu tulkojumā).

mans kalps kļūs vesels. Jo ir es esmu cilvēks, kas stāv zem priekšniecības, un man ir padoti kareivji, un ja es kādam saku: ej, tad viņš iet; un otram: nāc, tad viņš nāk; un savam kalpam: dari to, tad viņš dara.” Bet Jēzus, to dzirdējis, par viņu brīnījās, un, pagriezies uz ļaudīm, kas viņam gāja līdz, sacīja: “Es jums saku: tādu ticību es pat Israēla ļaudīs neesmu atradis.” Un tie, kas bija sūtīti, atgriezušies mājās, atrada kalpu veselu.”³⁶ Šajā slimības vēsturē slimnieka individuālais liktenis neparādās. izšķirošās pārmaiņas, par kurām tiek ziņots saistībā ar dziedināšanu, drīzāk notiek ar cilvēkiem ap slimnieka likteni. Kalpa pēkšņās slimības dēļ jūdu vecākie, pats virsnieks un tā draugi atrod ceļu pie Kristus. Kurš šeit jautā pēc jēgas, tam jāatzīst, ka “panākumi”, slimības jēga neparādās slimajam pašam, bet gan cilvēkos, kas ir saistīti ar viņa likteni.

No pirmā acu uzmetiena var šķist dīvaini, ka kādam cilvēkam ir smaga slimība un šīs slimības jēga pirmām kārtām ir nevis viņā pašā, bet gan tajā, ko izcieš viņu kopjošie un viņa dzīvē un attīstībā līdzdalību ņemošie cilvēki. Taču skats ikdienas praksē ar slimajiem rāda, ka tā tas patiešām bieži ir. Ir slimnieki, kur viennozīmīgi jēgas jautājums primāri ir saistīts ar pašu slimo, kamēr apkārtējie cilvēki pūlas palīdzēt viņam šajā mācīšanās procesā, paši tomēr ar šo notikumu nepieredzot nekādas lielākas izmaiņas savā dzīves nostājā vai uzskatos. Un ir arī tieši pretējais: saslimušais ir padevīgs dievam savā liktenī, apmierināts, neskatoties uz sava stāvokļa smagumu, kamēr apkārtējie cilvēki pārdzīvo izmisumu un raīžu, baiļu un nedrošības bezdibeņus. Slimība viņus uzpurina no snaudas. Tāpat kā bērni ļoti dažādi izjūt savus vecākus un otrādi (skat. pirmo nodaļu) un katrs saskarsmē ar otru pārdzīvo kaut ko pavisam citu, tāpat tas ir arī te.

Likteņa attiecības starp cilvēkiem ir ārkārtīgi diferencētas. Kas katru reizi skaitās, ir no vienas puses pilnīgi individuālais atsevišķā cilvēka attīstības situācijā, un no otras puses attiecības ar cilvēkiem ap viņu. Attiecībā uz liktenīgajām attiecībām starp cilvēkiem mēs nonākam jomā, kur viss ir nesalīdzināms, īpašs, vienreizējs. Neviens liktenis nelīdzinās otram; jo tas, ko iekšēji pārdzīvo un pārcieš cilvēks, ir ļoti atšķirīgi, lai cik līdzīgas nešķistu dzīves gaitas no ārpuses. Tas kļūst redzams, ja izdodas iegūt cilvēku uzticību un tiešām ieskatīties tajā, ko viņi savas dzīves laikā patiešām ir pārdzīvojuši, izcietuši un sasnieguši.

Tomēr līdztekus personiskajam un sociālajam ir vēl kāds trešais līmenis saistībā ar likteni. Un tas ir vispārcilvēciskais. Tāpat kā sava likteņa gaita ir atsevišķam cilvēkam, tāpat tā ir arī cilvēku grupām, reliģiskām kopībām, tautām, lielākām un mazākām sociālām apvienībām, kā ģimenei vai darba kolektīvam. Bet pāri tam vēl pastāv arī visaptveroša cilvēces likteņa kopsakarība. Cilvēce kā veselums ir attīstījusies gadu tūkstošiem, tai ir sava pagātne, sava tagadne un sava nākotne – tai ir savs liktenis pasaulē. Un arī te slimībai ir tās uzpurinošā nozīme, jo tā var pamodināt cilvēkus tam, ka mēs piederam visam cilvēces kopumam. Tad kādas saslimšanas jēga ir ne tikai personiskajā vai arī liktenīgi sociālajā līmenī, bet gan galvenokārt valstībā, kur atsevišķais cilvēks apzinās savu kopību ar visu cilvēci. Kā piemēru šī veida slimības vēsturēm minēsim pirmo no Lūkas evaņģēlija: “Un viņš nogāja uz Kapernaumu, pilsētu Galilejā, un tos mācīja sabbatā. Un viņi bija pārsteigti par viņa mācību, jo viņa vārdi bija vareni. Bet tur sinagogā bija cilvēks, kam bija nešķīsts gars, tas sāka stiprā balsī saukt: “Vai, kas mums ar tevi, Jēzu Nacarieti? Vai esi nācis mūs nomaitāt? Es zinu, kas tu esi – Dieva Svētais.” Bet Jēzus viņu apdraudēja, sacīdams: “Cieti klusu un izej no tā.” Un ļaunais gars to nogāza zemē viņu vidū un izgāja no viņa, nekā ļauna nenodarījis. Tad izbailes pārņēma visus, un viņi sacīja cits citam: “Kas tas par vārdu,

³⁶ Lūkas evaņģēlijs 7, 1 - 10

kura varā un spēkā viņš pavēl nešķīstiem gariem un tie aiziet?” Un viņa slava izplatījās pa visu apkārtējo zemi.”³⁷ Salīdzinājumā ar abiem pārējiem šeit minētajiem slimību aprakstiem ir uzkrītoši, cik maz mēs uzzinām par minēto slimo cilvēku sinagogā no Kapernaumas. Nenotiek nekāda personiska saruna ar viņu. Kristus drīzāk runā ar viņa slimības garu, dēmonu, un pavēl tam atstāt slimo. Arī apkārt stāvošie netiek pagodināti ne ar vienu vārdu. Viņi runājas savā starpā un brīnās, kā šī dziedināšana bija iespējama.

Te tiek norādīts uz slimības izpratnes tīri garīgu līmeni. Šādu slimības aprakstu jēgas jautājums norāda uz to, ka cilvēcei cīņa ar ļauno un slimībām ir nepieciešama tās attīstībai. To sludina visi radīšanas mīti, visi arhetipiskie stāsti par gaismu un tumsu – bet arī mūsu ikdienas divdesmitā gadsimta cilvēku dzīves pieredze. Kur gan paiet kāda diena, kurā mēs nesastaptos ar ļaunumu vai vismaz kavējošo *mūsos* vai *ap mums*, kurā ļaunums mums netiktu parādīts laikrakstos vai televīzijā? Jautājums par ļaunuma jēgu pieder pie svarīgākajiem, bet arī nepanesamākajiem, ko uzdod dzīve. Cik gan ļoti gribētos cilvēciskās attīstības iespēju bez cīņas ar šo cilvēciskā murgu, pilnīgi ļauno un pret dabisko, kā tas tieši mūsu gadsimtā ar kariem, tautu slepkavošanu un brutalitāti tūkstoš veidos parādās mājas vidē! Un tomēr jau vienkāršākais ieskats ikdienas dzīves pieredzē māca, ka bez individuālas izskaidrošanās, cīņas ar maldiem un ļaunumu viens cilvēka attīstībā izpaliktu: brīvība. Brīvība kā cilvēciskās cieņas centrālais spēks ir ar nepieciešamību saistīta ar iespēju maldīties. Līdz ar to tādas pasaules konstitūcijā, kurā būtu jāattīstās brīvībai, ir jādrīkst pastāvēt arī ļaunuma, pretstatītā būtībai.

Šo trešo, visgrūtāk saprotamo slimību tipu pārstāv arī stāsts par Ījabu.³⁸ Tai ir priekšspēle “debesīs”. Tur Dievs Kungs runā ar Sātānu un slavē savu kalpu Ījabu, kam nav nekādu vainu un trūkumu. Sātāns to noklausās un tad atver Dievam Kungam acis, norādot uz to, ka Ījabam jau neesot grūti vadīt dievbijīgu dzīvi, jo viņam jau tik labi ejot. Viņam esot viss, kas vīram ir dzīvei vajadzīgs: mīla sieva, bērni, bagātība, draugi un – veselība. “Bet,” piebilst Sātāns, “izstiep savu roku un pieskaries ar ļaunumu visam tam, kas viņam pieder, tiešām, saderam, ka viņš atklāti no Tevis atsacīsies.” Dievs Kungs ielaižas šajās derībās un dod Sātānam varu kaitēt Ījabam ar visām iedomājamām mocībām – ar vienu izņēmumu: viņš nedrīkst Ījabu nogalināt. Un tā Ījabu tad pilnīgi “nevainīgu” piemeklē ciešanas un posts, tā ka galu galā visi šaubās par viņu un tur aizdomās, ka slepenībā uz viņu gulstoties kāds smags grēks – jo Dievs taču nesodot nevainīgos. Bet tālākā lietu gaita atspēko šo maldīgo uzskatu. Ījabs, kurš neapzinās sev nekāda grēka, un viņa liktenī iesaistītie, kas tāpat Ījaba slimībā un postā nevar izprast nekādu jēgu, tiek sagatavoti, lai saprastu kaut ko daudz dziļāku: ka vainīgs var kļūt arī ar to, ka domā, ka maldi un ļaunums piemītot tikai citiem cilvēkiem, kurpretī pats esot nevainojams un tīrs. Pat ja tas ir pareizi vienam atsevišķam cilvēkam, šajā gadījumā Ījabam, tad tomēr katram ir jājautā: kur tad esmu varējis iemantot savu nevainojamo būtību? Kā gan es varēju iemācīties kļūt par labu cilvēku? Tad jau ir ļoti tuvu tam, lai saprastu, ka par to ir jāpateicas cilvēkiem, ar kuriem tu esi dzīvojis – bet arī faktam, ka cilvēces attīstība eksistē kā veselums. Jo tur, kur pats savā likteņa lokā netika konfrontēts ar kādu noteiktu problēmu, no kuras varētu mācīties, to katrs var uzzināt no cilvēces vēstures, no citu pieredzes. Tā daudz kas var tikt iegūts arī ar to, ka mācās saprast un pārstrādāt citu cilvēku pieredzi un lielos vēsturiskos faktus. Mēs pateicamies par savu tādiem-esamību ne tikai personiskajam liktenim, bet arī cilvēces pašas lielajam

³⁷ Lūkas evaņģēlijs 4, 31 - 37

³⁸ No Vecās Derības Ījaba grāmatas. – Gēte šo “slimības vēsturi” ir dramatisējis savā *Faustā*, modernajā Ījaba grāmatā. Līdz ar to tieši šis slimības tips iegūst īpašu nozīmi šodienas cilvēcei. Jo Fausta tēls parāda modernā cilvēka attīstības dramātiku, kuram ir jāapzinās savu paktu ar nelabo, tas ir, savas attiecības ar ļaunumu.

attīstības procesam. Un kad Ījabam atstāj šis ieskaits, tad viņš tiek pagodināts skatīt Dievu. Viņš ir atklājis sev cilvēces jēgu un pārdzīvo Dieva tuvumu cilvēcē.

Līdz ar to arī jēdziens “grēks, vaina” pieredz paplašināšanos. Pastāv individuālā vaina, ko atsevišķam cilvēkam vislabāk noskaidrot pašam, to atzīstot. Tad pastāv vaina pret citiem cilvēkiem, par kuriem bieži nemaz neko nezina. Dzīvo ilūzijās, ka ir rīkojies pareizi, un nenojauš, pie kādām sāpēm vai pat līdz kādam sabrukumam paša rīcība atkarībā no apstākļiem varbūt ir novedusi citus cilvēkus. Šis neapzināts palikušais kaitējums citiem cilvēkiem prasa izlīdzinājumu kaut kādā formā kādā vēlākā Zemes dzīvē. Bet pastāv arī vaina, kas ir vispārcilvēciskajā līmenī un ir kaut kas, kas mūs saista ar pašu Dievu. Tā kā no radīšanas pirmsākumiem ļaunums tika pielaists kā mūsu attīstības sastāvdaļa, arī Dievs nes “vainu” par šo lēmumu, pirmizšķiršanos. Tādēļ mēs Vecajā un Jaunajā Derībā sastopamies ar tiešu dialogu starp Dievu un Sātanu, starp Kristu un slimības garu.

Bet līdz ar to arī kļūst skaidrs, ko šis trešais veids kā kļūt slimam var nozīmēt atsevišķam cilvēkam un šo norisi līdzpārdzīvojošajiem cilvēkiem. Šim saslimšanas veidam izraisot tiešām pēdējos jautājumus, tas skar mūsu personības kodolu, to mūsos darbīgo garīgo būtību, ko mēs apzīmējam ar vārdu “Es”. Šis Es, kā jau tas vairākkārt ir iezīmēts, trīskāršā veidā ir saistīts ar likteņa norisēm. Viens, ka tas ir mūsu personiskā likteņa cēlonis un līdz ar to mūsu personiskās attīstības avots. Jo liktenis un attīstība veidojas atbilstoši šī Es darbiem Zemes dzīves laikā. Bet Es ir arī daļa no kopējās likteņa norises. Ja atskatās uz savu dzīvi, tad pamanīs, ka par visu, kas līdz šodienai ir apgūts, jāpateicas tikai cilvēkiem, ar kuriem ir būs kopā. Savā tapšanā tāpat katrs ir arī saskarsmes ar cilvēkiem rezultāts. Un dzīves lokā vienmēr atkal parādās arvien jauni cilvēki, kas palīdz apzināties vēl esošos deficītus un vismaz daļēji tos izlīdzināt. Tā raugoties, mēs esam parādā visiem tiem cilvēkiem, ar kuru palīdzību varēja iemantot visas tās spējas, ko līdz tam sauc par savām. Tomēr vēl trešajā dimensijā cilvēks ar savu likteni ir daļa no visa lielā laika likteņa, daļa no lielās cilvēces attīstības un tāpat ir parādā tai pateicību. Tikai šajā aspektā slimības jēdziens kļūst kristīgs. Jo te jautājums neskan: ko es vai mana likteņa apkārtne iegūst caur slimību? bet gan: *ko es varu darīt cilvēces labā ar to, ka caur savu slimību piedalos tās ciešanās un to pārvarēšanā?* Šai līdzdalībai cilvēces liktenī stāv Kristus ar savām ciešanām, ko viņš uzņemas kā vietas izpildītājs pilnīgi “nevainīgs”. Īpaši vēža un AIDS slimniekiem tieši šo trešo saslimšanas veidu var sastapt bieži. Ir cilvēki, kas skaidri sajūt, ka viņi cieš ne tikai sevis dēļ; drīzāk šie cilvēki apzinās, ka viņi kaut ko izlīdzina cilvēcē kopumā tādējādi, ka kā pārstāvji uzņemas ciešanas uz sevi. Un tā savā ciešanu ceļā viņi nes savu cilvēcību cauri visam. Viņi, būdami “nevainīgi”, nes līdzī to, ko cilvēcei bija jāuzkrauj sev kā vainu tādēļ, ka cilvēces vēsturē darbojas ļaunais ar visiem saviem vilinājumiem un izaicinājumiem.

Ja tagad kādu personīgi ir skārusi kāda slimība vai aizture vai arī ir jāpārdzīvo tāda savā tuvākajā apkārtne un tiek lūgts pēc palīdzības, tad var mēģināt uzdot šos trīs līdz šim ieskicētos jautājumus. Vēlreiz tos apkoposim: Kas varētu būt ieguvums, ko jāiemācās tieši skartajam? Ko var iemantot cilvēki viņa apkārtne, pārdzīvojot šīs slimības likteni? Kas galu galā norāda uz to, ka skartais pieder cilvēcei kā veselumam un ar savām ciešanām zina sevi saistītu ar cilvēci un to, kas tai ir vajadzīgs dziedāšanai tagadējā attīstības etapā? – Ja šāda veida jautājumi tiek uzdoti pavisam atklāti un godīgi, tad tie ved pie atbildēm, kas palīdz un ved tālāk uz priekšu. Šīs atbildes var nākt labu ideju formā, tās var notikt ar kādu novērojumu, ko pēkšņi izdara, bet tās var rasties arī tā, ka vārdus, kuri jau bieži ir lasīti vai dzirdēti, pēkšņi saprot jaunā veidā. Vai atbilde ir pareiza, to var izmērot ar to, cik daudz šī atbilde dod dziedāšanai un veicina dvēseles mieru. Es vienmēr atkal esmu guvusi pieredzi, ka slimie dziļi iekšienē precīzi zina, ka

šī slimība vai aizture ir saistīta ar viņiem pašiem un viņu likteni. Šo dziļo, bieži neapzināto drošību ar šāda veida jautājumiem un no tā nākošajām atbildēm var pacelt pilnā apziņā un slimajam, bet arī cilvēkiem ap viņu, tiešām sniegt mierinājumu.

Jautājumu: kāpēc es? galu galā var atbildēt tikai katrs cilvēks pats. Jo likteņa cēloņi un sekas ir pamatotas Es-ā. Tur savienojas pagātne, tagadne un nākotne. No kurienes es varu zināt, vai tieši tas, ko man šodien pilnīgi negaidīti un šķietami bez iemesla ir jāizcieš, nav nepieciešams, lai es kādā vēlākā dzīvē situācijā, no kuras viss ir atkarīgs, spētu pastāvēt? *Slimība un aizture nav tikai izlīdzinājums agrākajā dzīvē garām palaistam vai kā nozīme nav izprasta. To jēga var būt arī tikai un vienīgi attiecībā pret tuvāku vai tālāku nākotni. Pie aizraujošākajiem Rūdolfa Šteinera pētījumu rezultātiem šajā laukā pieder izteikums, ka nav neviena liela cilvēces labdara, kurš kādā savā iepriekšējā dzīvē nebūtu bijis inkarnējies kā ķermenisks un/vai dvēselisks invalīds. Ja attiecībā uz visu šo tematiku mācās domāt un sajūst orientējoties pēc nākotnes, tad arī mazajām ikdienas vājībām un aizturēm var nostāties pretī ar humoru. Šis humors atrod sev barību tajā, ka zina: katra vājība – kad tā reiz būs pārvarēta – kļūs par spēku. Katra šodien vēl neatrisināta problēma reiz, kad tā būs atrisināta, kļūs par spējām runāt atbrīvojošus, palīdzošus vārdus. Kurš šādā nozīmē iztēlojas, kāds kļūs kāds cits cilvēks nākotnē, var, uzticoties tam, atbrīvot pavisam citus spēkus, lai tiktu galā ar tagadējām problēmām. Tā vietā, lai kaut ko uzņemtu personīgi un pāri mēram par to nīknotos, izdodas uzlūkot šīs lietas objektīvāk un ir vieglāk tikt galā ar pastāvošajiem šķēršļiem un grūtībām.*

Tā arī jautājums par “vainu” piedzīvo labdabīgu metamorfozi. Jo runa vairs nav par to, kurš te galu galā par kaut ko ir vainīgs, bet gan tikai un vienīgi par to, uz ko šī tā saucamā vaina norāda un kam grib pievērst uzmanību – ko no tā un caur to var mācīties un kādas pozitīvas attīstības iespējas tieši tā paver. Šāda vainas uztvere arī palīdz brīvāk raudzīties uz daudzajiem parādiem pret cilvēkiem un dabu, ko nes sev līdzī modernā dzīvē. Arī tā saucamā kolektīvā vaina, kas ir uzkrauta Vācijai un citām zemēm, atsevišķajam var uzdot eksistenciālus jautājumus. Tad palīdz, ja uzdod jautājumu: ko šī vainas uzkrāšana – lai no kurienes tā nāktu – grib mums, man šodien mācīt? Kā es varu vainu izšķīdināt darbīgā līdzatbildībā?

11. Aiztures un dotības mūsu nedrošajā sabiedrībā

Kā jau tikko attēlots (sal. 5. un 6. nod.), jau ar cilvēka paša konstitūciju ir dota principiāla nedrošība. Jo ģenētiskie priekšnosacījumi nepieļauj, ka mēs, cilvēki, uz mūsu ķermenisko dotību pamata “automātiski” un līdz ar to “droši”, attīstītos un tam atbilstoši uzvestos inteligenti un cilvēka cienīgi. Ķermeniskās attīstības laikā dvēseliskās un garīgās spējas nenobriest līdzī pašsaprotami; attīstībai ir nepieciešama bērna un jaunieša aktīva līdzdarbošanās nepārtrauktu mācīšanās procesu formā. Cilvēkam atšķirībā no dzīvniekiem nav nevienas pašas spējas, kas viņam būtu tikai uz ķermenisko dotību pamata. Pat staigāšanu viņam ir aktīvi jāmacās – kaut arī tā ir ģenētiski paredzēta; tāpat jāmacās arī runāt un domāt. Arī ēšanu un gulēšanu pareizajā daudzumā un pareizajā momentā mums ir jāmacās – nekāds bioloģiskais pulkstenis nenovērš par daudz vai par maz.

Šai konstitucionālajai nedrošībai mūsu tagadējā laikā vēl pievienojas nedrošība, ko rada sociāli un saimnieciski satricinājumi, pieaugošā dabas piesārņošana, karu un bada katastrofas, nemaz nerunājot par sociālajām problēmām lielpilsētās un veselu iedzīvotāju slāņu masīvu ieslīgšanu nabadzībā lielajās industriālajās nācijās. Visus šos jautājumus un problēmas daudzi cilvēki vairs nespēj pārstrādāt un iekārtot, un tas noved pie dziļām bailēm no dzīves, pie izmisuma stāvokļiem un ne jau pēdējā vietā arī pie narkotiku lietošanas un pašnāvību mēģinājumiem. Ar to ir saistītas eksistenciālas krīzes, kad reliģiskajās kopībās koptā uzticēšanās garīgi-dievišķajai varai bieži vairs nepalīdz, jo notiek lietas, kas nav savienojamas ar tradicionālajiem priekšstatiem par dievu.

Bet līdztekus tam ir vēl kāda pavisam cita veida nedrošība: izlemšanas nedrošība iespēju pārpiedāvājuma dēļ. Vēl nekad cilvēce nav bijusi tik bagāta, tik daudzpusīgi apgādāta ar iespējām pēc patikas veidot savu brīvo laiku. Vēl nekad nav bijis tik daudz visa kā, ko varētu vai gribētos bērniem dāvināt, nopirkt vai sagādāt viņu labumam. Šajā situācijā uzaugošie bērni neapzināti līdzpārdzīvo bailes un raizes, stipri ņem dalību nedrošībā un vienlaikus bauda spēļmantiņu un materiālo vērtību pārpilnību. Un tā iespaidu pārbagātība no vienas puses un nedrošība sabiedrībā no otras puses šodien gandrīz visus bērnus noved pie tā, ka viņu Es-apziņa pamostas par agru. Jau bērnudārzos mēs sastopam bērnus, kas savā pašsajūtā ir neaizsargāti, kā kaili, un jūtīgi un reaģē kā personīgi aizskarti veidā, kā sešdesmitajos gados to varēja novērot tikai no deviņu, desmit gadu vecuma. Sekas tam ir, ka šodien skolā bērniem jāpievēršas daudz personīgāk un individuālāk.

Ar pāragri pamodušos Es-apziņu saistītā paaugstinātā aizskaramība tagad arvien biežāk noved pie mācīšanās blokādēm: bērns, kas ir iekšēji aizskarts, attiecībās ar pieaugušo vairs tik viegli neatklāsies; viņš “noslēdzas”, tā ka aiz dažas labas mācību aiztures stāv vecāku vai audzinātāju likti šķēršļi mācīties. Ko visu laiku lielie pedagogi ir attēlojuši kā svarīgāko – ka patiesa mīlestība pret bērnu esot vislabākais audzinātājs – tas šodien pieder pie būtiskākajiem instrumentiem katram, kas patiešām grib palīdzēt bērniem.³⁹ Ja neizdodas katru bērnu ar simpātiju apņemt tā, ka viņš jūtas saprasts un pieņemts savā tādām-esamībā, tad viņš nevar patiešām atvērties; viņš atteiksies pildīt bieži ne jau vieglos uzdevumus, kas ir jāmacās un sociālu cēloņu dēļ būs radusies mācību aizture. Tam pievienojas, ka skolotājs bieži nezina pietiekami daudz par bērnu, piemēram, par

³⁹ Rūdolfs Šteiners: lekcija 1919. gada 22. augustā: *Audzīnāšanas māksla. Metodika un didaktika*. GA294

viņa ģimenes apstākļiem. Tieši kad kāds bērns ir grūts, parādās īpašas problēmas. No vienas puses tas apgrūtina vecākus, ka skolotājs nemitīgi grib ar viņiem runāties; viņi bažījās, ka tagad viņiem tiks uzstādīts vēl vairāk prasību. No otras puses atkarībā no apstākļiem skolotājs kautrējas atzīt, ka viņš ar šo grūto pedagoģisko situāciju netiek galā. Tad bieži parādās saspringtas attiecības tieši tajā momentā, kad īstenībā būtu svarīgi ar pilnu uzticēšanos apmainīties domām, lai labāk varētu iepazīt bērnu un palīdzēt viņam.

Tā mēs šodien skolā sastopam no vienas puses lielu dotību un aizturu gradientu un no otras puses jūtīgi reaģējošas personības, kas tikai tad ir gatavas iekļauties procesā, kad jūtas akceptētas. Taču pēdējais ir spēkā ne tikai pašiem bērniem, bet gan arī vecākiem un skolotājiem. Jo arī pieaugušie savā Es ir jūtīgāki nekā agrāk. Vecākiem un skolotājiem tā pat ir jānācās savstarpēji aptvert vienu otru ar zināmu simpātiju, lai arī viņi varētu mācību procesus, kas kļūst nepieciešami skolēnu attīstībai ar kopēju atbildību, izpildīt kopā. Jo, ja nav saskaņas sadarbībā starp pieaugušajiem, tad cieš arī kontakts ar bērniem. Bērni tad bieži to atspoguļo grūtībās, no kurām cieš arī pieaugušie. Jautājums ir tikai, kā var nonākt līdz uzticības pilnām attiecībām šajā vecāku – skolotāju – bērnu trīsstūrī. Ja parunā ar skolēniem, tad viņi bieži ir pārsteidzoši neieinteresēti un arī frustēti attiecībā uz skolas ikdienu. Ja parunā ar skolotājiem, tad uzzina, kā kļūst arvien grūtāk izveidot konstruktīvas attiecības ar vecākiem un skolēniem un tikt galā ar skolas ikdienu. Un ja parunā ar vecākiem, tad arvien biežāk uzduras uz vilšanos attiecībā pret skolu, skolotāju kritiku vai vienkārši netikšanai galā un bezpalīdzībai. Tātad, vai spējas jēgpilni izveidot skolu un tikt līdz audzināšanas pieprasījumam iet mazumā? Aiztures parādās, kur vien paskaties, un kur iet labi, tur labprāt tiek pateikts: “pagaidām” – kas zina, cik ilgi vēl tā labi ies ...

12. Personības kodols

dotībās un aizturēs

Nodaļā “Es un viņa liktenis” jau tika mēģināts raksturot personības kodolu, cilvēka Es. Tad tālākajā tēlojuma gaitā runa bija par cilvēka būtības daļām, it īpaši par Es-organizāciju, ar ko cilvēks atšķiras no dzīvniekiem. Šī Es-organizācija, kā jau teikts, nekādā gadījumā nav identiska ar Es, personības kodolu. Četri būtības locekļi katrā Zemes dzīvē tiek koncipēti no jauna uzdevumiem, ar ko katru reizi ir jātiek galā (sal. 7. nod.). Tomēr tajos atbilstoši likteņa likumsakarībām turpina iedarboties agrākās Zemes dzīves darbi un notikumi. Tie tad tai Zemes dzīvei vienmēr ir Es instrumenti, darbarīki, izpaušanās iespējas, darba jomas – tomēr tā nav būtība pati. Nekur citur to nevar tik labi novērot, kā smagi vairākkārtīgiem invalīdiem vai cilvēkiem, kas guļ uz miršanu, jā, pašā miršanas norisē. Jo šajās cilvēka eksistences izpaušmes formās būtības locekļu veidojums vienmēr parādās kā tikai apvalks, kas priekš Es vairs nevar kalpot darbam, respektīvi, kā dzīves instruments. Jo mazāk Es var izpaust un izteikt caur saviem būtības locekļiem, jo skaidrāk tas ir atšķirams no šiem būtības locekļiem. Cilvēki, kas bieži pavada mirstošos vai kopj smagus vairākkārtīgus invalīdus, attīsta lielu sensitivitāti par šo īsteno būtību, kas ziņu par sevi cauri būtības locekļu apvalkiem var dot tikai ar ārkārtīgām pūlēm un bieži arī tikai nedaudz. Viņi tad izjūt attiecīgā cilvēka klātbūtni kā spēku, kā siltumu, kā spēcīgu sajūtu par noteikta gara klātbūtni – tieši kā otra klātesamību. Šis klātesamības pārdzīvojums ir pieredzams attiecīgā cilvēka apkārtnē; vai arī tas atmirz kopēja iekšienē, sirds rajonā. Līdz ar to kļūst skaidrs, ka jautājumu par cilvēka būtību nevar apspriest tālāk, pirms nav izveidots jēdziens par bezķermenisku garīgo pasauli. Kam ir bijušas tuvas nāves izjūtas, vai tas būtu reanimācijā, smagā šokā

vai narkotiku dēļ, tas ir pārdzīvojis savu bezķermenisko eksistenci – tas ir izjutis pats sevi kā gaišu, vieglu un tomēr spēkpilnu domu būtni, kas var iet cauri priekšmetiem un vairs nav saistīta ar telpu. Bet kurš kaut ko tādu tomēr pats nav pārdzīvojis, ir atkarīgs no savas domāšanas. Un tur jau elementāri pašnovērojumi rāda, ka cilvēks domāšanā var izjust sevi kā brīvu, no miesas neatkarīgu, bezķermenisku būtni (sal. ar 8. nod.). Katram cilvēkam ir iespējams pamest fizisko ķermeni, aptvert sevi ēteriskajā ķermenī kā domu būtni un izjust arī astrālo ķermeni un Es to tīri garīgajā dabā kā no misas brīvas sajūtas un gribu.

Pēc nāves cilvēks iesākumā vēl kādu laiku pārdzīvo sevi šajos pārjutekliskajos apvalkos, kas sastāv no domām, jūtām un gribas impulsiem. Pēc nāves dzīves gaitā tie tad arī tiek nolikti nost un pārstrādāti eņģeļu hierarhiju jomā. Cilvēka būtība no saviem būtības locekļiem paņem līdzīti tikai to, ar ko Zemes dzīves laikā varēja pilnīgi identificēties un kas tādējādi ir kļuvis par tās īpašumu. Šādas identificēšanās iespējas domu, jūtu un gribas dzīve piedāvā būtības locekļiem bagātīgā mērā. Lai kāda doma, sajūta vai gribas intensija varētu kļūt par neatsaucamu Es būtības daļu, cilvēkam iepriekš to ar pilnu apziņu ir jāpadara par savu. Šis Es identificēšanās spēks pieder pie visnoslēpumainākā, kas ir cilvēka Es-dabā (sal. 2. nod.). Tā apgādāta ar “būtiskāko”, cilvēka būtība pēc nāves tālākajā dzīvē ieiet gara pasaulē un tur pārdzīvo jau visnenākajās mistēriju tradīcijās aprakstīto esamības pusnakts stundu, pirms tiek sagatavota jaunā iemiesošanās.⁴⁰

Ja mēs apskatām cilvēku šādā veidā, tad ir jādiferencē viņa mūžīgais būtības kodols un ikreiz Zemes dzīvē parādījusies persona. “Personare” vārda jēga taču nozīmē “caurskanēt”. Persona katru reizi rāda, kā mūžīgais cilvēka Es var “izskanēt cauri” savai katrā Zemes dzīvē vienreizējai, specifiskajai būtības locekļu konfigurācijai un tam atbilstoši izdzīvot.

Mūsu ikdienas skatam cilvēks parādās jo apdāvinātāks, jo pilnīgāk viņš var parādīties caur savu ķermeni, respektīvi, saviem četriem būtības locekļiem, un kā jo neapdāvinātāks, jo mazāk tas izdodas. *Bet līdz ar to arī ir skaidri pateikts, ka cilvēka Es kā personības kodols nav ne kavēts, ne apdāvināts, ne slimis, ne vesels. Tas drīzāk skaidrāk vai vājāk atmirz cauri fiziskajām un dvēseliskajām būtības locekļu konfigurācijas aizturēm un dotībām.* Tas strādā ar šo ķermeni, ķeras klāt aizturēm un līdz ar to arvien vairāk apzinās sevi. Šis personības kodols, Es, pēc savas būtības vispārcilvēciskais katrā cilvēkā un līdz ar to arī nesējs visām cilvēciskajām īpašībām, ko katram atsevišķi pavisam individuālā veidā ir jāapzinās un jāizstrādā. Tas notiek inkarnāciju gaitā caur ļoti daudziem mācīšanās procesiem. Mēs visi nesam sevī savu cilvēcību kā cēloni un mērķi – tomēr mums ir nepieciešami sāpīgie attīstības un pieredzes procesi, lai patiešām sāktu apzināties šo mūsu cilvēciskumu un lai varētu pašapzināti dzīvot šo cilvēka-esamību.

Alice Miller savā grāmatā *Apdāvinātā bērna drāma – un patiesā Es meklējumi*⁴¹ ir attēlojusi bērna personību kā sākotnējo, spontāno izpaušanos un rīcību. Viņas grāmatas vēsts ir par to, cik lielā mērā pašcieņa un pašmeklējumi vēlākajā dzīvē ir atkarīgi no tā, vai bērns agrā bērnībā ir drīkstējis tieši un spontāni izpausties, vai tas bija viņam atļauts – atklāti izdzīvot savas jūtas un emocijas, īsi: vai viņa bagātīgais dotību krājums, viņa tādām-esamība tika vecāku un skolotāju priecīgi apsveikta, vai arī noraidīta kā

⁴⁰ Rūdolf Šteiners: *Slepenzinātnes skices*, nodaļa “Miegis un nāve”. GA13 un *Dzīve starp nāvi un jaunu piedzimšanu attiecībā pret kosmiskajiem faktiem*. GA141.

⁴¹ Alice Miller: *Das Drama des begabten Kindes und die Suche nach dem wahren Selbst*. Frankfurt a.M. 1995.

mežonīga, neiegrožota, nekaunīga, traucējoša, nerespektējoša; vai bailes, ka vecāki varētu novērsties un varētu zust viņu mīlestība, ja neuzvedās noteiktā veidā, nav sagatavojušas beigas šai spontanitātei; vai šī bagātība nenosmok labi domātos brīdinājumos, represijās un konvencijās vai arī tā nav tikusi paralizēta ar atstāšanu novārtā, pārmērīgu stingrību, pazemošanu un ļaunprātīgu izmantošanu. Alice Miller uzrāda, kādā mērā depresijas vēlākajā dzīvē vai arī pūles vienmēr būt īpaši panākumiem bagātam, pierādīt sevi kā stiprāko un spējīgāko, bieži ir mēģinājumi visas dzīves garumā kompensēt noraidījumu un pāridarījumus agrā bērnībā. Viņas iztirzājumi rāda, kā audzinātājam ir būtiski attīstīt spēcīgu uzticēšanos bērna personības kodolam, tieši arī, kad tas izpaužas pārsteidzošā, neierastā, varbūt arī agresīvā un vēl pilnīgi bezpalīdzīgā veidā caur šiem būtības locekļiem. Ja audzinātājam neizdodas uzcelt drošu, mīlestības pilnu kontaktu ar bērna būtību, tad patiešām daudzas dotības un iespējas var tikt izkaisītas vējā. It īpaši var ciest pašcieņa un tikt ierobežota veselīgas pašapziņas attīstīšanās. Sekas ir, ka attiecīgais cilvēks var cienīt pats sevi tikai citu atzinības spogulī un tikai kā paveiktā sekas, un tūlīt noliedz savas eksistences attaisnojumu, kad vairs nespēj tik daudz paveikt vai arī ja izpaliek tik ļoti cerētā atzinība. Šīm kopsakarībām izsekosim tālāk nodaļā par veicināšanas iespējām audzināšanā (sk. 14. nod.).

13. Aiztures un dotības sociālajā realitātē

Barbara Beuys savā grāmatā *Bērnu invalīdu vecāki mācās dzīvot citādi* attēlo, kā vecāki pārstrādā šoku, ka viņiem ir piedzimis bērns invalīds, un kā mācās dzīvot atkal citādi. Viņa raksta: “Šajā grāmatā vecāki stāsta, kā viņi ir tikuši galā ar šoku par aizturi. Kā viņi mācās mīlēt savu bērnu un akceptēt tādu, kāds viņš ir. Kā viņi kā “invalīda ģimene” atkal atrod prieku dzīvē. Tie ir pirmie gadi, kad notiek šis mācīšanās process un izšķiras, vai un kā ģimene tiek ārā no krīzes. Taču konfrontācija ar pasauli, kurā invalīdiem jau sen nav savas pašsaprotamas vietas, nekad nebeidzas. Nākotne, par kuru visi vecāki tomēr domā sakarībā ar saviem bērniem, šīm ģimenēm neizskatās rožaina. Šodien (1984.) veseli 120000 smagi invalīdi ir bez darba. Vācijas zemes maksā gadā 25 miljonus marku, lai iestādes varētu izmaksāt likumā noteikto invaliditātes pabalstu. Pēc valdības 1984. gada aprīļa informācijas pietrūkst 10000 dzīvokļu pieaugušajiem invalīdiem. Vienlaikus pirmo ambulatoro dienestu, kam atsevišķos invalīdus un “invalīdu ģimenes” būtu jāpadara neatkarīgas, finansējums ir pilnīgi nenodrošināts. [...] Vecāku darbs, bez kā jebkurš agrīnais darbs ar bērniem invalīdiem paliek bezjēdzīgs, daudzkur ir apdraudēts. Slimokases maksā tikai par medicīniskiem pakalpojumiem, tā ka svarīgajām kopējām sarunām starp vecākiem, slimo vingrošanas speciālistiem, dziednieciskajiem pedagogiem un psihologiem nav atrodams nekāds finansējums. Kristīgajās draudzēs ir liels angažements. Šīs institūcijas netaupa deklarācijas, bet rodas lielas grūtības, kad studenti invalīdi pēc noslēguma eksāmeniem grib iestāties darbā baznīcā. Mācītājs invalīda krēslā altārī? Nē, tas nekādi nav iedomājams. [...] Šo sarakstu var turpināt.”⁴² Un kā izskatās 1997. gadā ...?

Kam ir draugos ķermeniski vai garīgi invalīdi vai kurš profesionāli ir saistīts ar viņiem un viņu vecākiem un audzinātājiem, tas bieži paliek apjucis tās sociālās pieredzes priekšā, ko vienmēr atkal nākas piedzīvot invalīdam. Nesapratne, bailes, pat pretīgums un naidis parādās tādā veidā, ko vienkārši uzskatām par neiespējamu. Tagad tam vēl bieži pievienojas nīknais skats uz kopienas finansiālo situāciju un apdrošināšanas sistēmu, vai arī jautājošais vai pārmetumu pilnais citādi draudzīgo kaimiņu skatiens,

⁴² Barbara Beuys: *Eltern behinderter Kinder lernen neu leben*. Reinbek 1984.

kāpēc gan te nav veikta pirmsdzemdību diagnostika un/vai “terapeitiska” grūtniecības pārtraukšana. Savukārt līdztekus tam var izjust visas pasaules invalīdu apvienību un dziednieciski pedagoģisko, un sociāleterapeitisko iestāžu lielisko angažementu, kur priekšzīmīgā veidā tiek radītas sociālas formas, kā cilvēks invalīds var dzīvot un strādāt saglabājot savu cilvēcisko cieņu.

Ja mēs turpretī paskatāmies uz īpaši apdāvinātiem bērniem un viņu vecākiem un audzinātājiem, tad no pirmā acu uzmetiena viss šķiet pavisam citādi: lepnums par teicamām matemātiskām, muzikālām vai tehniskām spējām, dziļa cieņa pret īpašiem intelektuāliem veikumiem, laba valodas pārvaldīšana vai laipna, vienmēr izpalīdzīga spēja sociāli palīdzēt. Tomēr esot lieciniekam tuvumā, izrādās, ka arī šīm biogrāfijām raksturīgas daudzas problēmas. Izcilas dotības ļoti bieži izsauc apkārtējo skaudību. Attiecīgie cilvēki nav droši, vai viņus pieņem viņu izcilo īpašību dēļ, vai cieņa, draudzīgums un draudzības apliecinājumi tiešām attiecas uz viņu kā cilvēku. Vientulība, bet arī konfrontācija ar skaudību un naidu it īpaši tad noved pie krīzēm, ja dotības ir pārgājušas pāri savam zenītam, ir “izdzīvojušas” un nekas jauns neseko. Ja dotības ir vienuspusīgas, tad piedevām attiecīgie cilvēki bieži tiek pārvērtēti, jo neviens nespēj stādīties priekšā, ka, piemēram, teicama inteliģence varētu iet roku rokā ar pārsteidzošu infantilitāti emocionālajā jomā un sociālu negatavību. Vai arī ļauj sevi maldināt dažu bērnu lielajam, skaistajam augumam un labajam izskatam un pakļauj viņus nemitīgai pārslodzei, uzskatot viņus par vecākiem, nobriedušākiem un apzinīgākiem, nekā viņi ir. Vienpusīgas spējas var novest arī pie tā, ka audzināšanas laikā tiek atstātas novārtā citas svarīgas spējas. Cilvēks tomēr ir spējīgs un paredzēts daudzpusībai. Tāpat kā organismā dažādo orgānu sistēmu funkcijām ir jāstrādā labi savstarpēji saskaņoti, ja tas grib palikt vesels, tāpat arī veselīgas dvēseles un garīgās darbības pamats ir, ka harmoniski kopā darbojas izziņas, jūtu un gribas dzīve. Tādēļ apejoties ar invalīdiem vai apdāvinātajiem ir it īpaši nepieciešams paturēt uzmanības lokā personības attīstību kopumā un atsevišķajām aizturēm vai dotībām nepievērst pārāk daudz uzmanības, un nekādā gadījumā tikai tām. Bet pirmām kārtām ir jāpaceļ apziņa, spontāno simpātiju pret kādu dotību kā vēlamu un derīgu īpašību un spontāno antipātiju pret kādu aizturi kā kaut ko, no kā vislabprātāk gribētu tikt vaļā, un nedrīkst pieļaut šādu simpātiju un antipātiju brīvu zelšanu. Ja neizdodas intereses centrā nolikt audzināmā bērna *būtību*, tad mēs tikai ļoti maz varam dot tam, lai bērns ar aizturēm, respektīvi, dotībām mācītos apieties ar savu savdabību.

Bet līdz ar to arī ir skaidrs, ka bez zināmas izglītošanās, pašaudzināšanas un nemitīgas vingrināšanās nav radāms pedagoģisks klimats, kurā varētu plaukt bērni ar īpašām dotībām vai aizturēm. Audzināšanas priekšnosacījums ir pašaudzināšana. Kurš personības kodolu, Es, nemeklē pats sevī, tas nevar to uztvert arī audzināmajā bērņā un tas nevar veicināt bērna personības attīstību. Bet tomēr, jo vairāk vecāki un skolotāji ir vienoti tajā, ka viņi, arī būdami pieauguši, vēl ir tie, kas mācās, un ka viņiem vajadzīga pašaudzināšana, jo vairāk arī bērni uz šāda pamata iekārtotā un vadītā skolā atvērsies un ielaidīsies mācību procesos.

14. Veicināšanas iespējas apdāvinātajiem un aizardēm

Norādīsim ņeit uz veicināšanas iespējām skolā un mājās ar valdorfpedagoģijas piemēru, jo tā ar savu mācību plānu, metodiku un didaktiku piešķir īpašu vērtību cilvēka spēju vispusīgai veidošanai.⁴³ Tomēr ņi pedagoģiskā koncepcija var tikt labi iekļauta un īstenota gan citā skolu sistēmā, gan arī mājās apstākļos, atkarībā no rīcības brīvības iespējām. Dotību un aizturu jautājumos īpaši svarīgais valdorfpedagoģijas dispozīcijas spēks balstās tajā, ka visā, ko ar bērnu mācās un vingrinās, vienmēr reizē tiek ievērota un veicināta ķermeniskā attīstība – pilnīgi vienalga, par kuru mācību priekšmetu būtu runa.

ņi ķermeniskā attīstība norisinās pa fāzēm, vispirms līdz ar devīto dzīves gadu beidzoties nervu sistēmas pamatnobriešanai un kļūstot pilnīgi funkcionēt spējīgiem maņu orgāniem. Tā piemēram, acij ir vajadzīgi ņeši līdz astoņi gadi, lai izveidotu tās funkciju pilnu briedumu. Vecumā starp deviņiem un ņešpadsmit gadiem priekšplānā tad ir citas orgānu sistēmas nobriešana: sirds - asinsvadu un elpošanas sistēmu ritmiskās funkcijas. Turpretī vielmaiņas sistēma, hormonu saimniecība un locekļu nobriešanai līdz galīgajam lielumam ir vajadzīgs visilgākais laiks. ņis process ilgst līdz pat divdesmit, divdesmit viena gada vecumam. Atbilstoši ņai fāzveidīgajai ķermeniskajai attīstībai norisinās arī jau pieminētā “piedzimšana”, tas ir, miesu veidojošo būtības locekļu spēku atbrīvošanās dvēseliskajai un garīgajai darbībai (sal. ar 4. nod.). Ja tagad katrā pedagoģiskajā pasākumā tiek ņemta vērā ķermeņa brieduma situācija, tad no tā izriet pēc vecuma un attīstības fāzēm orientēta pedagoģiska veicināšanas programma. To mēģināts paskaidrot skicē nākamajā lappusē.

Tā pirmsskolas laikā un pirmajās klasēs prioritāte tiek dota *kustību veicināšanai*. Kustības jau arī bez tā visa ir vecumam atbilstošas bērnu dotības, tomēr mūsdienās tam vajadzīga īpaša uzmanība, jo telpas, kur bērni var brīvi kustēties un darboties, kļūst arvien ņaurākas. Jo izveicīgāk bērni iemācās kustēties, jo diferencētāk ar dažādajiem kustību zīmējumiem tiek veicināta nervu sistēmas veidošanās, respektīvi, tīklojums. Tāpat liela vērtība tiek piešķirta aptverošai atdarināšanai un līdz ar to maņu darbības stimulēšanai. Nekas neveicina maņu funkciju attīstību labāk, kā intereses un uzmanības skološana norisēm apkārtņē un brīvas telpas piešķiršana tām pēc iespējas spontānām, nemākslotām uztverēm un atdarināšanai. Bērni ar maņu un kustību traucējumiem ņajā vecumā prasa pavisam īpašu pievēršanos un papildus veicināšanas pasākumus. Jo tikai pirmajos septiņos dzīves gados visi trīs augstākie būtības locekļi (ēteriskais ķermenis, astrālais ķermenis, Es-organizācija) strādā tikai ar fizisko miesu. Pēc tam, kad fiziskais ķermenis ir piedzimis, tas ņajos pirmajos septiņos, respektīvi, deviņos dzīves gados pieredz diferencētu formu un funkciju veidošanos. Kad ir notikusi ēteriskā ķermeņa piedzimšana (sal. 4. nod.), tad tas ir domāšanas un priekšstatīšanās darbību rīcībā; būtiskāko veidošanas darbu ar fizisko ķermeni tas ir pabeidzis. Dabiski, tam nav jānozīmē, ka vēl arī vēlākajos skolas gados vēl daudz

⁴³ Wolfgang Schad: *Audzināšana ir māksla*. ņtutgarte 1994. – Stefan Leber: *Valdorfpedagoģijas cilvēkmācība*. ņtutgarte 1994. – Helmut Neuffer (Hrsg.): *Par klases skolotāja darbu valdorfskolā. Kompendiums*. ņtutgarte 1997.

Ķermeniskās nobriešanas evolūcija un involūcija

Spēku līdzsvars starp
veidošanos un noārdīšanos

Vielmaiņa / kustību sistēma

to veicina patstāvīgi izziņas procesi un radoša domāšanas darbība	dispozīcija uz hroniskām vielmaiņas slimībām un reimatiskas formas saslimšanām
---	--

Ritmiskā sistēma: sirds,

asinsrite, elpošana

to veicina jūtu stimulācija ar māksliniecisko priekšmetu un visu mācību labas didaktikas palīdzību	dispozīcija uz sirds / asinsrites un elpošanas sistēmas saslimšanām
--	---

Nervu sistēma, maņu orgāni

to veicina kustību vingrinājumi un atdarināšana caur uzmanīgu maņu darbību	dispozīcija uz nervu – maņu sistēmas hroniski – deģeneratīvām saslimšanām
--	---

Veidošanās fāze

ēteriskā ķermeņa atbrīvošanās domāšanai	astrālā ķermeņa atbrīvošanās jušanai	Es-organizācijas atbrīvošanās pašapzinātā gribā
---	--------------------------------------	---

Noārdīšanās fāze

Reģenerēšanās spēju mazināšanās, jo turpinās būtības locekļu atbrīvošanās
dvēseliski – garīgai darbībai (“vecuma gudrība”)

No šī kopsavilkuma var arī tikt pamanīts, ka forsēta domāšanas, jušanas un gribas atbrīvošanās stimulēšana, piemēram, ar pāragru intelektuālu slodzi, ķermenim pāragri nolaupa tā veidojošos spēkus, kas veicina dispozīciju uz hroniskām slimībām vecumā.

nevarētu tikt sasniegts ar maņu kopšanu un kustību vingrinājumiem – tomēr primāro, kā tas notiek pirmsskolas vecumā, ar to vairs nevar atgūt vai aizvietot.

Ritmisko funkciju nobriešana, kas ievelkas apmēram līdz 16 gadu vecumam, prasa diferencētu *jūtu dzīves ierosināšanu*. Ne jau tikai tas, ka jūtu dzīve šajā vecumā parādās priekšplānā līdzīgā veidā kā tieksme un gatavība kustēties pirmsskolas laikā. Drīzāk precīzi novērojumi rāda, cik lielā mērā jūtas iedarbojas uz sirdspukstu un elpošanas regularitāti un dziļumu. Izbīlis, prieks, garlaicība, bailes vai sāras – vienmēr elpošana

un cirkulācija piemērojas emocionālajam noskaņojumam. Tātad, ja grib veicinoši iedarboties uz šo ritmisko funkciju veidošanos, tad mācībām metodiski un didaktiski ir jābūt veidotām tā, lai bērni un jaunieši tajās var ņemt spēcīgu emocionālu dalību. Ne tikai vēsturē un literatūrā, bet arī dabas mācībā, ekoloģijā, svešvalodās, kā arī matemātikā un fizikā ir jāmāca tā, ka skolēni vienmēr tiek uzrunāti arī emocionāli, un nekad tikai intelektuāli. Svarīgu pavadošu atbalstu dod klāt mākslinieciskie priekšmeti. Jo nekur citur jūtu dzīve netiek ierosināta tik diferencēti, kā ar māksliniecisku vingrināšanos, pilnīgi vienalga, vai runa ir par muzikāliem vai plastiski – tēlnieciskiem priekšmetiem. Piemēram, līdz precīzi, tīri un melodiski var tikt nodziedāts kāds kanons, ir daudz jāvingrinās, jāuztver, jāieklausās vienam otrā; un katram pašam un kopā ir jāsaņū, vai iznāk “skaisti”. Tas pats ir spēkā pārdzīvojumam, vai kāds gleznojums ir izdevies krāsās un formā.

Mūzikai un gleznošanai pievienojas plašs ritmisko vingrinājumu spektrs, ne tikai tā saucamajā pirmo skolas gadu ritmiskajā daļā, bet gan pirmām kārtām regulāri koptajā toņu un skaņu eiritmijā. Eiritmijai ir pavisam īpaši izcila loma orgānu funkciju veidošanā visos vecumos. Eiritmija apvieno kustības vingrinājumu elementu ar tiešu jūtu dzīves uzrunāšanu, un aptver arī mācīšanas principus, kas tad sniedz savu devumu trešajā attīstības posmā vielmaiņas un locekļu sistēmas veicināšanai: darbu pie iekšējās stājas un jēgas piešķiršanu kustību izpausmēm.

Tomēr pavisam īpašu kopšanu otrajā attīstības posmā prasa runas spējas. Ne tikai tāpēc, ka mūsdienās 60 līdz 80% bērnu atnāk uz skolu ar viegliem vai smagiem runas traucējumiem un valodas mācīšanās bieži vairs pietiekami neseko no spontānas atdarināšanas pirmsskolas laikā, bet arī, jo labi artikulēta, pilnskanīga runāšana vienlaikus ir labākais elpošanas vingrinājums, kas var nākt par labu nobriestošajai elpošanas sistēmai. Laikam nevienam citam mācību priekšmetam Rūdolfs Šteiners nav devis tik daudz un diferencētu norādījumu kā valodas vingrināšanai un kopšanai. Jo, kurš neiemācās piešķirt savām jūtām spontānu un tiešu izpausmi, tas paņem līdzī dzīvē blokādes un dispozīciju uz emocionālu krampjainumu un sasaistītumu. Pazīstams ir arī fenomens, ka tur, kur kādam pietrūkst vārdu un paliek bez valodas, paaugstinās nosliece uz agresīvu rīcību. Cik bieži šitiens seko tajā acumirkļī, kad vairs neatrodas neviens piemērots vārds vai arguments. Ja neizdodas izskaidrošanos noturēt verbālajā līmenī, tad viegli kļūst iespējama regresija uz senāku attīstības pakāpi, proti, izskaidrošanos “darbos”, uz agresīvu rīcību.

Trešajā attīstības etapā, pēc pubertātes, tāpat spontāni, kā parādījās gatavība kustēties un gatavība jūtām, tagad parādās vecumam atbilstošas dotības gribā patstāvīgai domāšanai. Kaut arī ēteriskais ķermenis un līdz ar to domu organisms jau ap seftīto dzīves gadu atbrīvojas patstāvīgai darbībai un dod par sevi ziņu caur abstrahēšanās un atcerēšanās spējām, tomēr domāšanas patstāvībai vēl vajadzīga jūtu un gribas spēku pievienošanās. Bet no miesas brīvie gribas spēki, kas ir saistīti ar Es-organizāciju, nonāk cilvēka rīcībā tikai tad, kad savu beigu briedumu ir sasniegušas vielmaiņas un locekļu sistēmas. Līdz ar to domāšana atkal pārveidojas. Pirmajā attīstības etapā tā pārsvarā bija tēlaina domāšana. Otrajā etapā parādās ar jūtu dzīvi tik cieši saistītā spriešanas spēja un tai piederīgais didaktiskais elements – domāšana pretstatos. Tagad, trešajā fāzē, domāšana ir tikusi tiktāl, lai uzņemtu sevī no miesas emancipējošās Es-organizācijas gribas elementu. Šo procesu veicina, sekmē tā, ka jauniešus ierosina tagad izsekot jautājumiem pilnīgi ar paša spēkiem un doties patstāvīgos patiesības meklējumos. Ir daudzas biogrāfijas, kurās tiek attēlota šī pamošanās atbildībai pret patiesību jaunībā. Īpaši iespaidīgi to ir attēlojis Jacques Lusseyran savā autobiogrāfijā

*Atkalatrastā gaisma.*⁴⁴ Tur viņš apraksta, kā sešpadsmit gadu vecumā ar savu labāko draugu norunā, ka no šīs dienas viņi teiks tikai patiesību. Šāds lēmums ir patstāvīgās domāšanas apzināts sākums. Jo tagad ir piedzimusī instance, kas padara cilvēku neatkarīgu no ārējām autoritātēm un kā pienākumu uzliek tikai patiesību kā dimensiju iekšējai saskaņai ar pasauli.

Ja mācībās ar labiem jautājumiem, sarunām, patstāvīgu izstrāžu ierosmēm izdodas sekmēt šo patstāvīgo domāšanu, tad tam ir arī labvēlīga atpakaļdarbība uz ķermenisko attīstību. Jo cilvēkam, kurš domā patstāvīgi, ir cita gaita, cita iekšēja un līdz ar to arī cita ārēja stāja nekā kādam, ko viedokļi un noskaņojumi mētā šurpu turpu. Galu galā tās tomēr ir domas, kas dod mums dzīvē stingru, drošu balstu, tie ir ideāli, kas orientē mūsu soļus un ietekmē mūsu lēmumus un līdz ar to dod stāju un raksturo visu mūsu ķermeņa izpaušanos. Ar to strādāt ir svarīgākais uzdevums jaunieša vecumā. Bet līdz ar to arī cilvēciskais Es ciktāl iespējams ir “inkarnējies” savā apvalku organismā, tas ir, savos būtības locekļos un pats tos sagatavojis par saviem rīkošanās un darba instrumentiem. Ar kustību un izveicības vingrinājumiem tas varēja sasaistīties ar savu nervu sistēmu, ar rūpīgu jūtu un valodas kopšanu - ar ritmiskajām ķermeņa funkcijām, un beigās ar savu patstāvīgo ideālistisko domāšanu – ar vielmaiņas un kustību aparātu.

Ja bērnu un jauniešu attīstība tiek šādā veidā atbalstīta, tad tā ir izšķiroša palīdzība tam, lai pats savā miesā justos “kā mājās”. Jo labāk Es ir saistīts ar saviem būtības locekļiem, it īpaši ar fizisko ķermeni, jo labāk tas arī spēj neskatīties tikai pats uz sevi un kustēties brīvi. Jo tur, kur saistība ir pilnīga, tur viss ir pazīstams, tur jūtas atbilstoši droši un pasargāti un var to “aizmirst”. Bet tas ir priekšnoteikums, lai pilnībā nodotu no miesas brīvību, dvēseliski – garīgos spēkus apkārtējās pasaules un dzīves uzdevumu rīcībā. Ja turpretī pats savā ķermenī jūtas svešs un nedrošs, tad daudzi dvēseliski – garīgie spēki vienmēr atkal paliek saistīti paši sevī personīgās nedrošības, bailīguma vai vienkārši “nelabsajūtas” problēmu pārvarēšanā un pārstrādāšanā.

Tā mēs esam pārsteidzošā fakta priekšā, ka ķermeniskas kustības stimulē šķietami visgarīgāko orgānu, proti, nervu sistēmu, un ka šķietami garīgākais mūsos, proti, domāšana, ideālisma un aizrautības spēju formā, audzina šķietami vismateriālāko, fiziskāko, proti, vielmaiņas un kustību sistēmu un līdz ar tām izslieto stāju.

Ar šādā veida pedagoģiski – fizioloģiskiem principiem mums ir pamatorientācija ne tikai mācībām un to darba līdzekļiem, bet arī vecumam atbilstošo dotību un spēju veicināšanai. Kustību deficīti, atkarībā no veida un apjoma, var tikt apstrādāti ar mērķtiecīgiem fiziskiem, eiritmiskiem un spēļu izveicības vingrinājumiem, ar ko vienlaikus adekvātu ierosmi savai attīstībai saņem nervu sistēma. Jūtu deficītiem tiek piedāvāti mākslinieciski un arī mākslas-terapeitiski vingrinājumi, un it īpaši liela vērtība tiek piešķirta valodas spēju izveidošanai. Kurš, piemēram, mācās izveidot un pasniegt kādu dzejoli, kurš mācās lietot smalkas skaļā un klusā nianse mūzikā, tas attīsta diferencētas sajūtas un kļūst jūtīgs pret smalkumiem arī uztverot citus cilvēkus un viņu nolūkus. Pie pārāk inertas vielmaiņas problēmām, kuras gaitas, nemotivēti “nošļukušas” stājas var ķerties ar motivējošām individuālām sarunām, labiem jautājumiem mācībās, saturīgiem teātra iestudējumiem. Laikam taču katrs pazīst pārdzīvojumu, kā laba ideja var iešauties gandrīz kā elektriskās strāvas trieciens un pat uzraut kājās ar slaveno “es zinu” – “tagad es zinu, kā to var izdarīt”. Skolā, it īpaši ja ir iespēja hospitēt mācības, bieži var novērot: kad kādam skolēnam kaut kas kļūst skaidrs,

⁴⁴ Jacques Lusseyran: *Das wiedergefundene Licht. Die Lebensgeschichte eines Blinden im französischen Widerstand.* Minhene 1992.

vai kādam bērnam, kad ir grūti sekot un kaut ko saprast, tad tomēr “pielec”, tas pēkšņi sēž izslējies un grib parādīties; izmainās visa viņa izpausme.

Tā norisinās tas, ko tik trāpīgi ir noformulējis Gēte, sakot: “Dzīvnieku apmāca viņa orgāni, cilvēks apmāca savējos un pārvalda tos.”⁴⁵ Jo orgānu nobriešana nenotiek kā “pati no sevis”, bet gan prasa mācīšanās procesu ietekmi, ar ko Es mācās lietot savu ķermeni un tajā darbojošos būtības locekļus.

Ja kustības, jūtu dzīve un valodas spējas, kā arī domāšana šādā veidā tiek gadiem ilgi atbalstītas to attīstībā, tad ir daudz noticis, lai šīs dvēseliskās pamatspējas – domāšanu, jušanu un gribu attīstītu pēc iespējas līdzsvaroti. Līdz ar to tiek novērsts, ka inteliģence attīstītos uz emocionālās nobriešanas un, galvenais, uz gribas rēķina. Jo, jo inteliģentāks kļūst bērns, jo lielākas ir briesmas kļūt arogantam, uzpūtīgam, augstprātīgam, aukstam, distancētam un visu aprēķinošam. Inteliģence viena pati diemžēl nav garantija cilvēcīgumam. Tas tieši mūsdienās ir īpaši ievērojams skolas audzināšanas uzdevums – izvairīties šeit no vienpusības.

15. Viedokļi veicināšanai skolā un mājās

Problēmas ar pārslodzi un nepietiekamu slodzi

Tas pieder pie ikdienas pieredzes mājās, bet arī skolā, ka audzināšanas, respektīvi, disciplīnas grūtības vienmēr parādās tad, kad bērni jūtas pārslogoti vai nenoslogoti. Šīs grūtības izpaužas, piemēram, tā, ka apdāvinātie bērni sāk provocēt un kļūst uzkrītoši, jo viņiem nepietiekamas slodzes dēļ kļūst garlaicīgi, un viņiem vēl nav nekādas citas valodas, lai izpaustu pieaugušajiem savu nepietiekamo noslogojumu, kā tieši provokāciju valoda. Bet arī bērni ar grūtībām un aizturēm mācībās sāk provocēt un kļūst uzkrītoši, ja viņi nevar īsti iekļauties un līdzdarboties, jo ir pārslogoti. Varētu izvairīties no daudz kā neveselīga, ja vecāki un skolotāji bērnu provokācijas un bezkaunības neuzņemtu personiski, bet gan kā mēģinājumu kaut ko pateikt pieaugušajiem, ko viņi nemāk citādi izpaust. Tāpat kā noteiktas činkstēšanas, raudāšanas vai kūtruma formas ir tikai pārguruma vai izsalkuma izpausme – katra pieredzējusi māte to zina – tāpat daudzas tā saucamās bērnu “sliktās īpašības vai bezkaunības” ir forma, lai izteiktu kaut ko, kam bērnam vēl trūkst vārdu un vēl nemaz nav atbilstošo domu veidojumu. Vecāku un skolotāju sadarbībā tas var tikt kopēji pārdomāts, kā te palīdzēt; piemēram tā, ka kāds īpaši apdāvināts bērns tiek apsēdināts blakus tādām, kas jūtas pārslogots, un viņam tagad ir jāpalīdz šim mazāk apdāvinātajam bērnam. Ar to apdāvinātais bērna mācās to, ko viņš jau prot, iemācīt citam – tas nav viegls uzdevums, bet var ļoti nodarbināt bērnu un pavērst viņa godkāri pavērst cilvēciski – sociālā virzienā. Atbilstoši arī vecāki, kam pieder kāda saimniecība vai uzņēmums, kur saturīgi var līdzdarboties bērni, uz noteiktu laiku ļaut “pastrādāt” mazai tādu skolēnu grupai, tā lai viņi dotos mājās ar skaistu sajūtu, ka ir padarījuši kaut ko derīgu un svarīgu.

Skolotājs skolā tad var pasākt īpašus pasākumus; viņš var apdāvinātajiem bērniem uzdot papildus uzdevumus – arī uz mājām – uz tā nodarbināt viņus individuāli, kamēr mazāk apdāvinātajiem noteiktā priekšmetā vai par noteiktiem uzdevumiem sniegt papildstundas, kurās viņi varētu sajūst, ka tā lieta tomēr nav tik grūta un ka pietiekami vingrinoties viņi tomēr var paši tikt galā. Ja vienā klasē ir gan apdāvinātie, gan neapdāvinātie, tad tas tālejoši ir atkarīgs no skolotāja, vai skolēni, pārdzīvojot to, ko

⁴⁵ J. W. Goethe: “Izteicieni prozā”, *Gētes dabaszinātniskajos rakstos*, ko ko izdevis Rūdolfs Šteiners. 5. sējums. Dornaha 1975. 350. lpp.

paveic, var attīstīt veselīgu pašapziņu vai nē. Mazapdāvinātie viegli nosliecas uz to, lai arī justos kā vājie, ka tie, kas netiek galā, kas īsti netiek līdz, un ja tad vēl mājās vai skolā ir jādzird atbilstošas piezīmes no vecākiem vai skolotājiem, tad bērns dzīvo ar apziņu, ka neatbilst tam, ko no viņa sagaida. Bet tā ir inde veselīgas pašapziņas attīstībai. Tā var atplaukt tikai tad, ja bērns vienmēr – neatkarīgi no tā, ko viņš var vai nevar – izjūt, ka kā cilvēks tiek ņemts nopietni un pieņemts tāds, kāds viņš ir. Ja skolotājam izdodas katra bērna priekšrocības padarīt uzskatāmas citiem bērniem un īpaši sekmēt šīs jomas, tad bērns ievērojami vieglāk var tikt galā arī konfrontējoties ar to, ko viņš nevar, un tad drīzāk radīsies vēlme tomēr pamēģināt. Turpretī ar apdāvinātajiem tas prasa no skolotāja lielu izveicību, lai nepieļautu nekādu iedomību un augstprātību pret citiem un pamudinātu, lai viņi no prieka par to, ko var, gūtu arī patiku, ka citi var tajā piedalīties vai palīdzēt citiem arī to iemācīties.

Bieži izrādās, ka bērniem, kas inteligences ziņā ir tiešām apdāvināti, ir grūti skaisti un pareizi izpildīt vienkāršus kustību un ritma vingrinājumus. Viņi dusmojas, ka arī viņiem ir kļūdas – kaut arī īstenībā viņi taču zina, kā tas jādara – tad kautrējas un vairs negrib piedalīties. Viņiem labprāt gribētos tūlīt visu izdarīt perfekti vai nedarīt vispār; pie mazākās neveiksmes tad ir cauri. Ar šo apdāvināto bērnu jūtīgo pašapziņu tad ir jāapietas ļoti rūpīgi, lai viņi arī gribas jomā, kas tiek kopta ar kustību un ritmiskajiem vingrinājumiem, varētu attīstīt atbilstošas spējas. Arī te dažreiz ir nepieciešams ar šādiem bērniem pastrādāt individuāli vai mazās grupās, lai intensīvi pavingrinātos, lai tad arī lielajā klasē tas ietu bez problēmām. Dažreiz var pieaicināt arī vecākos skolēnus vai kādu māti, kam ir spējas un arī laiks, lai divas – trīs reizes nedēļā padarbotos ar šādiem papildus uzdevumiem. Šādā veidā var no paša sākuma strādāt pie tā, lai aiztures tiktu nojauktas un lai cilvēciski – sociālās spējas tiktu sekmētas tādā pašā veidā kā kognitīvās – apziņas spējas.

Papildināt to, kas trūkst

Ir bērni, kas ir ļoti pateicīgi, ja viņiem palīdz iemācīties kaut ko, ko viņi nevar; ja pie viņiem nāk ar uzticēšanos: arī tu to vari, ja tikai pavingrināsies – un es tev palīdzēšu. Ideāli ir, ja skolotājs pats var dot šos papildus uzdevumus, vai arī vismaz strādā kopā ar skolotāju, kurš palīdz. Jo tā ir vēl papildus nasta jau tā ar dotību trūkumu apkrautajam skolēnam, ja palīgskolotājs pielieto kādu citu mācību metodi, nekā to, kas tiek kopta un vingrināta skolā. Ir ļoti attaisnojies šo papildus vingrināšanos darīt kādā brīvajā stundā vai kādreiz arī uz kāda cita mācību priekšmeta rēķina zināmu laiku. Ļoti daudz palīdz, ja skolā ir skolotāju grupa, kas ar to darbojas⁴⁶ un kas kopēji pārdomā, kā varētu tikt speciāli palīdzēti vienam vai otram bērnam tajā vai citā priekšmetā. Kopējā par to pārdomāšanā īstenībā vienmēr atrodas kāds ejams ceļš. Ja šāda skolotāju veicināšanas loka nav, tad līdzīgas funkcijas var izpildīt klases konference vai spontāni kopā sasaukta “bērna pārrunāšana”, klātesot vai arī neesot attiecīgajam skolēnam.

“Pagriezti citu skrūvēti”

Bieži bērni arī ir pateicīgi, ja kādā noteiktā priekšmetā, kur viņiem ir grūtības, viņi tiek likti mierā tajā zemākajā stāvoklī, kāds tur ir, un viņu aizture, respektīvi,

⁴⁶ *Erziehungskunst* 7-8/95 Roswitha Rodewig, Michaela Suchantke, Martina Junker u.c. par veicināšanas pasākumiem Wittenes valdorfskolā.

mazapdāvinātība netiek vilkta skatuves gaismās un tieši neierosina nekādu uzmanību papildus laika, tas ir, vingrinājumu stundu formā. Ja tad izdodas attiecīgos skolēnus veicināt priekšmetos, kur viņi spēj kaut ko paveikt un jūtas droši un ja tas ilgāku laiku tur iet labi, tad kādu dienu pati no sevis skolēnā pamostas vajadzība tagad pašam vairāk sasprindzināties tajā jomā, kur sekmes ir vājas, un izturēt sāpes tikt konfrontētam ar paša nevarību. Sajust to, ar ko bērnam var vairāk palīdzēt – tieši ķeroties pie mazapdāvinātības vai arī vispirms “griez citas skrūvītes”, tas prasa daudz pedagoģiskas izveicības, un ir labi, ja šādi jautājumi tiek apsvērti sarunās ar kolēģiem un/vai vecākiem.

Uztvert bērņā nopietni vēlāko pieaugušo

Ir labi, ja vecāki un skolotāji neaizmirst vai neizstumj no atmiņas to, cik ļoti viņi paši, būdami bērni, ir cietuši no tā, ka viņus neuztver nopietni. Bērņa uztveršana nopietni atbalsta to, ka bērns kaut ko mācās spēju dēļ vai šīs lietas dēļ, un ne tikai tāpēc, ka varētu ar to sagādāt prieku pieaugušajiem vai arī, lai izvairītos no bailēm vai kauna. *Stāvoklis, ka tu netiec galā, un kļūdas ir kaut kas tik cilvēcīgs un tik godīgs, ka bērnam jau no mazām dienām vajadzētu izjust, ka tas pieder pie pavisam normālas cilvēciskas esamības un nav kaut kas “slikts”*. Slikti ir tikai tad, ja to pašu kļūdu atkārtoti pārāk bieži un nav gatavs no tās mācīties. Bet arī to pieaugušajam nevajadzētu bērnam pārnest, bet gan sniegt palīdzību, lai bērns pats to saprastu un tad ar to strādātu.

Bet Štefan – kas tad nu atkal ir noticis!

Tas ir pilnīgi dabiski, ka skolēni, kam ir grūtības vai kas traucē mācības un sagādā problēmas, biežāk piedzīvo to, ka viņu vārds tiek izsaukts stingrā tonī vai reizēm arī ar dusmām – kurpretī skolēni, kas ir “viegli kopjami” un kam visi darbi bez problēmām iet no rokas, dzird savu vārdu draudzīgā un atzīstošā tonī. Bet tas nozīmē, ka tieši tie, kam jau tā iet labāk, ar atzinību, atbalstu un mīļu pievēršanos no skolotāja puses pieredz pašvērtības sajūtas stiprināšanu, un tie otri, kam šāds stiprinājums tieši būtu vajadzīgs, jo viņi daudz biežāk tiek konfrontēti ar savām neveiksmēm, to ne tikai nesaņem, bet gan vēl papildus pārdzīvo, ka pieaugušie nemitīgi par viņiem dusmojas un liek noprast, ka tādi, kādi viņi ir, viņi nav pareizi, respektīvi, viņiem vajadzētu būt citādiem, nekā viņi ir. Tieši šī problēma bieži parādās familjārā jomā, ja viens vai divi no ģimenes bērniem bauda vecāku atzinības sauli, kamēr viena vai divas melnās vai pelēkās aitas vienmēr pievelk pieaugušo vai brāļu un māsu likstas. Lai te neiedēstītu aplamu attīstību vēlākajai dzīvei,⁴⁷ ir izšķiroši, ka tieši bērnam, ko pēc taisnības vajadzētu nopelt vai norāt, vai reiz norādīt robežas, pie tuvākās izdevības ir jāizskaidro, ka viņš ir tikpat mīļš, kā citi: ar veidu, kā viņu uzrunā, ar to, ko no viņa prasa, vai vienkārši mīļi paņēmot rokās. Paskaidrosim to ar nelielu piemēru. Kāda ģimene, kurā ir četri bērni, sēž pie vakariņu galda, un otrais pēc vecuma ir sliktā noskaņojumā un provocē, un traucē, un kaitina visos virzienos, tā ka uz ēšanas beigām ir pievilcis sev gandrīz visu ģimenes locekļu dusmas. Pēc vakariņām tad viens dodas tur, cits tur, un šis bērns ļoti mazā attālumā iet garām tēvam, kurš ar avīzi rokās ir atlaidies ļoti ērtā atzveltnei krēslā. Tēvs noliek avīzi malā, bez vārdiem pievelk bērnu sev klāt, iesēdina klēpī un tikai pasaka: zini – tu man patīc! Dziļa, gara izelpa noņem saspringumu nelaimīgajam bērnam. Viņš vēl nedaudz paliek sēžot, tad uzlec augšā un dodas uz savu istabu.

⁴⁷ Alice Miller: *Apdāvinātā bērņa drāma un patiesā Es meklējumi*. Frankfurt a.M. 1995.

Tu vari to, ko tu gribi

Nekas nestiprina bērna pašapziņu vairāk, kā iespēja pārdzīvot, ka viņš kaut ko var. Diena, kad bērni pārnāk mājās no skolas bez sajūtas, ka atkal ir kaut ko iemācījušies, tā skatoties, ir zaudēta diena. Bet pie šī paša varēšanas sajūtas pieder arī, ka pieaugušais sasniegto ir uztvēris, apstiprinājis, par to priecājies. Paveikto, ar ko bērns ir nopulējies, darbu, ko bērns ir izdarījis, kā solīts, neapskatīt vai sasniegto nopelt kā neapmierinošu – tie visi ir izturēšanās veidi, kas var novest pie smaga aizvainojuma, un uz tā bāzējas vēlākā aplamā uzvedība. Kurš bērniībā ir pieredzējis daudz pazemojumu un nevērīgu izturēšanos un nav varējis to sevī pārstrādāt, attīstības gaitā atvairīt un nomierināt – tas vēlākajā dzīvē sliecas uz to, lai šo nodarīto netaisnību neapzināti – instinktīvi atriebtu, izbaudot varu pār citiem un valdot pār nepilngadīgajiem.

Citas briesmas pastāv ar nelietišķu, pārspīlēti slavējošu novērtējumu. Bērns pats zina tiešām precīzi, vai viņam kaut kas ir izdevies, vai nē. Un tā viņš ir vīlies, ja viss, ko viņš parāda pieaugušajam, tiek atalgots ar vienu un to pašu stereotipo “to gan tu esi skaisti paveicis”. Viņš gaida palīdzību un pamudinājumu savai attīstībai. *Uzslavas vērtu uzslavēt un uzlabošanas cienīgo nosaukt vārdā un parādīt nākamo mazo solīti tālākajai darbībai un mācībām* – tas rada izlīdzinājumu starp pārspīlētas slavēšanas un nekad neapmierinātās paļāšanas un noliegšanas ekstrēmiem. Ja bērns var dzīvot ar apziņu: visu, pie kā es nopietni ķeros, es arī varu iemācīties, un pieaugušie man tajā palīdz – tad iestājas elementāra brīvības sajūta, kas motivē tālākam darbam.

Mazo solīšu noslēpums

Mācīšanās ir pūļu pilna. Un ne tikai bērni, bet gan arī pieaugušie mīl perfekciju, tehniku, pilnīgo funkcionēšanu un labprāt gribētu kaut ko “varēt” bez nogurdinošās nopulēšanās, kas tiek sajūta kā neizbēgams ļaunums un ko mēģina apiet, kur vien iespējams. Vecāki, vai arī skolotāji, kas bērna priekšā nemitīgi uzdodas kā cilvēki, kas visu dara pareizi un var pateikt bērnam, ko visu viņš nevar un kā šo vai to vajadzētu darīt labāk, rada bērniā ne tikai nepatiku, bet arī tieksmi kādu dienu, esot jau pieaugušam, arī varēt citiem pateikt, kā būtu jādara. Tomēr tapšana par cilvēku nozīmē visu dzīvi mācīties un uztvert nopietni attīstību, pirmām kārtām: pateikt pašam sev, kā būtu jādara. Bet tas tieši nozīmē atteikšanos no ilūzijām par perfektumu un palikšanu vienmēr atklātam jauniem soļiem attīstībā un pārmaiņām. *Tādēļ nenovērtējama vērtība ir tam, ja bērni savos vecākos un audzinātājos izjūt, ka arī viņi paši vēl ir ceļā, atzīst kļūdas un mācās no šīm kļūdām.*

Šāda nostāja rada brālīgas partneru vienotības klimatu un arī palīdz attīstīt fantāziju par nākošo iespējamo, lai cik arī mazo, soli attīstībā. Bieži mācību blokādes, kas izpaužas kā mācību aiztures, rodas tikai tāpēc, ka mācību soļi, ko prasa skolotājs, ir pārāk lieli vai arī, ja skolotājam nav pietiekami fantāzijas izprast atšķirīgos dotību virzienus un līdz ar to arī dažādos ceļus uz nosprausto mācību mērķi. To varētu paskaidrot kāds piemērs no matemātikas stundām 9. klasē kādā valdorfskolā: skolotājs uzdod uzdevumu no kombinatorikas jomas un beigās jautā, kurš ir sapratis uzdevumu un kurš nē. Piesakās vesela virkne skolēnu, kas to nav sapratuši. Skolotājs izskaidro visu norisi vēlreiz un atkal jautā: kurš tagad vēl nav sapratis? Atkal piesakās virkne skolēnu, ne mazāk kā iepriekšējā reizē. Nedaudz izbrīnēts skolotājs izskaidro to trešo reizi un jautā atkal. Un atkal ir apmēram tāds pat skaits skolēnu, kas nav sapratuši. Tad piesakās kāda skolniece un saka: bet jūs taču visas trīs reizes to skaidrojāt vienādi! Nevis skolēni te ir

bloķēti, bet gan skolotājs, kurš zina tikai pats savu pieeju problēmai un nevar iedomāties citus mācīšanās priekšnosacījumus. Tāpat kā ir acu un ausu cilvēki, tāpat ir bērni, kam ir vairāk emocionāla pieeja lietām, citi, kas ķeras pie lietas vairāk racionāli, un savukārt citi, kas kaut ko var konkrēti iztēloties tikai tad, ja to ir jānokārto praktiski. Tas prasa no skolotāja fleksibilitāti un skološanos cilvēka izziņā. Tā kā šie abi izglītošanās procesā bieži nevar tikt pietiekami iemācīti, tad te izcila loma skolotāja tālākizglītībā ir klases konferencēm un koleģiālām sarunām. Arī klases vecāku sapulcēs vajadzētu atklāti pārrunāt šāda veida jautājumus, tā lai bērni tiktu ieraudzīti vienmēr atkal ar jaunām acīm, tiktu uztverti un akceptēti tādi, kādi viņi ir; citādi staigā apkārt ar vēlamu bērnu vai veselas klases tēlu un cieš no pavisam citādākās realitātes.

Pievērst uzmanību latentajiem jautājumiem

Katrs bērns no pirmsdzimšanas dzīves garīgajā pasaulē atnes līdzī savai dzīvei noteiktus mērķa nosacījumus, kas neapzināti viņā dus. Bērniības un jaunības gaitā viens vai otrs no tā dažādu notikumu dēļ tiek pacelts apziņā, citas lietas vēl uz ilgāku dzīves periodu paliek neapzinātājā. Te ir palīdzīgi, ja skolotājs vienmēr atkal pārcilā sevī noteiktus jautājumus: ko man ir jāienes skolēnos? Par kuriem jautājumiem man ir jāinteresējas? Kam vajadzētu pievērsties, lai pēc iespējas daudzi no skolēnu neapzināti līdzatnestajiem jautājumiem un nolūkiem paceltos apziņā un varētu tikt izjusti? Tad skolēns bieži pēkšņi pārdzīvo: *tas ir tas, kas mani interesē. Tas ir tas, ko es gribētu.* – Šāda veida pieredze ne tikai veicina skolēna pašpaļāvību un paša identitātes izjušanu, bet ir arī vissekmīgākais līdzeklis, lai radītu un koptu starp skolotājiem un skolēniem labu iekšēju kontaktu. Tas savukārt tad ir ideāls priekšnosacījums mācību motivācijai, arī ar grūtām lietām, un vēlamajiem panākumiem mācībās.

Šīs grāmatas pēdējās nodaļās vēl pievērsīsimies jautājumam par sadarbību starp skolu un vecāku mājām, jo vienmēr atkal ir izrādīties, ka laba sadarbība starp audzinātājiem un vecākiem ir izšķirošs priekšnosacījums īstai veicināšanai augstākpraktītajā nozīmē.

16. Motīvi kopējam vecāku un audzinātāju skološanās ceļam⁴⁸

Iet pa skološanās ceļu nenozīmē tikai izpildīt kādus soļus noteiktā secībā. Tas vienmēr arī nozīmē uzdot jautājumus, vai un kā mēs varam dzīvot ar kādu mērķi. No ceļa mēs taču sagaidām, kas tas aizvedīs mūs tur, kur mēs vēl neesam. Un mēs arī gaidām, kas notiks pa ceļam.

Senāk apzināts skološanās ceļš iniciāciju sagatavošanas un rituālu formā bija valdnieku un ķēniņu, priesteru un pareģu privilēģija. Tauta, cilvēki no ielas bija no tā izslēgti. Cilvēki augšgalā pieredzēja īpašu, apzinātu skološanos, līdz pat iesvētīšanai, vienkāršie ļaudis mācījās no dzīves un savas pieredzes. Šodien mums ir vispārējs pienākums iet skolā, varētu arī teikt: skološanās pienākums. Tas ir viens no pēdējo gadsimtu būtiskākajiem sasniegumiem un vēl nebūt ne tik pašsaprotams kā Eiropā arī visās pārējās pasaules daļās. Taču arī pie mums tas vēl ir kas jauns un patiesā nozīmē

⁴⁸ Lekcija “Vecāku un skolotāju kopējais skološanās ceļš” ir publicēta žurnālā *Erziehungskunst* 1/1995. Te tas ir stipri saīsinātā un nedaudz izmainītā formā.

moderni, pēc “skolas pienākuma” absolvēšanas brīvprātīgi doties pa apzinātas pašaudzināšanas un skološanās ceļu visas dzīves garumā.

Ja mēs atskatāmies atpakaļ senākajos laikos, kad bija privilīģētās skološanās vietas, tad it kā skološanās ceļa mērķi, piemēram, procesiju ielas galā, kāda dieva statuju. Šī statuja bija mērķa ārējā izpausme. Patiesībā runa bija par iekšējo, dvēseliski – garīgo tuvošanos un savienošanos ar dievību, kuras būtībā gribēja iekļauties un no kuras gribēja gūt inspirācijas. Līdz ar kristietības sākumiem senās mistēriju vietas arvien vairāk kļuva dekadentas un sabruka. Senās varas un vadības struktūras arvien vairāk tika pārvarētas ar arvien demokrātiskākām dzīves formām, kur katrs cilvēks gribēja, lai būtu spēkā viņa tiesības uz individuālu attīstību un skološanos. Bet, atkrītot sabiedriskajai kontroles sistēmai un konvencijām, katrs kļūst arvien vairāk atbildīgs pats par sevi un pārdzīvo pieaugošo brīvību arī kā nedrošību un nespēju orientēties. Kur agrāk bija ārēji orientieri – līdz pat dievu statujām – tagad ir jātiek meklētai iekšējai orientācijai: mērķis un mērogs pašam sevī.

Tā arī vecāku un audzinātāju skološanās ceļam ir vajadzīgi kopēji mērķi. Nosauksim dažus:

- Sadarbība, kaut arī daudz kas otra izturēšanās veidā šķistu nepieņemams.
- Cilvēku cienīga konfliktu atrisināšana.
- Vienošanos, lai bērniem nebūtu jādzīvo divās pasaulēs, mājās, kur ir atļauts viss, ko skolā labprāt nepieļauj, un skolā, kur tiek darītas lietas, ka vecākiem varbūt šķiet dzīvei svešs.
- Savstarpēja akceptēšana, sapratne par otra motīviem un spējas uz dzīvei atbilstošiem kompromisiem.
- Izvairīties no mēģinājumiem audzināt otru. Cik gan labprāt skolotāji vecākiem bieži gribētu pateikt, kā vajadzētu būt mājās; bet vienmēr atkal arī atrodas vecāki, kas labprāt gribētu uzvest skolotājus uz pareizā ceļa.
- Attaisnotu otra vēlmju un interešu ievērošana tādā veidā, lai attiecīgais bērns skolā justos labāk un lai viņam labāk ietu.
- Tikt vaļā no bieži neskaidrām un nepiemērotām gaidām no otra. Arī skolotāji ir cilvēki, kas pēc izglītības iegūšanas un pirmās pieredzes profesijā tikai ļoti reti atbilst lielajam visu varošā un zinošā ideālam. Tikpat maz mums ir darīšana ar ideāliem vecākiem, kas mājās liktu uz spēles visu, lai tikai viņu bērns skolā būtu kā eņģelis – kas starp citu būtu briesmīgi. Reāla būtu saprātīga saruna par savstarpēji gaidīto un, galvenais, par tiešām iespējamo; tam priekšnosacījums ir, ka vecāki un skolotāji labi iepazīst viens otru, lai varētu rasties uzticēšanās attiecībās.
- Sadarbības veidošana ar mērķi par kopēju skolas veidošanu.
- Noskaidrot jautājumus, kad būtu lietderīgs arī vecāku teiktais vārds un kad viss pārējais ir pārmērīgas prasības, un kur sākas joma, kur pilnīgi brīvi ir jārikojas skolotājam, pamatojoties uz vecāku uzticēšanos un sapratni.
- Vecāku un skolotāju komisiju veidošana, kurās var būt gan vecāki, gan arī skolotāji, ja kādi konflikti un grūtības vairs nav pārvaramas ar normālajiem līdzekļiem.

Visiem šiem mērķiem pamatā ir labā griba pavadīt bērna, respektīvi, jaunieša augšanu tā, lai viņi paši varētu sevi īstenot kā cilvēki. Bet līdz ar to vecāku un skolotāju kopējās pūles riņķo ap kaut ko topošu, kaut ko, kas vēl nav redzams, bet tomēr ir tik konkrēts

kā mūsu bērnu un jauniešu nākotne: *būtne cilvēks*. Un tā pilnīgi noteikti izšķirošais mērķis, kas var sasaistīt vecākus un skolotājus kopējam ceļam, ir šis skats uz topošo cilvēku,⁴⁹ nākotnes cilvēku, kaut arī tas vēl ir neredzams, kādi ir arī mūsu ideāli, kurus iesākumā var tikai domāt. *Pie cilvēcības ideāla ir jāstrādā tā, lai tas kļūtu par vecāku un audzinātāju garīgās dzīves asinīm.*

Cilvēcība – kā iespējams īstenot šo ideālu?

Kurš pats sev jautā, kur citos cilvēkos visvairāk pārdzīvo “cilvēcību” un kad pats patiešām jūtas kā cilvēks – tas nonāk pie ļoti centrālām un elementārām īpašībām. Vispirms darbīgais savu būtības locekļu Es-spēks izpaužas caur trīs dvēseles spējām – domāšanu, jūtām un gribu. Un tā ir ideāli, perspektīvas, kas šiem izpausmes veidiem ļauj kļūt arvien cilvēciskākiem.

Ideāls cilvēciskai domāšanai, kas vieno cilvēkus uz visas zemeslodes, ko katrs atbalsta un atzīst par īpašu cilvēciskuma kvalitāti, ir tajā, ka cilvēku domāšana un izziņa orientējas pēc *patiesības* un cenšas pārvarēt jebkuru melīguma un manipulēšanas ar patiesību formu – vienalga, vai tas būtu mīļā miera labad vai arī lai izliktos labāks seviis un citu priekšā. Tieši tagadējā laikā, kad politikā un saimniecībā tiek tik daudz melots un pamatīgi manipulēts ar “informāciju” un gandrīz nevienā avīžu rakstā nevar būt drošs, ka attēlotais sakrīt patiesajiem apstākļiem, šis ideāls iegūst arvien lielāku nozīmi. Tas rada gaišu, atklātu un atbrīvojošu klimatu starp cilvēkiem, ja viņi ir godīgi viens pret otru un var viens uz otru paļauties.

Tāpat pastāv arī ideāls jūtu dzīvei, kas arī neatkarīgi no tautas un reliģijas piederības piemīt visiem cilvēkiem: tas ir ideāls *mīlestība*. Mīlestība ir stiprāka par jebkurām simpātijām, tā var pārvarēt pat antipātijas un izraisīt lielas pārvērtības cilvēka dvēseles dzīvē. Mīlestība ir jūtas, ar kurām cilvēki mācās viens otru pieņemt tādus, kādi viņi ir, tā ka jebkuru nozīmi zaudē sociālais status, dotības un aiztures, jo interese par otra dzīvi un likteni kļūst stiprāka par personisko patiku vai nepatiku. Mīlestība vienmēr atkal pierādās kā lielākais spēks cilvēka dvēselē, vārda patiesajā nozīmē kā cilvēciskuma centrs.

Un arī gribai ir šāds ideāls. Tas ir ideāls *brīvība*. Mācīties pašam rīkoties brīvi un pie tam respektēt citu brīvību tieši tāpat kā savējo – tas ir ideāls, pēc kura īstenošanas tiecoties, un savienojot to ar mīlestību un patiesīgumu, kas cilvēka dzīvi padara arvien cilvēciskāku.

Līdz ar to arī būtiskākais cilvēciskumā ir raksturots. Viss pārējais “cilvēciskais” bez lielām pūlēm ir atvasināms no šiem ideāliem vai arī ir saskatāma kopsakarība ar tiem. Jā, var piedzīvot, ka šie trīs kodolideāli ļoti cieši ir saistīti viens ar otru, respektīvi, mijiedarbojas. Jo, kas gan būtu mīlestība bez godīguma un gribas respektēt otra brīvību? Kas gan būtu godīgums, ja tas parādītos bez mīlestības un kā piespiešana, tas ir, bez atbrīvojoša žesta? Un kas gan būtu brīvība bez mīlestības un patiesīguma? Tāpat kā cilvēks ir viens vesels, kaut arī izpaužas ar ļoti dažādiem orgāniem un dvēseles spēkiem, tāpat arī ideāli, kas apzīmē centrāli cilvēcisko un vienlaikus ir paša Es īpašības, ir vienotība dažādībā. *Es ir nepieciešams darbs domāšanā, lai izjustu pašam sevi un parādītu, ka tā būtība ir patiesa, un tam ir nepieciešams darbs jūtās un gribā, lai pārdzīvotu un parādītu, ka tā būtība ir mīlestība un brīvība. Tam ir vajadzīgs darbs savā dvēselē, lai izjustu sevi kā individuālu būtni un lai apzinātos pats sevi.* Laikam nav

⁴⁹ Jørgen Smit: *Topošais cilvēks. Audzināšanas meditatīvai padziļināšanai*. Štutgarte 1990.

nekā cita, kur mēs skaidrāk varētu izjust cilvēka dabas īpašumu, kā apejoties ar saviem ideāliem. Kurš pūlas sekot patiesības, mīlestības un brīvības ideāliem, tas to dara, jo izjūt, ka tādām būt ir ne tikai nerasniedzami tāls cilvēces mērķis, bet vienlaikus arī, ka ar to ik dienas un pavisam konkrēti var tikt strādāts. Jau katrā acumirklī, kad mēs to iedomājamies, šis mērķis mūsos jau darbojas. Tas nozīmē, ka tas, ko mēs tikai gribam meklēt, īstenībā jau ir mūsos. Mēs varam tiekties pēc ideāla, aptvert šo ideālu, jo tas ir mūsos. Mēs esam, kas mēs esam, kaut arī mums to vēl ir jāizstrādā. Tāpēc arī Es labprāt attēloja kā čūsku, kas kož pati sev astē, kā kaut ko, kas jau pilnībā pastāv un kam tomēr gabaliņu pa gabaliņam ir sevi jāapzinās – aprijot pašam sevi – kā tēlu sāpīgajam pašizziņas, respektīvi, pašapgūšanas procesam. Šis process izpaužas arī valodā īpatnējā formulējumā: *es esmu es*, identitātes pirm-teikumā. Pirmajā vietā stāvošais Es ir nolikts, dots, radies reizē ar Radīšanu – otrais nosauktais Es ir kaut kas, ko mums pašiem vēl ir jāizcīna. Mums vispirms ir jāizstrādā pašiem sava identitāte, kaut arī mēs jau kaut kas “esam”.

Cik relatīvi viegli to visu var formulēt, tikpat grūti ir šādu ceļu īstenot ikdienā. Un tieši tas palīdz vecāku un audzinātāju kopējā darbā – pārdomāt šo trīs lielo ideālu pamatpakāpes un uzdot jautājumu: kā nonāc pie patiesīguma? Kā nonāc pie spējas mīlēt un pie brīvības? Jebkura patiesības sajūta sākas ar jautājumu par to, ko gribētu izziņāt. Tātad *interese* ir tam obligāts priekšnosacījums. Jo aptverošāka ir vecāku un skolotāju interese par skolēnu būtības savdabībām, jo labāk viņus var saprast un radīt patiesīguma atmosfēru. Tāpat kā interese palīdz ceļā uz godīgumu, tāpat savstarpējas pūles *atzīt* palīdz spējai mīlēt. Uzmeklēt un apstiprināt otrā atzīšanas vērtību ir pamats jebkurai cilvēka cienīgu attiecību veidošanai un arī rada apstākļus, kur kritika un kļūdas var tikt uzlūkotas un pārstrādātas.

Piemērs: uz pieņemšanu pie bērnu ārsta tiek atvest “grūts bērns”. Tiek izklātas visas grūtības, kas rada raizes vecākiem un skolotājiem. Tās tūdaļ tiek atzītas, tās pilnīgi ir apziņā. Ja tomēr pajautā par atzīstamo pozitīvo, par to, kādas spējas bērnam ir – kustībās, valodā, domāšanā, darbībā, attieksmē un tā tālāk – tad bieži vispirms iestājas ļoti ilga pauze. Šādās situācijās ir svarīgi tikt skaidrībā: tu drīkst bērnam nosaukt vārdā un likt apzināties tikai tik daudz kļūdu, cik no otras puses tu vari atklāt un atzīt stiprās puses. Ja ir tikai divas stiprās puses, kuras tu atrodi, tad tu arī, strādājot ar bērnu, drīkst vārdā nosaukt tikai divas vājības. Bet izšķiroši ir, ka abas stiprās puses tiek pieminētas tikpat intensīvi, kā vājās puses. Neviens pieaugušais to neizturētu, ja viņu nemitīgi vairāk nopeltu vai apšaubītu, nekā uzslavētu. Pieaugušais šādā gadījumā maina darbavietu, vai arī agrāk vai vēlāk izmaina savu privāto dzīvi. Bet bērni, un pirmām kārtām bērni ar aizturēm, to nevar. Viņi pat nevar pamest skolu – augstākais izmisumā kādu reizi aizbēgt no stundām.

Turpretī priekšnosacījums jebkurai brīvai darbībai un katrai brīvības došanai ir *uzticēšanās*. Jo spēcīgāk ir izveidotas pašpaļāvība, uzticēšanās cilvēkiem un pasaulei, jo brīvāk jūtas kopā dzīvojošie un strādājošie cilvēki. Pamatā ņemot katrs rokasspiedienu ir uzticēšanās pierādījums. Otram līdz ar roku it kā dod daļiņu no sevis. Uzticēšanās pamats ir pamanīt: patiesībā mēs taču visi kaut kā esam saistīti – pircējs ar pārdevēju, skolotājs ar skolēniem, skolēni ar skolotājiem – katrs ar katru. Šis kopsakarības pamats ir uzticēšanās, un gribas saskarsmi cilvēkiem vienam ar otru nosaka šīs uzticēšanās pakāpe.

Skolas ikdiena un izglītošanās nepieciešamība

Bet kā tad izskatās ikdienu valdorfskolās, kur patiesības, mīlestības un brīvības ideālu kopšana ir pamatota pedagoģijā? Te dažreiz ir jākrīt vilšanās bezdibeņos. Sastopas ar valodas barjerām; gan vecāku, gan skolotāju pusē var piedzīvot komunikēšanās grūtības: vecāki neuzdrošinās godīgi kritizēt, jo baidās, ka tas tad nāks pār bērna galvu; skolotājiem ir bail, ka vecāki izņems bērnu no skolas, ja skolotājs atzīs, ka pašam vēl ir jāmacās valdorfpedagoģiju. Tādēļ viņi reizēm darbojas šauri un dogmatiski, tā vietā, lai būtu atvērti un gatavi sarunai.

Taču šāda veida problēmas pastāv ne tikai godīguma laukā. Par “mīlestību” gandrīz nemaz neuzdrošinās runāt. Cīnās ar to, lai bērna interesēs izveidotu noturīgas attiecības. Spējas veidot attiecības taču ir viselementārākais priekšnosacījums, lai atzītu un cienītu otru. Mēs novērojam starp vecākiem un audzinātājiem gan izdevušos saskarsmi savstarpējās pūlēs, gan smagus attiecību traucējumus. Tā dažs klases skolotājs sajūsmināts stāsta par “saviem” vecākiem, kā tie palīdz un kā viņš jūt atbalstu. Bet ir sastopams arī krass pretstats, kad skolotājs izjūt, ko tas nozīmē, ja vecāki viņu neatzīst vai neatbalsta. Un pretēji, nereti vecākiem ir sajūta, ka viņus kā partnerus bērna audzināšanā neņem nopietni, gandrīz neļauj neko teikt un kā skolas dzīves līdzveidotājus labprāt negaida. Visos šajos gadījumos nenonāk pie uzticēšanās pilnas saprašanās, un šādu nesaskaņu sekas ir, ka bērnam skolā ir un viņš rada vairāk, nevis mazāk grūtību. Dotību veicināšanai ir vajadzīgs interese, atzīšanas un uzticēšanās klimats. Citādi paaugstinātā mērā parādās aiztures, un tas apgrūtina mācību norises nevajadzīgā veidā.

Ņemot vērā šīs pretrunas starp ideāliem un īstenību, var tikt sajūta spēcīga nepietiekamība. Var iestāties sāpīgs uzskats: manas līdzatnestās spējas nav pietiekamas, lai tiktu galā ar šiem uzdevumiem, par kuriem ir runa. Un var rasties ilgas iekšēji attīstīties un iemantot jaunus, kāpinātus spēkus šajos trīs līmeņos, kuros parādās problēmas – patiesības un domāšanas līmenī, jūtu un attiecību līmenī, bet arī rīcības un gribas līmenī. Tad stāv jautājuma priekšā, kā pieņemt lēmumu sākt šādu jaunu ceļu ar pietiekamu spēku, tā lai arī patiešām izdotos pa šo ceļu iet. Te mēs uzduramies kādai īpaši gravējošai mūsu laika problēmai: vispārēja gribas paralīze, gribas vājums. Piedāvājuma, ko varētu darīt un ko nevajadzētu, pārpilnība gan viegli ierosina, bet interese paliek virspusēja, un nākošajā dienā visu jau atkal pārklāj kaut kas cits, laiks aizskrien nemitīgā darbībā un būtiskie jautājumi paliek neuzverti.

No otras puses mūsdienās vairs nav iespējams un nav jēgas kā viduslaikos nodarboties ar iekšējo attīstību aizsegti no ārējās dzīves aiz klostera mūriem. Šodien tieši *ārējā dzīve* prasa pēc padziļināšanas un garīgas orientācijas. Un tā ir jātiek atrastām iespējām, lai saistītu savā starpā iekšējo un ārējo dzīvi un lai tieši ārējās dzīves prasībās atklātu ierosmes savam skološanās ceļam, piemēram, mācīties atšķirt būtisko no nebūtiskā un kā arī vislielākajā darba spriedzē un hektikā saglabāt iekšēju mieru. Tomēr priekšnosacījums tam ir kaut kas, ko iestājoties klosterī sauca par “svinīgo zvērestu”. Bez tāda svēta solījuma veida lēmuma pret sevi un lietu – piemēram, skolā būt iekšēji līdzatbildīgam un līdzdarbīgam – kā likums, spēki ir par vājiem, lai šādu ceļu tiešām ietu un lai, parādoties problēmām, atkal pārāk ātri nepadotos. Otrais, kas ir nepieciešams šim ceļam, var tikt ieskicēts ar vārdu “atgriešana” (“uzvešana uz pareizā ceļa”). Kurš nav gatavs mainīties, tas šajā ceļā ātri kaut kur atdursies un netiks tālāk. Priekšnosacījums šādai atgriešanai, respektīvi, spējai mainīties tomēr bieži ir sāpīga dzīves pieredze. Jā, dažiem cilvēkiem ir vajadzīgs ciešanu spiediens augstā mērā, līdz viņi visgrūtākajā dzīves stāvoklī stāv lēmuma priekšā: vai nu tu tagad saslīmsi, paliksi traks, kļūsi par dzērāju un ļausi ērti visam notikt – vai arī tagad patiešām sāksi gabaliņu pa gabaliņam ņemt savās rokās to, ar ko netiec galā, un mainīsies.

Bieži tie ir ciešanu pilni pārdzīvojumi, kas kādu pamodina atziņai, ka ir jāizdara jaunu soli iekšējā darbā, respektīvi, jāsāk skološanos. Un tā vienmēr arī cilvēces skološanās tradīcijās ir bijis šis pārmainīšanās ceļš un “iesvētīšana ar dzīvi”, kad aktīvi mācās pieņemt to, ko liktenis nes. Līdztekus tam bija un arī ir vairāk slēpts iesvētīšanas ceļš caur apzinātu dvēseles spēku skološanu, ar kuru mācās pats radīt pretestību un ciešanas pašizvēlētu vingrināšanās uzdevumu un pārbaudījumu formā, lai, tos pārvarot, kļūtu stiprāks un attīstītots. Divi klasiski šo abu virzienu pārstāvji ir Johans Volfgangs Gēte un Rūdolfs Šteiners. Gēte, kurš stingri gāja pa iesvētīšanas ceļu caur dzīvi, kurš nekad nebija pilnīgi vesels, vienmēr cīnījās ar kaut ko ķermenisku vai dvēselisku, pārcēla savos darbos visu to, ko viņam mācīja dzīve un paša konstitūcija un ar ko viņš dvēseliski harmonizējās un radīja sev izlīdzinājumu. Katrs vārds viņa darbos liecina par pārvarēšanu, kas tika no viņa prasīta garās dzīves gaitā. Otrā pusē Rūdolfs Šteiners, kurš līdz pat slimībai, kas viņam nesa nāvi, nekad neslimoja, kurš ar vislielāko iespējamo spēku un iekšēju drošību gāja pa brīvprātīgu, pašizvēlētu skološanās ceļu, kurā meklējumi pēc pašizziņas sakrita ar meklējumiem pēc cilvēka un pasaules izziņas un pasaules cilvēku individuālo likteņu problēmas kļūst par paša jautājumu tā, ka to neatrisināšana ievaino un sāp, un tad ieliek visus savus spēkus savas līdzpasaules kalpībā. Tas ir ceļš, kurā nemitīgi brīvprātīgi uzņemas pamošanās sāpes izziņas jautājumos un mainās, cīnoties pēc atbildēm. Jo tas vienādā mērā ir spēkā kā fiziskajam, tā garīgi – dvēseliskajam līmenim, kas nekas cits tik ļoti nepamodina, kā sāpes. Tikai tad var patiešām atzīt slimību, respektīvi, attīstības šķērsli un rūpēties par dziedināšanu, respektīvi, mainīšanos.

Galu galā abi ceļi ir divas puses vienam un tam pašam ceļam uz cilvēka tapšanu. Pašam uzsākt vingrinājumus un mācīties katru notikumu dzīvē uztvert kā skološanās momentu – par to ir runa. Rūdolfs Šteiners savā grāmatā *Kā iegūt atziņas no augstākajām pasaulēm?* apraksta abus ceļus. Paskaidrosim to ar vienu piemēru.⁵⁰ Runa ir par kādu skolotāju, kura skolēns pret viņu izturas nekaunīgi. Ja skolotājs savu skološanos uztver nopietni, tad viņam ir jājautā: kāpēc tas ar mani notiek šodien? Kāpēc skolēns neuzvedās uzkrītoši attiecībā pret kādu citu, kāpēc tieši pret mani? Kāpēc nevis vakar, bet tieši šodien? – Ja uzdod šādus jautājumus un ar šādu notikumu uzkurina izziņas problēmu, tad tu jau esi uz iesvētīšanas ceļa caur dzīvi. Var sajust: dzīve un viss, kas ar mani gadās, pieder man, ir daļa no manis – ar priekšnoteikumu, ka es vispār atzīstu šo notikumu kā faktu. Tas nozīmē, nekaunīgais skolēns šajā momentā pieder pie manis, grib man kaut ko pateikt, kaut arī pats to vispār nezinātu. Ja tas tiek atzīts, tad uz šādu situāciju reaģē citādi, nekā parasti, kad viegli nosliecas šādu nekaunību uztvert personīgi un tad, atbilstoši jūtoties aizskartam, reaģēt noraidoši – stingri un notikumu nokārtot disciplinārajā līmenī. Bet tā iet uz mājām ar jautājumu, kāpēc skolēns bija nekaunīgs, un varbūt pēc kāda laiciņa pamana, ka privātu problēmu, bezmiega vai tādēļ, ka sākas gripa, pats ir slikti novadījis stundu un tieši ar to ir provocēta nekaunīgā atbilde. Vai arī varbūt ienāk prātā doma – ja tikko minētais neatbilst – ka pēdējās nedēļās šis skolnieks kaut kā ir izslīdējis no uzmanības loka un tam dabiskā veidā bija jāmet izaicinājums, lai atkal pievērstu sev uzmanību: “Es esmu nekaunīgs pret tevi, lai tu pamanītu, ka es te esmu.” – “Es esmu nekaunīgs pret tevi, jo es gribētu, lai mani audzina citādi un tu to vēl neesi īsti pamanījis.” Vai arī: “Es esmu nekaunīgs pret tevi, jo mājās es vairs netieku galā.” – “Es esmu nekaunīgs pret tevi, jo esmu iepinies narkomānu bandā, gribu tikt ārā, bet nevaru.” – “Es esmu nekaunīgs pret tevi, jo esmu pilnīgā izmisumā, un kā skolēns citādi to nevaru izteikt.” Vai pavisam vispārēji: “Es

⁵⁰ Rudolf Steiner: *Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?* Nodaļa “Slepenskološanās nosacījumi”. GA 10

esmu nekaunīgs pret tevi, jo vienkārši visā jūtos nelaimīgs un nezinu, kāpēc; palīdzi man!” Ja tāda veida pārdomu ietvarā parādās šāda veida tēli un jautājumi, tad skolotājs nākamajā dienā var citādi paskatīties uz skolēnu, varbūt meklēt kontaktu ar vecākiem, lai iekustinātu skolēnā kaut ko pozitīvu.

Tomēr pie skološanās pieder ne tikai darbs ar pozitīvajām īpašībām un likteņa noteiktā pieņemšana, un konstruktīva apiešanās ar to. Te piederas arī gatavība ieskatīties acīs ļaunumam pašam sevī. Tāpat kā katrā cilvēkā iemirdz viņa cilvēktapšanas ideāls, tāpat katrā cilvēkā dzīvo arī nosliece uz ļaunumu. Tādēļ skološanās ceļam ir nepieciešams zināt arī pret-ideālus, kontraproduktīvās īpašības un novērst to attīstīšanos. Tā blakus patiesībai stāv *maldi* un *meli*. Cik svētīgi ir, piemēram, ja netic visam, kas – it īpaši par citiem cilvēkiem – tiek stāstīts. Dzīvē pieredzējuši cilvēki visu, ko neuzzina no attiecīgā cilvēka paša, uztver vai nu ar lielu piesardzību, vai arī noraida kā baumas. No cik gan daudzām starpcilvēku problēmām varētu izvairīties vai vismaz noņemt tām lielu daļu asuma, ja mēs turētos tikai pie tā un ticētu tikai tam, ar ko mēs paši saskaramies. Vai nu tas ir svarīgi, tad atmaksājas pūles pašam uzmeklēt attiecīgo cilvēku un pamēģināt noskaidrot šo lietu. Vai nu arī tas nav tik svarīgi, tad vispār nevajadzētu ar to noņemties. Tad vienlaikus ietaupa daudz laika un spēka.

Pretideāls mīlestībai pirmām kārtām tiek izjūsts kā *naids* un *bailes*. Cik gan daudz smilšu tiek sabērts zobratos tikai tādēļ, ka ir bail no kāda cilvēka un pēdējā mirklī tomēr neuzrunā viņu. Vai arī ir kaut kas norunāts un kādu noteiktu lietu grib celt priekšā izšķirošā sanāksmē vai sarunā – un izšķirošajā situācijā pietrūkst drosmes pateikt nepieciešamo. Bet ja mīlestība pret lietu ir pietiekami liela, tad pārvar bailes un riskē atklāti un godīgi izskaidroties.

Atbilstoši kavējoši starpcilvēku saskarsmē iedarbojas arī naids visās savās formās. Neviens tāpat vien neatzīs, ka nīst kādu citu cilvēku. Tas arī tādā pilnīgi izteiktā formā noteikti ir rets gadījums. Tomēr pastāv arī naids mazākās dozās, vājinātā formā, kas ietērpjas atšķirīgās antipātiju, vienaldzības vai cita kritizēšanas ietērpos. Tad jau no paša sākuma starp cilvēkiem izveidojas daudzas barjeras. Atrod permanentu pamatojumu, kāpēc labprātāk izvairās no otra, atstāj malā, pasmīn par viņu, ignorē, neiesaista – un pietiekami nenoskaidro priekš sevis, ka tās visas ir mīlestības trūkuma formas. To atzīt un apzināti pārstrādāt – tas iedarbojas ne tikai mieru dodoši, bet var arī novest pie jaunām, pārsteidzoši iepriecinošām cilvēciskām attiecībām. Te viens piemērs no skolas ikdienas: kāda devītklasniece pēkšņi pašai par šausmām pamana, ka viņas klasē (vairāk nekā 40 skolēnu) sēž kāds zēns, ar kuru viņa visu šo skolas gadu laikā, kopš pirmās klases, vēl nevienu pašu reizi nav runājusies. Viņa arī tūdaļ zina, kāpēc: viņai viņš vienmēr bija šķitis “stulbs”. Tagad viņa par to kaunas, it sevišķi tāpēc, ka namaz nevar tā īsti pamatot, kāpēc tad viņš ir tik stulbs; un bez tam – tā viņa ideālistiski domā – vai patiesā sapratne un patiesā mīlestība nesākas tur, kur viss nenotiek tā simpātiski pats no sevis, kur ir jāpapūlas? Apņēmības pilna viņa pēc stundas it kā nejauši iet garām zēnam un pajautā kaut ko nenozīmīgu attiecībā uz mācībām nākamajā stundā. Viņš atbild draudzīgi, un saruna ir beigusies. No šī acumirkļa viņai ir par vienu kaut kādā ziņā tomēr jauku klasesbiedru vairāk un viņa par to ir patiešām lepna. – Šāda veida pārdzīvojumi ir raksturīgi pubertātes vecumam, kad spēja mīlēt pirmo reizi kļūst apzināta pilnā apjomā, un Es tiecas iemācīties ar to apieties. Ir labi šādus pārdzīvojumus atkal atcerēties vēlākajā dzīvē un strādāt pie tā, lai cilvēciskajās attiecībās atkal ienestu vairāk jauneklīgas mīlestības.

Kā pretideāli brīvībai parādās *iluzors despotisms* un *aprēķinoša tieksme pēc varas*. Šo pretideālu iedarbīgums sociālajā dzīvē ir acīmredzams. Cik gan daudz tiek izdarīts tikai,

lai uzlabotu savu paša imidžu vai arī lai paplašinātu savu ietekmes sfēru – un nevis no iekšējas brīvības, respektīvi, no mīlestības pret lietu.

Atbilstoši ir pretimpulsi arī patiesības, mīlestības un brīvības priekšpakāpēm, kas te tika raksturotas kā interese, atzišana un uzticēšanās. Kas paralizē interesi? Jebkura *dogmatisma* forma. Kam viss jau paša sākuma ir pilnīgi skaidrs, tas nemaz negribēs atstāt nekādu telpu vēl citiem aspektiem savos apsvērumos. Atbilstoši spēju atzīt un cienīt aprok visas *kritikas* formas, kas sagrauj vairāk, nekā pēc tam atkal ir iespējams uzcelt. Patiešām konstruktīva kritika nemaz tik bieži nav sastopama. To pazīst pēc tā, ka iedarbība ir veidojoša un dziednieciska. Kas tomēr tiešām kavē redzēt un novērtēt atzišanas vērti otrā, ir jebkura kliķu veidošana sociālajā. Katrā skolā ir grupējumi, kuru locekļi savā starpā ir vienoti un kam ir pamats, kāpēc viņi rezervēti vai noliedzoši izturas pret citiem grupējumiem. Atsevišķam cilvēkam kolēģijā vai no vecākiem vairs nav nekādu izredžu tikt objektīvi uztvertam; pietiek ar piederību kādai grupai, lai vienā vai otrā gadījumā spriestu par viņa izturēšanos. Līdz ar to kļūst neiespējama ne tikai personīga atzinība – jo viss tiek redzēts “grupas viedokļa” gaismā – bet arī izveidojas grūti salaužamas frontes un atbilstoši politiski izturēšanās veidi, ja ir kaut ko jāpanāk. Kad šādas kliķes tiek atzītas, apzināti salauztas un līdz ar to pārvarētas, tad kolektīvā var notikt mazi brīnumi.

Uzticēšanos it īpaši apdraud tas, ka tiek taisīta “politika”. Kur patmīlības un varaskāres instinkti kļūst tik valdoši, ka citus cilvēkus vai grupas izmanto saviem mērķiem tā vietā, lai attiecības būtu kolēģiālas un respektējošas, tur pazūd jebkurš uzticēšanās pamats. Jo tā priekšnosacījums ir, lai valda lieta, par kuru ir runa, un nevis atsevišķu cilvēku simpātijas.

Ja izdodas šos cilvēciskuma ienaidniekus uztvert pašam sevī un līdz ar to pieteikt tiem šahu, tad ir izdarīts ļoti izšķirošs solis pa skološanās ceļu.

Nobeigumā pieminēsim vēl kaut ko, kas nedrīkst trūkt nevienā skološanās ceļā: humors. Tieši tur, kur darīšana ir ar lielajiem ideāliem, var gadīties, ka smieklī dzīves realitātes dēļ nemaz nenāk. Ja tomēr izdodas atstāt ideālus mirdzam kā zvaigznes pie debesīm un priecāties par katru mazo soli ikdienas ceļā, ko paveic šo ideālu dēļ vai šo ideālu gaismā, tad ikdienā ienāk jauna veida vieglums un prieks, kas ir tiešām tuvu humoram un veicina to. Abi Rūdolfa Šteinera uzaicinātie valdorfskolotāji Karls Šūberts (pirmais palīgskolotājs) un Herberts Hāns savas dzīves laikā bieži savā strpā runājušies par to, kā būtu, ja viņiem Rūdolfa Šteinera attēlotās patiesības būtu bijis jāuņņem ne tikai domu formā, lai tad apstiprinātu dzīves realitātē, bet gan, ja viņi tās pārzdīvotu tieši – kā tas piemēram notiek katru reizi pēc nāves garīgajā pasaulē. Kad nu Karls Šūberts nomira, notika tā, ka Herberts Hāns kādu laicxiņu vēlāk sapņoja par viņu. Tad sapnī viņš piegāja klāt un jautāja: Karl, Karl, saki man, kā tad īsti ir? Tad Karls Šūberts smaidīdams esot atbildējis: Herbert, daudz jautrāk, daudz jautrāk! Pasaki to draugiem!

Likteņa jautājumi skolas sakarībā

Vai, piemēram, kāds bērns tiek pie skolotāja, ar kuru viņš harmonē, vai arī pie tāda, ar kuru nav īstas saskaņas – un otrādi – iesākumā ir vienkārši likteņa fakts. Ir arī gadījumi, kad vecākiem un bērniem ir sajūta, ka visi skolotāji kaut kādā ziņā esot grūti. Tad tajā pašā skolā ir paralēlklase, kur skolēniem un vecākiem šķiet, ka visi skolotāji ir “prīmā”. Un tas zem tā paša skolas jumta! Arī tās ir liktenīgas situācijas. Kā var iemācīties ar to apieties konstruktīvi? Ja es stāvu kāda liktenīga nosacījuma priekšā, piemēram, man ir smags šefs, tad es varu ikdienas apgrūtinājumus vai nu norīt sevī vai arī iesaistīt

līdzcietībā savu sociālo vidi, bieži par to runājot. Bet ja es šo situāciju atzīstu kā sev piederīgu, tad varu sev jautāt: kāpēc tieši man ir tik smagi ar šefu? Kāds man ir ar to sakars, kāpēc tā ir mana konstelācija? Ja es akceptēju, ka tā ir arī mana problēma, tad varu otrkārt jautāt sev: ko es varu no tā mācīties? Šis jautājums rada distanci starp mani un problēmu, kas mani nodarbina; rodas brīva telpa, kurā savukārt var notikt kustība. Bieži skolas problēmas tādēļ šķiet tik nospiedošas un bezcerīgas, ka šādi jautājumi netiek uzdoti un viss jau ir tālejoši izlemts, nospriests un pienaglots pie kauna staba un vairs nav kustināms. Ja tomēr izdodas iekļaut problemātikā arī savu daļu un ņemt to nopietni, tad rodas jaunas idejas un viedokļi, ko varētu darīt.

Vienmēr ir divi ceļi, kā konstruktīvi strādāt ar likteņa nosacījumiem: tikko minētais iekšējo pārmaiņu ceļš, mainot savu nostāju pret konfliktu un, piemēram, jautājot, kāpēc man iznāk ar to darīšana un ko no tā var mācīties; un ārējo pārmaiņu ceļš – ja tas ir iespējams. Piemēram, es varu iesniegt atlūgumu, varu aizsūtīt bērnu uz citu skolu vai mainīt dzīves vietu. Ja es izvēlos ārējās pārmaiņas, tad audzinu sevi ar to, ka pielāgojos jaunajam un izmainos, jo man ir jātiek galā jaunā pilsētā, ar jauniem cilvēkiem un tā tālāk. Tad es sev palīdzu ar attīstības nosacījumiem no ārienes. Bet ja es izturu tajā pašā vietā, tad atliek tikai mainīties pašam, pieņemot iekšējus lēmumus un mainot visu nostāju pret situāciju. Tad dažreiz notiek pārsteidzošais: tajā pašā mērā, cik tu kļūsti mierīgāks un mācies no neveiksmīgā stāvokļa iegūt pozitīvo, mainās arī situācija. “Paklau, Dokijs (klases skolotāja vārds) šodien bija labs. Es arī nezinu kā – bet viņam izdodas!” Vai arī notiek iepriecinoša skolotāja nomaina, ārēji neko īpašu nedarot.

Ja vingrinās šī iekšējā ceļa iešanā, tad arī zina, ka nekad nav tikai *viens* vainīgais; jā, jautājums par vainīgo kādā problēmā kļūst relatīvs. Tad runa vēl ir tikai par to, ko tu pats personiski iekšēji un/vai ārēji vari darīt problēmas atrisināšanai.

Kad slavenais psihologs Viktors E. Frankls 1994. gadā pēc lekcijas par dzīves jēgu internacionālajā psihoterapeitu kongresā Hamburgā guva “Standing Ovation”, tad tas bija tādēļ, ka viņš varēja runāt par savu dzīves pieredzi kā neviens cits no laikabiedriem. Frankls savu svarīgāko dzīves iesvētīšanu bija guvis savas dzīves visļauņākajā laikā, koncentrācijas nometnē.⁵¹ Pirms tam, kā vairumam laikabiedru, viņa viedoklis bija, ka cilvēku nosaka, “determinē” iedzimtība, apkārtējā vide un ķermeniskums. Koncentrācijas nometnē viņš atklāja, ka ģenētiskā determinācija – tu vairāk vai mazāk esi iedzimtības produkts – nav patiesa. Viņš pamanīja: es te varu apzināties lietas, ko agrāk nevarēju pat iedomāties; es atklāju brīvību izturēties pilnīgi citādi, nekā es agrāk būtu iedomājies par iespējamu. Saistībā ar to viņš saprata, ka arī otra, dvēseliskā determinācija ar audzināšanu un vidi neatbilst patiesībai. Viņš ieguva uzskatu: es neesmu tikai savas vides faktoru, manas mātes un tēva problēmu, savu attiecību tīkla rezultāts. Viņš atklāja brīvību apskatīt jebkuras attiecības savā dzīvē jaunā gaismā un nostāties pret tām citādi. – Un viņš atklāja arī trešās, garīgās determinācijas ar mūsu gadsimta zinātnisko materiālismu apšaubāmību. Frankls pamodās savas garīgās būtības neatkarībai. Viņš apņēmas mācīt savus studentus citādi, ja reiz tiktu atkal ārā no koncentrācijas nometnes.

Frankls tāpat no jauna un pareizi to dziļākajās dimensijās centrāli cilvēciskās īpašības atklāja tikai ekstrēmi cilvēkam naidīgos apstākļos. Tas, kas ar viņu notika tur, ko viņam tur bija jāizcieš, tas atbrīvoja viņu no ilūzijām, ka cilvēku ķermeniski, dvēseliski un garīgi varētu nemainīgi noteikt tikai ārēji faktori. Viņš atklāja, ka garīgi mēs neesam atkarīgi no tā, kādā vidē mēs dzīvojam un kā mēs esam tikuši audzināti. Viņš atzina, ka dvēseliski mēs neesam atkarīgi no mūsu attiecībām fiksētu izturēšanās paraugu nozīmē,

⁵¹ Viktor E. Frankl: *...tomēr pateikt dzīvei jā. Psihologs koncentrācijas nometnē.* Minhene 1994.

bet gan varam savas attiecības patstāvīgi veidojoši ņemt savās rokās. Viņš guva pieredzi, ka mēs tikai nosacīti esam atkarīgi no savas miesas.

Pie skološanās ceļa pieder tas, lai mēs tiktu vaļā no priekšstata par cilvēka determinismu un mācītos uztvert nopietni savu brīvību un likt to lietā. Jo, lai cik noteicoši un determinējoši arī nebūtu ārējās ietekmes un fakti, izšķiroši tas ir atkarīgs no tā, kā mēs pret to nostājāties: vai mēs to pieņemam fatāli, vai arī izlemjam izcīnīt no tā visa to, kas ved mūs uz nākotni. Šāda nostāja var palīdzēt izveidot skolu par dzīves telpu, kur vecāki, skolotāji un skolēni savstarpēji veicina viens otra attīstību.*

* Tulkojis Edgars Grīnis, Ādažu Brīvā valdorfskola, 1999. Būšu pateicīgs par norādēm uz kļūdām un pamatotiem ierosinājumiem tulkojuma uzlabošanai.